Հարգելի՛ ընթերցող,

Արցախի Երիտասարդ Գիտնականների և Մասնագետների Միավորման (ԱԵԳՄՄ) նախագիծ հանդիսացող ***Արցախի Էլեկտրոնային Գրադարանի*** կայքում տեղադրվում են Արցախի վերաբերյալ գիտավերլուծական, ճանաչողական և գեղարվեստական նյութեր՝ հայերեն, ռուսերեն և անգլերեն լեզուներով: Նյութերը կարող եք ներբեռնել ԱՆՎՃԱՐ:

Էլեկտրոնային գրադարանի նյութերն այլ կայքերում տեղադրելու համար պետք է ստանալ ԱԵԳՄՄ-ի թույլտվությունը և նշել անհրաժեշտ տվյալները:

Շնորհակալություն ենք հայտնում բոլոր հեղինակներին և հրատարակիչներին՝ աշխատանքների էլեկտրոնային տարբերակները կայքում տեղադրելու թույլտվության համար:

Уважаемый читатель!

На сайте ***Электронной библиотеки Арцаха***, являющейся проектом **Объединения Молодых Учёных и Специалистов Арцаха** (ОМУСА), размещаются научно-аналитические, познавательные и художественные материалы об Арцахе на армянском, русском и английском языках. Материалы можете скачать БЕСПЛАТНО.

Для того, чтобы размещать любой материал Электронной библиотеки на другом сайте, вы должны сначала получить разрешение ОМУСА и указать необходимые данные.

Мы благодарим всех авторов и издателей за разрешение размещать электронные версии своих работ на этом сайте.

Dear reader,

The Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh (UYSSA) presents its project - ***Artsakh E-Library*** website, where you can find and download for FREE scientific and research, cognitive and literary materials on Artsakh in Armenian, Russian and English languages.

If re-using any material from our site you have first to get the UYSSA approval and specify the required data.

We thank all the authors and publishers for giving permission to place the electronic versions of their works on this website.

Մեր տվյալները – Наши контакты - Our contacts

Site: http://artsakhlib.am/
E-mail: info@artsakhlib.am
Facebook: https://www.facebook.com/www.artsakhlib.am/
ВКонтакте: https://vk.com/artsakhelibrary
Twitter: https://twitter.com/ArtsakhELibrary

2421
Ե-30

ԷԵԼՈՉ

ԼԵՎՈՆ ԾԱՆԹ

ԸՆՏԻՐ ԵՐԿԵՐ

«Հայաստան» հրատարակչություն
Երևան 1960

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼ

Բաց կրակով
Կիևի կամուրջներ
մի դատրոն
Երկաթյա գամակներ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱԲԱՆ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՎԵՑԱՆԿՑՈՒՆ ՍՐԱՀ ՄԸ ԿՈՍՏԿՈՅԻ ԲԵՐԴԻՆ ՄԵՋ ԵՎԼԻԿԻՑԻ ԵՌՎԱՓԻՆ

Ճակատը արտակարգ հատա պատին մեջ դուռն է լայն ու ցած երկաթե փեղկով մը, որ բաց է և կհանե բերդի պարիսպին վրա: Պարիսպին վար կերևա անսահման փռված ծովը իրիկնամուտի ուրախ արևին տակ: Արևի լայն շերտ մը դուռնեն ինկած է խորը սենյակին մեջ:

Դռան կից ձախի շեղ պատը ամբողջապես ծածկված է գրքերու ու մագաղաթներու դարակներով ինչքան որ մարդուս թեր կհասնի, անկե վեր ամեն տեսակի կենդեր, գրաներ ու վահաններ են կախված ու շարված:

Գրադարակներուն առջևը հատատուն ու խոշոր գրասեղան մը՝ վրան գրքերով ու թղթերով լեցուն: Ու եռնը նման խոշոր բազկաթոռ մը:

Հանդիպակաց աջ շեղ պատեն կախված է շքեղ լայն գորգ մը, տակը լայն բազմոց մը նմանապես գորգերով ծածկված, ինչպես և գետինը: Քանի մը գահավորակ ու բազկաթոռ. և երկու անագին երկաթե ջահակալներ:

Երթևեկի մուտքը աջեն է:

1

Գրասեղանին առջևը ետ ինկած՝ նստած է Օշին իշխանը՝ Կոմիտոսի տերը՝ երազանքի մեջ: Քառասունի չհասած, միջահասակ, թուխ, խոհուն նայվածքով ու ետուն շարժումներով, տիպական կերպարանք մը:

Քիչ մը ետքը ձակատի դռան մեջեն պարիսպին վրա կերևան Ռիթա ու Ալիս իրարու փաթթված՝ երկուքն ալ թեթև, ճերմակ հագուստներով։ Ռիթա քսան տարեկանի շուրջ, բարձրահասակ ու շեկ. իր դեմքին, շարժումներուն, հարդարանքին ու խոսվածքին վրա կա հին ու ընտիր ցեղի ըլլալու դրոշմը, պարկեշտություն ու հպարտություն։ Ալիս տասներկու տարեկանի մոտ աղջնակ մըն է խելացի դեմքով, շատ նիհար ու շատ թուխ։

Երկու աղջիկները իրենց ծիծաղը բռնած կգալ կմոտենան դռանը ոտքի ծայրերուն վրա ու կդիտեն վայրկյան մը իշխանը և ետքը բարձրաձայն խնդալով կնետվին ներս դեպի գրասենյակը։ Ռիթա կանգ կառնե քայլ մը հեռու, իսկ Ալիս քմայնոտ ու փաղաքշոտ կնետվի հորը վրա։

ԱԼԻՍ — Մի՛ թողներ, հայրի՛կ. մի՛ թողներ այս գիշեր, որ երթան։

ՕՇԻՆ — Քույրս ալ քիչ մը առաջ միևնույն բանը ըսավ, Ռի՛թա։

ԱԼԻՍ — Տեսա՞ր, տեսա՞ր, հորքո՛ւրն ալ։

ՌԻԹԱ — Ես... սիրով. բայց հայրիկս ըսավ՝ գործ ունի։

ՕՇԻՆ— Իրա՛վ, ի՞նչ եղավ հայրդ. վար գնաց ու չեկավ։

ՌԻԹԱ — Չգիտե՞ս. ան հոս եկավ թե չէ՝ ձեր Միքայելեն չի զատվիր. հորս միայն մարդ մը տուր, որ ձիու մասին խոսի։

ԱԼԻՍ — Ես հիմա կերթամ քու հայրիկիդ կհամոզեմ. կուզե՞ս։

ՌԻԹԱ — Եթե կրցար։

ԱԼԻՍ — Ինծի համբուրե՞։

Կհամբուրվին և Ալիս ցատկոտելով կվազե կողմնակի դռնեն դուրս։

2

ՕՇԻՆ — Աղջիկս ալ կախարդեր ես։

ՌԻԹԱ — (Ամչնալով) Լռե՛։

ՕՇԻՆ— Ինչո՞վ կկապես դուն այսպես ամենուն սիրտը քեզի։ Քույրս ալ անցած օր կըսեր, թե շատ կսիրե քեզի. իսկ քույրս շատ ապրած-տեսած կին է և ամեն մարդու չի հավնիր։

ՌԻԹԱ — Իսկ... դեռ ոչինչ չէ՞ զգացած։

ՕՇԻՆ — Ո՛չ, շատ պիտի զարմանա։ Նստե՛։

ՌԻԹԱ — (Նստելով սեղանին մյուս կողմը) Այնպե՞ս կամշընամ, երբ աչքերուս խորքը կնայի. ինծի այնպես կթվի, որ հոն ամեն բան գրված է։

ՕՇԻՆ — Խե՜նթ աղջիկ։ Ես շիտակը մեծ հաճույք կզգամ, երբ ուրիշներուն առջևը առանց ոչ ոքի հասկցվելու մեր հոգիները կխոսին իրարու։

ՌԻԹԱ — Կկարծես ես ո՞չ։

ՕՇԻՆ — Ես կզարմանամ ի՛մ վրաս։ Կկարծեի արդեն ամեն ինչ ապրեր եմ ու հաշիվս մաքրեր. որովհետև սրտանց սիրած եմ։ Ես իմ կինս և խորապես տառապած իր կորուստեն։ Սակայն ինչ որ հիմա ինծի հետ կկատարվի բոլորովին ուրիշ տեսակի բան մըն է։ Այսպես կապվիլ քու տարիքիդ աղջկա՞ն մը։

ՌԻԹԱ — Գիտե՛մ, ըսել կուզես՝ ինծի նման հիմար երեխայի մը։ Իմ անխելքությունս ու խեղճությունս կվիրավորե քեզի։

ՕՇԻՆ — Ավելորդ խոսքեր։ Ես քեզի միշտ իբրև ընկեր եմ ըզգացեր և միշտ ալ իբրև հավասարի հետ եմ խոսեր քեզի հետ։ Միթե չե՞ս տեսներ։

ՌԻԹԱ — Այո՛. դուն այնքան հասուն ես, այնքա՞ն ուժեղ ու բացառիկ, որ անկարելի է արդեն քու հոգիիդ շփվիլ առանց բարձրանալու, առանց հասունանալու։

ՕՇԻՆ — (Խնդալով) Ա՜խ, այդպե՞ս։

ՌԻԹԱ — Կոիվներուն մեջ քեզմե քաջ ու հանդուգն կռվող չկա. շատերուն եմ պատմել տվեր։ Պալատին մեջ քեզմե վճռական ու համարձակ խոսող չկա։ Այս աշխարհի իշխաններուն մեջ քեզմե ավելի խելքի տեր մեկը չկա։ Հայրիկս ալ նույն կարծիքի է։

ՕՇԻՆ — Այսինքն՝ քիչիկ մը կսիրես ինծի։

ՌԻԹԱ — Երբեմն ինծի հարց կուտամ՝ թե ես ինչ էի, ի՞նչ արժեք ուներ իմ կյանքս, երբ դուն դեռ հյուսված չէիր իմ հոգիիս։ Եվ մի՞թե այդ տեսակ ժամանակ եղեր է։ (Հանկարծ) Գիտե՞ս ո՞րն է մեր տան ամենեն բախտավոր անկյունը։ Ծովա՛փը, ամենեն վերջին ծայրը. դիտա՞ծ ես, հոնկե Կոռիկոսը ամբողջ կերևա։ Տունը կործե ազատ ըլլալուս պես կվազեմ հոն. կնստիմ ծովուն դեմը, բերդիդ դեմը, արևուն դիմը, ձեռագործ մը ձեռքս։ Ու կհյուսեմ,

կհյուսեմ, չգիտեմ՝ ձեռքիս բանելի՞ քը, թե ուրիշ բանվածք մը անենյութ ու անսահման։ Գիտեմ միայն, որ երբ ուշքի կուգամ, ձեռագործիս միջը ինկած է ձեռքս. իսկ հոգիս մեջ... ծո՞վը, երկի՞նքը, արև՞ը ու... գո՛ւն, ու գո՛ւն։ (Գուլիսը կամաց մը կախած է կոծիին)։

ՕՇԻՆ — (Դանդաղ շարժումով մը սեղանին վրայեն կբռնե աղբկան ձեռքը, կմոտեցնե իրեն, կծռի, կսեղմե շրթունքին և նորեն կամաց մը վար կդնե) Եվ քանի որ իրար պիտի խոսակցանինք, շատ անգամ իմ ալ գրիչս ձեռքիս կիյնա։

ՌԻԹԱ — (Թախտավոր ու աշխույժ կցատկե ոտքի) Բայց ես քեզի խանգարել չեմ ուզեր. ես կուզեմ քեզի դրդիչ մը ըլլամ, կուզեմ օժանդակ մը ըլլամ։ Կրսեիր աշխատութիւնդ մեկ-երկու աղբյուր կպակսին, գտա՞ր։

ՕՇԻՆ — Գրեցի հայր-սուրբիս, որ անպատճառ տեղն մը ձեռք բերե։ Աշխատանքս քանի կերթա կխորանա. աղվոր բան պիտի ըլլա, Ռիթա։ Այն տեսակի հարցեր կբացվին դեմս, որ բնավ լսած ու մտածած չէի։ Երբ պատմական իրողության մը վրա «ինչո՞ւ» մը կգնեմ, այդ ինչո՞ւ-ին տակեն թել մը կելլե անպատճառ. թելը որ բռնեցիր, կծիկի ծայրին կնմանի, ինչքան քաշես՝ կբակվի։ Այս ձեով եթե լրացնեմ, ո՛չ թե պարզ պատմություն մը պիտի դառնա մեր թագավորներու ու մեր աշխարհի, այլ բոլորովին ուրիշ տեսակի ստեղծագործություն մը։ Ինչպես ըսեմ, որ պարզ ըլլա։ Մեր այս Կիլիկիայի թագավորությունը մարդու մը կնմանի, ապրող կենդանի էակի մը. և ես պարզ կտեսնեմ անոր ծնունդը, տղայությունը, պատանությունը և առնությունը. կատարված բոլոր դեպքերը, առաջ եկող բոլոր դեմքերը բոլորովին ուրիշ իմաստ և ուրիշ լույս կընդունին, երբ այս ձեով հարցին կմոտենամ։

ՌԻԹԱ — Իրա՞վ, ի՞նչ աղվոր պիտի ըլլա։

ՕՇԻՆ — Եվ այդ ապրող ու աճող էակը հայն է, հայ տարրը այս հողերուն վրա, հայ հոգին, հայ պետականությունը։ Ատոր համար է, որ Լուսինյաններու, Ամորիներու և բոլոր լատինական խմորի մարդոց ազդեցությունը միայն տկարացում կբերեն այս երկրին։ Հայության վրա է հիմնված այս թագավորության ուժն ու դիմացկունությունը։

ՌԻԹԱ — Գիտե՞ս ինչ կա, իշխա՜ն։ Քեզի բան մը պիտի ըսեմ, բայց վրաս չխնդաս։ Գնչու կին մը օր մը թեա ծակեց, արյունս առավ ու գիտե՞ս ինչ կարդաց մեջը. ըսե՞մ։ Ըսավ՝ որ ես բարձրանամ պիտի մինչև թագավորական դահը։

ՕՇԻՆ — Օ՜, ատիկա աղվոր լուր չէ։ Ես ո՛չ թագավորություն ունիմ, ո՛չ ալ դահ, որ քեզի տալ կարողանամ։

ՌԻԹԱ — Ո՞վ գիտե։ Քեզի պես մարդ պետք է այս պետության գլուխը։

ՕՇԻՆ — Վա՜յ, այդ տեսակ փառասիրություններ՝ ալ ունիս բա այդ միրուն գլխուդ մեջ։

ՌԻԹԱ — Ասիկա փառասիրություն չէ. դնչուհին գուշակությունն է։

3

ԱԼԻՍ — (Շտապով ներս նետվելով) Հայրի՛կ, հորեղբայրը։ Հարեղբայրը եկավ, ուրիշ հյուրերու հետ։

ՕՇԻՆ — Կոստանդինը, Ալիսե՜ն. ո՞վ ըսավ քեզի։

ԱԼԻՍ — Ո՞վ պիտի ըսե. ձիերեն նոր իջան. ինծի գրկեց։ Ա՜յ

Դուրսը խոսակցության աղմուկ։

ՌԻԹԱ — Ես փախա։ (Փուսս նակտի դռնեն)։

4

Կողմնակի դռնեն ներս կմտնեն Սրբազանը, Աբել, Բագուր, Կոստանդին, Հեթում ու Ամբատ իշխանները և Օշին իշխանի քույրը։

Աբել իշխանը՝ Պապիտոնի տերը՝ խնդամերեն ու պատարաց, խիստ բարձրահասակ ու ալեխառն։

Բագուր իշխանը՝ Կապանի տերը՝ սաթի նման սև մազ ու մորուքով, փոքր ու սուր աչքերով և կաս-կարմիր արտերով։

Հեթում իշխանը՝ միջին տարիքի, կարճահասակ, խիստ շարժուն ու անհանդարտ, մշտապես զվարթ. սենեշալ է, այսինքն՝ արքունիքի և ներքին գործերու վարիչը։

Կոստանդին իշխանը՝ Օշինի եղբայրը՝ հայտնի զորավար, Օշինեն ավելի երիտասարդ է և քիչ մը գիրության հակվող, առույգ ու հանգիստ:

Սմբատ իշխանը՝ Բերդուսի տերը՝ Ռիթայի հայրը. տարիքոտ և քիչ մը կքած, բայց վայելուչ:

Օշինի քույրը սևազգեստ ու սպիտակահեր:

ՕՇԻՆ — Հրամմեցե՛ք, Սրբազան հայր. այս ի՞նչ անակնկալ։ Վա՛յ, Աբե՛լ իշխան, իմ բերդս ո՞տք կդնես. կարծեմ առաջին անգամ։ Հեթո՞ւմ, դո՞ւն ալ, պալատը մնացեր է առանց քեզի. սա ի՞նչ հրաշք է. և ի՞նչ բանի եմ պարտական այս հրաշքը։ Ի՞նչ է պատահեր, Կոստանդի՛ն։ Բարե՛, Բագո՛ւր իշխան։ Հրամմեցե՛ք, հրամմեցե՛ք. ու խոսեցե՛ք նայիմ։

ՍՐԲԱԶԱՆԸ — Համբերություն ունեցի՛ր, օրհնա՛ծ. շունչս թող տեղը գա. սանդուղդ քիչ մը շատ է երկար։ Նստինք՝ ամեն բան կհասկնաս։ Քեզմե ծածուկ պահելու համար չենք եկած այսքան երկար ճամփան։

ՕՇԻՆ — Տունս ու ես ձեր խոնարհ ծառան։

ՍՐԲԱԶԱՆԸ — Ուրեմն առանց հառաջաբանի։ Աստված դեռ երկար կյանք տա մեր Օշին թագավորին. բայց ամենքս մահկանացու ենք և ժամանակները շատ են խառնակ, արքայորդին ալ դեռ տղա մըն է. լավ է ամեն պատահականության դեմ պատրաստ գտնվինք, որ հանկարծակիի չի գանք։ Աստված մի՛ արասցե, ի՞նչ կըլլա մեր վիճակը, եթե հանկարծ մանուկ թագավորը, պալատը և կառավարությունը իյնա մեր սուրբ եկեղեցին լքած մարդոց ձեռքը։ Չէ՞ որ թագավորին ամենեն մոտիկ ազգականները՝ Զապելն ու անոր որդիքը իրենց կյանքով ալ, արյան կապերով ալ, հոգիով ալ լատինացած մարդիկ են. և հախուռն մարդիկ են, իրենց ուժեղ կողմնակիցներն ունին թե՛ ներսը և թե՛ մանավանդ դուրսը։ Անցած օր բավական բազմաթիվ խորհրդակցություն մը տեղի ունեցավ պալատը, ուր եկանք այն եզրակացության, որ հիմակվընե լավ է ընտրվի խնամակալություն մը, որ Օշին թագավորի մահվան պարագային անմիջապես թագավորության սանձերը առնե իր ձեռքը և վարե մինչև թագավորի կրթությունը մինչև անոր չափահաս դառնալը։ Եվ միաձայնությամբ եկանք այն եզրակացության, որ այդ խնամակալության գլուխը պիտի դտնվի անպատճառ Կոռիկոսի տերը՝ ամենքես

սիրված ու հարգված Օշին իշխանը։ Թագավորը ինքն ալ այդ կարծիքեն էր, ինչպես և իմ հոգևոր պետս Վեհափառ Կաթողիկոսը։ Այդ ժողովի հրահանգով և հանուն այդ ժողովի եկած ենք ահա՛ քեզի հայտնելու։ Ի՞նչ ունիս ըսելու։

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ — Օշի՛ն, շատ խոսելու բան արդեն չկա։ Պալատն ու իշխանությունը պետք է մնա մեր ձեռքը. կա՛րճ, պարզ է ասիկա։ Խնամակալության գլուխը կըլլաս դուն։ Ընկերներդ են՝ եղբայրդ՝ Գունդստապլը։ Հեթում իշխանը՝ քու սիրականդ։ Եվ իշխան Պոլտին։ Լավ է, որ գոնե անունով ըլլա նաև լատինական մը, գոնե ծագումով. հանգիստ մարդ է, մեր բոլորիս վստահությունը կվայելե և եղբորդ ալ թևին տակն է։ Դե՜, կարճ կապե. ըսե՝ համաձայն ես, որ այս դիշեր քու բերդիդ մեջ փառավոր խնճույք մը ընենք, իսկ վաղը՝ դուն ալ մեզի հետ, իջնենք Սիս ու լրացնենք հարկ եղած ձևակերպությունները։ Օշին թագավորի առողջական վիճակը աղեկ չէ։

Խորին լռություն:

ՍՐԲԱԶԱՆԸ — Օշի՛ն իշխան, խոսքիդ կսպասեն մեր թագավորության այս բոլոր պատկառելի մարդիկը։

ՕՇԻՆ — Եվ ճիշտ ատ է, Սրբազա՛ն, որ շատ դժվար կդարձնե սալիք պատասխանս։ Մասնակից եմ ձեր բոլորիդ մտահոգությունները։ Համաձայն եմ ձեր կատարած ընտրության մեծագույն մասին։ Հեթումը, եղբայրս ու Պոլտին, երեքն ալ ամենեն հաջող մարդիկն են և արդեն իսկ ամենեն կարևոր դիրքերու վրա և տեսակ մը ինքնին բնականեն ընտրված։ Հեթումի ձեռքն է եղեր միշտ բոլոր ներքին ղեկավարությունը և ես չեմ կրնար երևակայել պալատը առանց անոր։ Պոլտինը թագավորի սիրելին է, և՛ մեր, և՛ հակառակորդներուն, որ անշուշտ մեծ առավելություն մըն է։ Կոստանդինն ալ հանչցված ու հարգված հայտնի զորավար է։ Այնպես որ ձեր ընտրության մեջ միակ անտեղին ե՛ս եմ. և արդեն մեր տունեն միայն Կոստանդինը լիովին հերիք է. մեզմե երկու հոգի նույն խնամակալության մեջ շատ աչքի կիյնա։

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ — Այդ բոլորը, Օշի՛ն, երկար մտածված է, կշռված է. իզուր ժամանակ կկորսնցնես. ուրիշ բան գիտես՝ ան ըսե։

ՕՇԻՆ — Գիտե՞ք ինչ. ես վարչական գործերու հարմար մարդ չեմ. պալատ մը ու պետություն մը վարելու համար մասնավոր շը-

նորքը է պետք, որ ես իմ մեջս չեմ գտնիր։ Ա՛յ, Հեթումը, իմ թանկագին Հեթումը, մե՛կ հատիկ է։ Թողե՛ք ինձի խնամակալությունն դուրս, բայց ես ինքդինքս կդնեմ խնամակալության տրամադրության տակ. կօգնեմ ու կաշխատակցիմ ինչով որ կրնամ. թող հրամայե՛ն։

ՀԵԹՈՒՄ — (Որ միշտ ոտքի վրա է ու շարունակ կիպալ ասդին ու անդին, ճանկռած կկենա)։ Քանի որ դուն քեզի կդնես այդ խնամակալության հրամանին տակ, ապե՛կ, ահա՛ այդ խնամակալությունը կհրամայե քեզի, որ անցնիս իր գլուխը և դառնաս պայլը մեր պետության։

ՕՇԻՆ — Զդե՛, Հեթո՛ւմ։ Գիտեմ, շատոնց է, որ դուն ինձի մեջ քաշել կուզես։ Մեկ-երկու անգամ արդեն ծուղակը ձգեցիր ինձի՝ իմս չեղող գործերու մեջ խառնելով ինձի։ Եվ ամեն անգամ ալ գործը չեղավ իմ ուզածիս պես, ո՛չ ալ անշուշտ ձեր ակնկալածին պես։

ՀԵԹՈՒՄ — Պարապ խոսքեր են ատոնք, սիրելի՛ս։ Ամեն անգամուն ալ սքանչելի կերպով կատարեր ես քու ընելիքդ, ինչ որ հնարավոր էր ընելը. և շատ իզուր կբամբասես քու կարողություններդ։ Ավելի ու ավելի կատարյալին կտենչա հոգիդ. ո՞վ չուզեր։ Բայց եթե չենք կրնար ընել, ինչպես որ կուզենք, ուրեմն չընե՞նք ինչ որ կրնանք։ Մի՛ շարշարեր մեզի, Օշի՛ն. հոգնած մարդիկ ենք։ Դուն պիտի ըլլաս մեր պայլը. վերջացո՛ւ։

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ — (Արվեստակյալ զարմանքով) Լսեցի՞ք. Հեթումը ըսավ՝ հոգնած է։ Մեր Հեթումը հոգնած...

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ — Այս ձեր Կոռիկոսի քարքարուտները Հեթումներն անգամ կհոգնեցնեն, ձիուդ վրա մեյ մը վեր, մեյ մը վար, փոթորիկի բռնված նավու մը մեջ ըլլաս կարծես։

ՀԵԹՈՒՄ — (Օշինին) Ուրե՞մն։

ՕՇԻՆ — Բայց վերջապես ինչո՞ւ անպատճառ ես։

ՀԵԹՈՒՄ — Պատճառ շա՛տ։ Ամենեն առաջ, որովհետև թագավորը փեսադ է։

ՕՇԻՆ — Ի սեր Աստծու, թագավորը փեսան էր, երբ թագուհի քույրս կապրեր։ Հիմա մեր թագուհին յոթը ծովեր անդիեն եկած օտար կին մըն է։

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ — Բայց այդ օտար կինը յոթը ծովերեն դուն ես բերեր մեր թագավորին կին։

ՕՇԻՆ — Հա՛. ատիկա ալ Հեթումի ստրքած պատմությունն է։

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ — Օշի՛ն։ Մեզի պետք է ընդհանուր հարգ ու հարդանք վայելող, խելքի ու կամքի տեր մարդ մը. ժամանակը քնանալու ժամանակ չէ։

ՍՐԲԱԶԱՆԸ — Մեր աշխարհի հոգևոր դասը մեր ազնվական դասին հետ միասին քու մեջդ կտեսնե, իշխա՛ն, մեր սրբությունները ու մեր եկեղեցիին պատվարը։

ՕՇԻՆ — Սրբազանը կմոռնա, որ հայրս մեռած է Կիպրոսի մեջ իբրև լատին կրոնավոր։

ՍՐԲԱԶԱՆԸ — Որը ավելի ևս կշեշտե քու ազգային համոզումներդդ ուժը։

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ — Քիչ մը տարբեր էր մեր մանկության ժամանակը, Օշի՛ն եղբայր։ Հայ ու լատին ատելությունը չուներ հիմակվան սրությունը։ Մեր հայրը ամբողջ կյանքը մաշեր է կռիվներու ու վարչության մեջ մեր այս հայ պետության համար և լատին վանքին մեջն ալ նստած վատին լեզվով հայ պատմություն է գրեր։

ՕՇԻՆ — Ե՞ս եմ, որ պիտի հերքեմ։ Ես միայն առարկել ուզեցի Սրբազանի տածած վստահությանը։

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ — Դուն միայն քու փախուստիդ համար դուռ մը բանալ ուզեցիր, իզո՛ւր աշխատանք. չե՛նք թողնելու, որ փախչիս։

ՕՇԻՆ — Թողե՛ք ինձի մեկդի. մտածեցե՛ք ուրիշ մը։

ՀԵԹՈՒՄ — Մտածենք. ցո՛ւյց տուր ինձի ուրիշ մը։ Ինչո՞ւ կերպար. անվանե՛։

ՕՇԻՆ — Ես հիմա ինչպե՞ս... Պետք է փնտրել։ Դյուրին չէ. գիտեմ։

ՀԵԹՈՒՄ — Ա՛յ մարդ, եթե քեզմե հարմարը ունենալինք, այս հինգ պառավներս մեր ճերմակ մորուքները առած քու շեմքը եկած չլինք ըլլար. հիմա կըլլայինք անոր ամրոցը։

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ — Օշի՛ն եղբայր, շիտակը կուզե՞ս, ելք չունիս, ընդունիս պիտի։

ԲԱԳՈՒՐ ԻՇԽԱՆ — Ես զարմացած եմ։ Կոռիկոսի տերը հաճախ կկրկներ, թե իշխան մը միայն իր մասին մտածելու իրավունք չունի, այլ մանավանդ ընդհանրության, թե իշխան ըսվածը պետության ծառան է և որ ամենքս պարտական ենք կատարելու ինչ որ վայր-

կյանն ու պատմությունը կպահանջեն մեզմե։ Ահա՛, մեր Թագավորությունը, վայրկյանը և պատմությունը կկանչեն իշխան Օշինը պայլության, իսկ ան կհրաժարի։ Շատ եմ զարմացած։

ՕՇԻՆ — Աստվա՛ծ իմ, այսպես ամեն կողմեն։ Թողե՛ք, որ մըտածեմ, թողե՛ք, որ խորհիմ մինչև առավոտ։

ՀԵԹՈՒՄ — Հա՛, ատիկա արդեն ուրիշ բան է, թեև բոլորովին ավելորդ։ Գիտցի՛ր. կտրո՛ւկ. եթե դուն հանձն չառնես պայլ դառնալը, ե՛ս ալ չկամ կազմվելիք խնամակալության մեջ։

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ — Օշի՛ն եղբայր, նույնը և ես։

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ — Որ ըսել է կլքենք մեր դիրքերը լատիններուն ու լատինացածներուն։

ՍՐԲԱԶԱՆԸ — Եվ որ կըլլար անանուն դասալքություն մը մեր հավատքեն ու իրավունքեն. և որ իմ ազնիվ իշխաններս իհարկե չեն ըներ և ոչ մեկ պայմանով։

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ — Օշի՛ն, քու հրաժարումդ փառավոր կերպով կհարթե ճամփան Զապելի տղոց. Հանրին արդեն Թագավորական գործերը իր տանու մասնավոր գործը կնկատե. Թագավորի միակ քրոջ անդրանիկ տղան է մարդը։

ՍՐԲԱԶԱՆԸ — Ես կհամարեմ Օշին պայլի հավանությունը արդեն առնված։ Հանուն սուրբ եկեղեցվո և հանուն իմ հայրապետական վեհապետիս կուտամ օրհնությունս այս խնամակալության և կմաղթեմ ինքը աստվածային աչը զորավիդ ըլլա անոր բոլոր գործառություններուն։ Եվ ասով ալ կարծեմ կրնանք ավարտած նկատել մեր այս պատվիրակության դերը։

ՀԵԹՈՒՄ — (Մատենալով Օշինին) Ձե՛ռքդ։

ՕՇԻՆ — (Կեցած է մտասույզ՝ բազկաթոռի մը կռթնած)։

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ— (Նմանապես մոտենալով) Օշի՛ն եղբայր, տո՛ւր ձեռքդ. դուն ալ գիտես, որ քեզմե զատ ուրիշը չկա։

ՕՇԻՆ — Բայց թողեք մտածեմ, թողեք մտածեմ։

ՀԵԹՈՒՄ — Ազե՛կ. ձեռքդ կուտաս վաղը. գիշեր մըն ալ ապատ եղիր պայլոսթենեն։ Դուն խելոք մարդ ես ու կըմբռնես տեղն ու պետքը։ Այնպես որ, գերազնի՛վ իշխաններ, դուք կրնաք ամբողջ գիշերը տաքցնել ձեր գլուխներն ու ձեր ճառերը Կոռիկոսի դղյակի պատվական գինիովը։ Իսկ ես մեղավորս պետք է շտապեմ Ատանա. մեկ երկու մանր գործեր կան կարգադրելիք. վաղն ալ ձեզմե առաջ ըշ-

տապեմ Սիս, հայտնեմ Թագավորին, կարգադրեմ հարկ եղածը և հրովարտակը պատրաստել տամ։ Բայց դուք ալ շատ չուշանաք։ Այս մարդուն թեևեն բռնած՝ կուգաք, որ խնամակալության լրիվ կազմով ներկայանանք Թագավորին, հրովարտակը ստորագրվի և այս հարցը փակվի։ Դե՛, Բագո՛ւր իշխան, դուն ինծի հետ։

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ — Հա՛, վազե՛, վազե՛, պալատը հանկարծ տեղեն կփախչի առանց քեզի։

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ — Բայց կեցի՛ր, հաց ուտենք գոնե։

ՀԵԹՈՒՄ — Չէ՛, սպասել չեմ կրնար, որ շատ չմթնած հասնիմ Ատանա։ Իսկ ոտքի վրա պատառ մը բան երևի վարը կճարվի, մինչև ձիերը քաշեն։ Քալե՛, Բագուր իշխան։

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ — Ա՛յ Հեթում, ի՞նչ եղավ քու այն նշանավոր հոգնությունդ։

ՀԵԹՈՒՄ — Ի՞նչ։

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ — Մոռցա՞ր Կոռիկոսի քարքարուտները։

ՀԵԹՈՒՄ— Անցա՛նք քարքարուտը, Սմբա՛տ, անցա՛նք։ Հոգնություն չկա, երբ գործը կքալե, երբ աշխատանքը կդլսորի, երբ բան կա դարձնելու։ Հոգնությունը կսկսի հոն, ուր մանգաղդ քարին դեմ կառնես։ Դե՛, հա՞ց պիտի տաք, ի՞նչ պիտի տաք, շո՛ւտ ըրեք։

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ — (Նտևեն) Ջուլհակի մադոգ է անիծածը։

Հեթում ու Բագուր իշխանները Կոստանդինի առաջնորդությամբ կելնեն դուրս։

5

ՍՐԲԱԶԱՆԸ — (Կելլե ոտքի, կանցնի Օշինի գրասեղանին գլուխը և մատին ծայրովը խառնելով թղթերը) Աս ինչի՞ վրա կաշխատիս, Օշին իշխան։

ՕՇԻՆ — Կուսումնասիրեմ մեր վերջին երեք հարյուր տարիներուն պատմությունը։

ՍՐԲԱԶԱՆԸ — Հա՛, հոբենական ժառանգություն. հորդ գործը շարունակել կուզես։

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ — Կգրե՛, հա՛ կգրե, Սրբազա՛ն. կզարմանամ իր համբերությանը։

ՍՐԲԱԶԱՆԸ — Ավարտա՞ծ ես արդեն։

ՕՇԻՆ — Կթողնե՞ք, որ ավարտեմ։ Երեք անգամ սկսեր եմ, երեք անգամ ընդհատվեր է. աս պատերազմ է, աս դեսպանություն է. վճռեր էի այս անգամ ո՛չ մեկ գնով չհեռանամ աշխատանքես։ Հրաշալի ու գրավիչ գործ է, Սրբազա՛ն. բայց ահա՝ հազիվ բռներ եմ թելերը, հազիվ նյութիս մեջն եմ մտեր, որ նորեն եկեր եք, բեռներ կդիզեք վիզս ու կքաշեք ինձի դուրս։

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ — Դուն դեռ ազատ ես, քանի Օշին թագավորը կապրի։

ՕՇԻՆ—(Բարկությամբ) Ատոնք պարապ խոսքեր են. այն վայրկյանեն, որ հանձն առնեմ, այլևս ես իմս չեմ, այլևս մեռավ իմ աշխատանքս։ Թողե՛ք, եղբա՛յր ինձի, թողե՛ք մնամ սիրած գործիս, ուր կքաշեն ինձի իմ հակումներս։ Ինչո՞ւ կխրեք ինձի շարունակ հոգիս չխոսող գործերու մեջ։ Ո՛չ, չե՛մ ուզեր. ձգեցե՛ք ինձի, հանձն չեմ առներ, չե՛մ կրնար, չե՛մ կրնար։

ՍՐԲԱԶԱՆԸ — Իզուր կշարանաս, Օշի՛ն իշխան։ Նախ՝ միշտ ալ կրնաս գրել գրելիքդ, եթե այդքան կփափագիս. պայլ ըլլալդ ինչո՞ւ պիտի խանգարեմ։ Երկրորդ ալ՝ դուն դրիլը ձգե՛ մեկի՝ վարդապետներուս. դուն ուրիշ գործ ունիս կատարելու. աշխատանքը պետք է բաժնվի։ Դուն պատմությունը պիտի ընես, մենք պատմությունը պիտի գրենք։

6

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ — (Ներս մտնելով՝ շիտակ դեպի Սրբազանը) Սրբազա՛ն հայր, ինչպես և դուն, Աբե՛լ իշխան, պատառ մը հաց ուտելե առաջ, պատիվ կընեիք ինձի, որ առաջնորդեմ ձեզի ձեր սենյակները. դեռ ճամփու փոշին վրանիդ է, երևի կկամենայիք լվացվիլ։

ՍՐԲԱԶԱՆԸ — Առաջնորդե՛ նայինք. գիտեմ, որ զորքերդ աղվոր կառաջնորդես։

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ — Թեև հոգևորին մեջ առաջնորդելու իրաքունքը քուկդ է, Սրբազա՛ն, և մեզի մեր մեղքերեն մաքրողն ալ քու աղոթքդ, բայց իմ հայրենի ամբոցիս հյուրասիրությունը պարտք կդնե իմ վրաս, որ հոս ես առաջնորդեմ քեզի աշխարհային փոշիներեն մաքրվելու։

ՍՐԲԱԶԱՆԸ — (Խնդալով) Սակայն այդ աղվոր բառերուդ տակն գիտե՞ս ինչ դուրս եկավ, զորավա՛ր. որ դուն իմ աղոթքներս քու օգնադ կնկատես։

Եվ խոսելով այ հեռացած են ամենքը Կոստանդինի ետևեն։

7

Կմնա միայն Օշին մտածումներու մեջ, կոթնած իր գրասեղանին, թիկունքով դեպի ճակատ մուտքը։ Հոն կերևա Ռիթա, կատուզե, որ միանակ է, կամաց կմոտենա ու կիջնե Օշինի ձեռքը։

ՕՇԻՆ — Դո՞ւն ես, Ռի՛թա։

ՌԻԹԱ — Եկեր են քեզի առաջարկելու, որ...

ՕՇԻՆ — Այո՛։

ՌԻԹԱ — Հապա որ քեզի կըսեի։

ՕՇԻՆ — Ի՞նչ կըսեիր։

ՌԻԹԱ — Ըսի՝ գնչուհին կարդա՛ց. ու արյանս մեջ. մինչև թագավորական գա՛հը։

ՕՇԻՆ — Ուրեմն դո՞ւն ալ կուզես, որ հանձն առնեմ։

ՌԻԹԱ — Մի՞թե ինքդ չե՞ս ուզեր։

ՕՇԻՆ — Չգիտե՛մ։ Ա՛յս վայրկյանես այլևս չգիտեմ։

ՌԻԹԱ — Եվ ի՞նչ օգուտ ունի, իշխա՛ն, ուզելը կամ չուզելը։ Դուն քու բախտեդ չե՞ս կրնար փախչիլ, դուն քու արժեքեդ չե՞ս կըրնար փախչիլ, դուն քու կոչումեդ չե՞ս կրնար փախչիլ։

ՕՇԻՆ — Բայց կորսնցնեմ պիտի, Ռի՛թա, կորսնցնեմ պիտի թանկագին բան մը։

ՌԻԹԱ — Ի՞նչ պիտի կորսնցնես։

ՕՇԻՆ — Ա՛յ այս հրաշալի խաղաղ անկյունը, իմ լռիկ աշխատանքս, այս անդորր ու բարձր մթնոլորտը՝ լեցուն քու շնչովդ, շնորհքովդ։ Ա՛խ, Ռիթա, կվախնամ, որ կորսնցնեմ պիտի այս բոլորը. այնպե՞ս կվախնամ, որ կորսնցնեմ պիտի այս բոլորը, հավիտյա՞ն, հավիտյա՞ն։

ՌԻԹԱ — Կպարմանամ։ Չէ՞ որ մեր հոգիներեն է, որ կբխի այս չերմությունն ու խորությունը. ուր ըլլանք մենք, այդ ամենը կհետևի մեզի։

ՕՇԻՆ — Դուն չե՞ս ճանչնար պալատը, Ռիթա։ Հոս ես իմ սեփական ստեղծած աշխարհիս մեջն եմ, իմ մտածումներուս բարձր

ու ընտիր ոլորտներուն մեջ. հոս ո՛չ կիրք կա, ո՛չ շահ, ո՛չ հաշիվներ, ո՛չ ալ մարդոց տգեղութիւնը. հոս այդ ամէնուն վրա ես վերեն կնայիմ, Աստծու մը պես։ Իսկ պալատը ես ալ անոնցմէ մէկն եմ, անոնց հետը, անոնց մեջը. բոլոր մարդկորեն ցածը, մանրը և աղտը կքսվի և ինծի։ Հոս մտածումի աշխարհն է, Ռիթա, իմ այս առանձնութեանս մեջ, իմ այս ծովուն դիմաց ու քու այդ ծով հոգիիդ։ Հոն գործի աշխարհն է, հոն ուրիշ ծով է, ուրիշ փոթորիկ։

ՌԻԹԱ — Դուն կըսեիր ինծի, որ առօրյա կյանքին տափակութիւնը բարձրացնելու համար ձգտում մը, գաղափար մը պետք է դնել անոր մեջը։ Ահա՛ այդ ձգտումը, այդ գաղափարն է, որ կուզե բերվմե մեր թագավորութիւնը։

ՕՇԻՆ — Թագավորութիւնը չդիտեմ, բայց կտեսնեմ, որ դուն կուզես։

ՌԻԹԱ — Գուշակութիւնը պիտի կատարվի, իշխա՛ն։

8

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ — (Կողմնակի դռներեն) Ո՞ւր ես, ա՛յ աղջիկ, ամեն տեղ քեզի կփնտրեմ։

ՌԻԹԱ — Այո՛, հայրի՛կ, ձիերը պատրաստ են. և ե՛ս։

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ — Կոստանդինը ինծի թողնել չուզեր. կուզե՞ս մնանք դիշերը։

ՌԻԹԱ — Ո՛չ, հայրի՛կ, օտարներ կան, ես չեմ մնար։

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ — Հասկցանք. որ այդպես է՝ շուտ հագվե. ժամվան մը չափ ճամփա ունինք դեռ։ (Օշինին) *Ուրեմն վաղ առտու դուն կմեկնիս Սիս։*

ՕՇԻՆ — (Ցրված) Ինչպե՞ս։ Հա՞... Չգիտեմ ճշմարիտ. գո՛ւցե։

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ — Ալ ի՞նչ գուցե։ Այլևս քու առջևդ լա՞յն բաց է ճամփան. թագավորին փոխանորդն ես, առանց թագի թագավոր ես, դուն պայլ ես։

ՌԻԹԱ — (Հուզումով) Պա՞յլ։ Այդպե՞ս պիտի կոչվի։

ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ — Հապա՛, չդիտեի՞ր։ Դե՛, շնորհավորե՛ իշխանը ու իրթանը։

ՌԻԹԱ — Ես իշխանը չէ՛, որ պիտի շնորհավորեմ։ Ես կշնորհավորեմ քեզի, մեզի, իշխանները, մեր թագավորութիւնը, ամենքը։ Կյանք ու հաջողութիւն քեզի, Օշի՛ն պայլ։

Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Մ Ա Մ Ա Ր

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԳԱՀԼԻՃ ՄԸ ՍԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԻՔԻՆ ՄԵՋ

Չորս պարզ ու նուրբ սյուներու վրա կհանգչին առատաղի չորս անկյուններեն և մյուս սյուներեն եկող ծանր կամարները։

Գմբեթի փոսեն շենքին ճիշտ մեջտեղը կիջնե բազմատեղ ջահ մը։ Գմբեթի փոսեն շեղակի իյնող ճառագայթներու խուրձ մը կիսազա ջահի պարդերուն հետ և կիյնա գետին դեպի սյուներուն եռանը։

Ճակատը սյուներուն մեջեն կերևա ոսկեճամուկ դուռ մը, որ Օշին պայլի աշխատանոցը կտանի։ Ելումուտքի գլխավոր դուռը ձախ պատին վրա է ծանր վարագույրներով։

Կլոր ցածլիկ սեղան մը և աթոռներ մեկ կողմը գորգի մը վրա. երկու բազկաթոռ դեմ-դեմի առանձին գորգի մը վրա ուղիղ ջահին տակը։

1

Կողմնակի դռունեն ներս կուգա Պալոնց վարդապետը, խիստ ցանցառ մորուքով, գլխաբաց, երիտասարդ, նիհար, երբեմն շատ հանդուգն և երբեմն շատ խոնարհ նայվածքով ու շեշտերով։

ՊԱԼՈՆՑ — (Վարագույրի բացվածքեն դեպի դուրս) Եկո՛ւր, եկո՛ւր, մարդ չկա, մտի՛ր։

Կմտնե Ճոպին Անեղ. կարճահասակ, նրբակազմ ու գեղեցկադեմ երիտասարդ կինվորական մը. վրան-գլուխը կոկ ու փայլուն, բայց մաշված։

ՊԱԼՈՆՑ — Ասիկա ընդունարանն է, պայլ իշխանի մասնավոր ընդունարանը, երբ մարդիկ տեսակցության կուգան։

ՃՈՍԼԻՆ — Է... փոքր չէ՞ քիչիկ մը։

ՊԱԼՈՆՑ — Առաջ հանդուցյալ թագավորին օրովը ընդունարանը պալատի մյուս թևին վրան էր. այն ընդարձակ դահլիճը, որ քիչ մը առաջ տեսար, ուր գահն էր դրած, հատակը կարմիր մահուդ։

ՃՈՍԼԻՆ — Հա՞... անիկա քիչիկ մը ավելի հարմար էր. ինչո՞ւ եք փոխեր։

ՊԱԼՈՆՑ — Փոխեց ի՛նքը։ Թագ ու գահ եղած սենյակները չի սիրեր մեր պայլը։

ՃՈՍԼԻՆ — Ես կկարծեի՝ շատ պիտի սիրեր։

ՊԱԼՈՆՑ — Այսպինքն... ինչպես ըսեմ։

ՃՈՍԼԻՆ — Ըմբռնեցի. քիչիկ մը անհարմար առարկաներ են, քիչիկ մը... առայժմ։

ՊԱԼՈՆՑ — Կամա՛ց (Մատովը ցույց կուտա Ճակտի դուռը) Իր աշխատանոցն է. այն խոհանոցը, ուր կթխվին մեր թագավորության բոլոր պիտանի ու անպիտան գործերը։

ՃՈՍԼԻՆ — Հիմա ինքը հո՞ն է։

ՊԱԼՈՆՑ — Հիմա՛ և մի՛շտ և հավիտյա՛նս. գիշեր-ցերեկ. գոմեշի պես կաշխատի։ Շուտով տարի մը պիտի ըլլա իր ներս մտնելը. շատ քիչ ալ դուրս կուգա այդ ծակուռեն. ենչարանն ալ անոր մյուս քոռի սենյակն է։ Առաջ ո՞վ էր տեսեր այս տեսակի լարված խենթի աշխատանք. կարծես գուլպանի լծված տավար ըլլանք բոլորս ալ շոքեր է ամենուս վզին երկանաքարի պես։

ՃՈՍԼԻՆ— Հիմա հոս իսկապես ի՞նչ է պաշտոնդ։

ՊԱԼՈՆՑ — Դպիր եմ ու թարգման արքունի քարտուղարության մեջ։

ՃՈՍԼԻՆ— Ուրիշ խոսքով ֆրանկներու լեզուն և լատիներենդ Համփան բացավ քիչիկ մը դեպի պալատ։

ՊԱԼՈՆՑ — Ի՞նչ պաշտոն է որ, ի սեր Աստծու ես ա՞յս տեսակ պաշտոնի վրա պիտի ըլլայի։ Տիմարնե՛ր։

ՃՈՍԼԻՆ — Միաքդ է սուրբ-Անտոնյան հայրերուն մենաստանը, երբ դեռ մանի՛ էինք ես ու դուն. ի՞նչ ճառասանն էիր, հա՛, քիչիկ մը։

ՊԱԼՈՆՑ — Իսկ հիմա ինչո՞ւ ես եկեր Սիս։

ՃՈՍԼԻՆ — Հապա ո՞ւր կուզեիր, որ երթամ։ Մեր հողերը անցան

անհավատներուն ձեռքը, հայրս ալ մեռավ։ Եկա տեսնեմ Հեթումի իշխանը, հորս բարեկամն էր։ Ան ալ հիմա կըսե, որ մտնեմ բանակը։ Կըսե՝ քիչիկ մը ինքզինքդ ցույց տուր, մնացածը բան մը կըլլենք։ Ինքզինքը ցույց տալը աղեկ, դժվար բան չէ, բայց որ հանկարծ նորեն Սուրիայեն մամլուքները ինքզինքնին ցույց տա՞նք։ Էշ նահատակ ըլլալու բնավ ախորժակ չունիմ։ Հերիք է. բերդերնիս առին, քանդեցին, ամեն ինչ փչացավ. իմ բաժինս այսքանը հերիք է, քիչիկ մըն ալ թող ուրիշները։ Իրենք նստեր են իրենց դղյակներուն ու բերդերուն ետևը և ինծի խորհուրդ կուտան՝ «Գնա՛ և ինքզինքդ ցույց տուր քիչիկ մը»։ Ես ալ կարծեմ ազնվական մարդ եմ քիչիկ մը, հին ընտանիքի սեպուհ, միա՛կը, որ մնացեր եմ մեր տոհմեն. այդ խնամակալ իշխանները պիտք է քիչիկ մըն ալ իմ մասին մտածեն։ Միայն թագավորին տեղը նստիլը հերիք չէ, պիտք է քիչիկ մըն ալ թագավորի վասալներուն մասին մտածեն։ Սա ինչի է նման, սեպուհ, իշխա՛ն, ժառա՛նգ և առանց հողի. և «Գնա՛ ինքզինքդ ցույց տուր քիչիկ մը»։

ՊԱԼՈՆՑ — Լսե՛, Ճոսլի՛ն, դուն ասոնց վրա հույս մի՛ դներ։ կծծի ու կծկված մարդիկ են. և երկար չեն մնալու. ես գիտեմ ինչ որ կըսեմ։ Լևոն թագավորի իսկական խնամակալը իր հորաքույրն է, Զապել թագուհին։

ՃՈՍԼԻՆ — Իհարկե, Զապել Ամորին, քիչիկ մը Կիպրոսի հին թագուհին։

ՊԱԼՈՆՑ — Թե խելք ունիս՝ մատեցիր Զապելի տղոց։ Սիր Հյուգը մանավանդ շատ ասպետ ու ձեռքը բաց մարդ է. կապվե՛ ասոնց, վաղը անոնք պիտի գան հոս։ Եվ երբ այս ընդունարանը նորեն կարմիր դահլիճը փոխադրելու ըլլանք՝ քեզի համար ալ աղվոր կտոր մը հող կճարենք. և ինքս ալ կշարադրեմ լատին լեզվով քու նոր կալվածքիդ հրովարտակը։

ՃՈՍԼԻՆ — Կարծեմ իրավունք ունիս քիչիկ մը...

2

Ներս կմտնեն նույն դռնեն Սիր Պոլտին մարաշալտը և իշխան Հայկամ։ Առաջինը գեր ու տարիքոտ կենսուրախ մարդ մըն է. Հայկամ վայելչակազմ, խելացի դեմքով, փայլուն սպա մը։

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ — Հոս ի՞նչ կուզես, վարդապետ։

ՊԱԼՈՆՑ — Մեր արքունիքը ցույց կուտամ բարեկամիս, սի՛ր, որ առաջին անգամ Սիս կուգա։

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ — Հրամանագրերը պատրա՞ստ են։

ՊԱԼՈՆՑ — Կսպասեն պայլ իշխանի ստորագրության, սի՛ր։

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ — Պատրաստե՛ մնացած թղթերն ալ. ես այս իրիկուն մեկնիմ պիտի։

ՃՈՍԼԻՆ — Իրա՞վ է արդյոք, իշխա՛ն, որ մամլուքները նորեն մեր վրա կուգան։

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ — Առանկ կերևա տեղեկություններեն, մեր սահմաններուն վրա նոր ուժեր են երևցեր։

ՊԱԼՈՆՑ — Դեռ տարի մը չեղավ սակայն, որ անգամ մը ետ տվինք. դաս չառի՞ն։

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ — Կփորձեն մեր դիմադրական կարողությունը։ Եվ զարմանալու ալ բան չկա. սրբեցին բոլոր քրիստոնյա իշխանությունները Սուրիայեն. հիմա մենք ենք իրենց աչքին փուշը. և գիտեն, որ կողոպտելու բան կա։

ՃՈՍԼԻՆ — Իսկ մե՞նք, սի՛ր։

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ — Մենք ի՞նչ։ Ինչպես միշտ։ Պիտի կռվինք։

ՀԱԼԿԱՄ — Բարեբախտաբար Կոստանդին սպարապետը աղեկ կճանչնա այդ անհավատ շները։

ՊԱԼՈՆՑ — Երթա՛նք, իշխա՛ն Ճոսլին, մյուս բաժինները։

Վարդապետն ու Անտոլը դուրս։

3

ՀԱԼԿԱՄ — Պետք է կտրուկ հարված մը. անոնք այլևս մեր օձիքը ձգելու չեն։

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ — Այո՛, եթե մեր այս ներքին պառակտումները չըլլային, ի՞նչ են որ վերջապես այդ քանի մը անվճռական գնդերը։

ՀԱԼԿԱՄ — Կկարծե՞ս, սի՛ր, որ հիմա շարժում մը ընեն Զապելի կողմեն։

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ — Անշուշտ պիտի ջանան մեր դժվարությունները օգտագործեն։ Արդեն դուրսերը ամեն տեղ իրենց մարդիկը ունին, պապին մոտ, ֆրանկներու թագավորին մոտ, Տարենտո և աղվոր կաշխատին։

ՀԱԼԿԱՄ — Ազդակցական կապեր կան, սի՛ր։ Մերոնք շատ են միս-միևնակ։

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ— Այո՛, պայլ իշխանը շատ է համառ. և ընդհանրապես հայերդ շատ կողքի ինկած մարդիկ եք. ճկունություն չունիք։

ՀԱԼԿԱՄ — Հա՞, շատ երևելի բաներ են քու ֆրանկներդ։ Ատոր համար է, որ մեկը մյուսի ետևեն շոգիացան իրենց բոլոր հիմնած իշխանությունները։ Թերևս բանալ մի՛ տար, սի՛ր։

ՍԻՐ ՊՈԼՏԻՆ — Վերջապես, ի՞նչ ըսեմ, կռի՛վ է, կռի՛վ, միշտ ու ամեն տեղ. նե՛րսն ալ, դո՛ւրսն ալ. կյանքը ա՛ս է։

4

Ճակատի դռնեն կմտնեն Օշին պայլ և Հեթում իշխան։

ՕՇԻՆ — Հա՞, լավ է, որ արդեն հասեր ես, իմ երիտասարդ բարեկամս։ Թարի՛ ես եկեր։

ՀԱԼԿԱՄ — Ողջույն ու առողջություն մեր մեծ իշխանին։ Սպարապետ եղբայրդ հրահանգեց, որ անմիջապես ներկայանամ քեզի։ Ահա՛ կկատարեմ իր հրամանը։

ՕՇԻՆ — Ուրախ եմ։ Եղբայրս անշուշտ հայտնած է քեզի նաև պատճառը։ Լևոն թագավորը մտած է արդեն այն տարիքը, որ տղայական մարզանքներեն անցին, ժամանակ է, որ կամաց-կամաց սիրանա զինվորական առաքինություններուն ու արվեստին։ Պետք էր հմուտ մարդիչ մը, այդ պաշտոնին համար եղբայրս մասնավորապես հանձնարարեց քեզի, Հալկա՛մ իշխան։ Ես աղեկ կճանչնայի քու հայրդ. շատ ազնիվ ու շատ անձնվեր մարդ էր մեր պետության. իր մահն ալ գտավ կռվի դաշտին վրա։ Քեզի համար ալ իմ պաշտոնակից ընկերներս կվկայեն, որ հմուտ մարդ ես զինվորական գործին, քաջ ես ու խելացի։ Կհրավիրեմ քեզի մեր թագավորին զինվորական ղեկավարը ըլլալու պատվին։ Առարկություն ունի՞ս։

ՀԱԼԿԱՄ — Թագավորիս ծառայելը իհարկե ամենեն մեծ պատիվն է ինծի, իսկ Օշին պայլի նման անձի մը ինծի ուղղած այդ խոսքերը՝ իմ ամենեն մեծ հպարտանքս։ Ես քու խոնարհ ծառան, պա՛յլ իշխան. հրամայի՛։

ՕՇԻՆ — Սիր Պոլտինը քեզի կներկայացնե թագավորին և կուտա գործիդ հարկ եղած բացատրությունները։ Ես միայն այսքանը ըսեմ, իշխա՛ն, եղի՛ր պահանջկոտ ու խիստ թագավորին հանդեպ, երբ խնդիրը իր պարտավորություններուն կվերաբերի։ Ուրիշներեն հնազանդություն պահանջողը, պետք է ինքը հնազանդիլ դիտենա իր պարտավորություններուն։ Բայց նայե՛ մանավանդ, որ սիրով ու հարդանքով կապես քեզի իր թարմ սիրտը, եթե կուզես, որ խոսքդ, օրինակդ ու թափած ջանքերդ բեղմնավորվին։ Եղի՛ր իր ընկերը իր ուսուցիչեն ավելի։ Եվ իր քովը եղած ժամանակդ մի մոռնար երբեք, որ մեր այս հայ պետության աղագային է, որ կխոսիս։

ՀԱԼԿԱՄ — Ինչպե՞ս կրնամ մոռնալ Օշին պայլի իմաստուն հրահանգները։

ՕՇԻՆ — Եվ չխնայես ո՛չ իր կոչումին, ո՛չ իր գեղաբույս տարիքին. աշխատցո՛ւր, հոգնեցո՛ւր, արշավել տո՛ւր, ընել տո՛ւր ինչ որ գործը կպահանջե։ Զարշաբված մարմիններուն մեջն է, որ կամքը բնակիլ կսիրե։ Իսկ թագ մը կրել ուզողը, նախ կամք մը կրել պիտի սորվի։

ՀԱԼԿԱՄ — Պա՛յլ իշխան, այդ կամքը պիտի ունենա Լևոն թագավորին թագը. պիտի ընեմ ձեռքես եկածը և ավելին։ Ու կմաղթեմ, որ կարողություններուս համեստ դեմքը սևերես չմնա պայլ իշխանիս այս վստահությանը առջև։

ՕՇԻՆ — Սի՛ր Պոլտին, Հալկամ իշխանը կհանձնեմ քու հոգածությանդ։

Հալկամ խորը կխոնարհի և Պոլտինի հետ դուրս։

5

ՀԵԹՈՒՄ — Կարծեմ անհաշող շեղավ ընտրությունը։

ՕՇԻՆ — Քիչ մը շատ է պատրաստաբան և պետք եղածեն ավելի հղկված կերևա աչքիս։

ՀԵԹՈՒՄ — Իզուր չէ, որ Ֆրանկի արյուն կա երակներուն մեջ։

ՕՇԻՆ — Վա՞յ։

ՀԵԹՈՒՄ — Հապա՛, մոր կողմեն. մե՞ծ մայրը, թե մեծ մորը մայրը Պրոմոններեն է։

ՕՇԻՆ — Բավական երկար ճամփա է. միայն ինչպես ըսի՝ լեզուն ու մեջքը շատ են ձկուն։

ՀԵԹՈՒՄ — Կկռե՛նք. կամաց-կամաց անոր մեջքն ալ կշրջակենք, մի՛ վախնար։ Չէ՞ որ հիմա գիշեր-ցերեկ ծռած մեջքեր շրջակելով ենք զբաղված, սկսելով մեր թագավորության ծուռ մեջքեն։

ՕՇԻՆ — Այո՛, մեր սեփական մեջքերը ծռելու պայմանով։

ՀԵԹՈՒՄ — Ա՞ռ ինչ խոսք էր։

ՕՇԻՆ — Նստե՛։ (Ինքն ալ նստելով) Վա՛յ, ինչպե՞ս հոգնած եմ։ (Դեմքը կծածկե ձեռքերով ու արմունկները ծունկերուն վայրկյան մը կմնա անշարժ)։

ՀԵԹՈՒՄ — Գիտե՞ս ինչ կա, Օշի՛ն. գուցե ավելի աղեկ է, երբեմն քիչ մը հանգստանաս։ Երեկ գիշեր զինվորական խորհուրդը շատ երկար տևեց. հետն ալ երկար բարակ նստեր էիր ջանցլերին հետ մաքսերու հարցովը. ատկե անդին ալ արդեն չգիտեմ։ Իսկ առավրնե կանուխ ոտքի ես։ Գնա՛, պահ մը գլուխդ բարձին դի՛ր։

ՕՇԻՆ — (Հանկարծ գլուխը բարձրացնելով) Այդ ինչպե՞ս է, Հեթո՛ւմ, որ այլևս չես խոսիր ինձի այրի թագուհիի մասին։ Ալ կշտացա՞ր այդ հեքիաթեն։

ՀԵԹՈՒՄ — Ի՞նչ խոսիմ. ամեն խոսելիք արդեն խոսված է. ավելի պարզ ու բնական ոչինչ կա, քան քու և Հովհաննայի ամուսնությունը։ Եվ երբեք ալ չեմ հասկցեր, թե ի՞նչն է իսկապես քեզի այդպես խրտնեցնողը, որ այդ հարցի մասին լսել անգամ չես ուզեր։ Հովհաննան վերջապես գեշ կին չէ։ Այո՛, Օշին թագավորը շատ սիրելի էր քեզի, գիտեմ, իրար շատ կհարգեիք և դուն ինքդ ես բերեր այդ կինը մեռած քրոջդ տեղը, և տեսակ մը քրոջ պես բան է ան քեզի համար. կհասկնամ այդքանը. բայց այս տեսակ պայմաններու մեջ շատ բարակը փնտրել կարելի չէ, սիրելի՛ս. ասիկա պետական հարց է, թագավորության մը պահանջը։

ՕՇԻՆ — Այո՛, իհարկե՛, թագավորության պահանջ։

ՀԵԹՈՒՄ — Ինչո՞ւ կհեգնես։ Ես քու տեղդ վայրկյան մը չէի վարանիր և մեկ անգամեն կամրացնեի մեր խնամակալության դիրքը անհամեմատ չափերով, մեկ անգամեն կկտրեի մեր հակառակորդներուն միակ հենաբանը. վերջապես ինչի՞ վրա են իրենց հույսը դրած Զապելն ու իր մարդիկը։ Նապոլիի թագավորին քույրն է Հովհաննան, կատակ չէ. իսկույն կփոխվի արևմուտքի հետ մեր

գիրքը. և Պոլտինը իրավունք ունի, անոնց ու Տարենտոյի միջոցով կարելի է ազդել նաև Եգիպտոսի մամլուքներուն վրա։

ՕՇԻՆ — Մեկ խոսքով աշխարհքի տակը կդառնա վրան։

ՀԵԹՈՒՄ — Զգիտե՛մ։ Իմ խորին համոզումովս այն օրը, որ աղջիկդ ամուսնացուցիր Լևոն Թագավորին հետ, այդ նույն օրը պետք էր, որ դուն ալ ամուսնանայիր Հովհաննա Թագուհիին հետ. այդ երկու բաները իրար լրացնող իրողություններ են և սերտորեն իրարու կապված։ Կեսը ընել ու կեսը թողնել՝ խելոք բան չեղավ։ Ըլլալ Թագավորին աներհայրը, իհարկե բան մըն է, բայց դառնալ ամուսինը օծված Թագուհիի մը և դառնալ Թագավորահայր բոլորովին ուրիշ բան է։

ՕՇԻՆ — Թագավորին մորեղբայրը, Թագավորին աներհայրը, Թագավորին երկրորդ հայրը։

ՀԵԹՈՒՄ — Է, հա՛. ի՞նչ կա զարմանալու. գե՞շ է։

ՕՇԻՆ — Ո՞վ ըսավ. սաստիկ է աղվոր։

ՀԵԹՈՒՄ — Այդպե՛ս էր պետք, այդպե՛ս էր պետք։ Եվ այս տեսակ հրաշալի առիթը չօգտագործեցինք։ Ոչ միայն ե՛ս կզարմանամ, այլ բոլոր մեր բարեկամները և բոլոր մեր թշնամիներն անգամ։

ՕՇԻՆ — Քիչ է մնացեր՝ ես ալ զարմանամ։

ՀԵԹՈՒՄ — Է՞, ձգե՛։ Ինչո՞ւ բացիր այս անհամ խոսակցությունը։

6

ՊԱՇՏՈՆՅԱ ՄԸ — (Ճակտի դռան մեջեն) Այրի Թագուհին եկած է քեզի, պայլ իշխա՛ն։

ՀԵԹՈՒՄ — Թագուհի՞ն։ Ի՞նչ գործ ունի։ Երևի նորեն իր կալվածքի գրին համար։

ՕՇԻՆ — Երևի նորեն իր կալվածքի գրին համար։ Ձգե՛ մեկի առանձին, տեսնեմ ինչ կըսե։ (Պաշտոնյային) Հրամցո՛ւր հոս։

Հեթում կեռնանա կողմնակի դռնեն, իսկ Օշին դանդաղ շարժումով մը կդառնա դեպի ճակտի դուռը։

7

Կերևա Հովհաննա, այրի թագուհին, բարձրահասակ, շիկահեր, իր առույգ ու լեցուն տարիքին մեջ պատկառելի կին մը, ամբողջովին սևերու մեջ. սև քող մըն ալ գլխուն և ուսերեն վար։

Ետևեն ներս կմտնեն երկու կին, կկենան դռան մոտ։

Օշին պայլ կշտապե թագուհիին դեմ, կխոնարհի, կհամբուրե անոր ձեռքը ու հարգալից կիրամցնե առաջ։

Թագուհին նմանապես անխոս կդառնա ետ, ձեռքի թեթև շարժումով մը կիրամայե ընկերացող կիներուն, որ դուրսը սպասեն և ինքը կուգա առաջ։ Կիները կքաշվին գոցելով դուռը։

Թագուհին քոզը կնետե դեմքեն ետ ու կնստի գմբեթի տակի բազկաթոռին, ուր առաջնորդած է իշխանը. կից աթոռին կնստի Օշին։

ՀՈՎՀԱՆՆԱ — Ինծի տեսնել էր ուզած Օշին պայլը։

ՕՇԻՆ — Բարի եկավ Թագուհին։ Եվ կհուսամ ներող կլլա, որ իրեն նեղություն պատճառեցի։ Եթե ինքս կանանոց գայի՝ շատ ավելի պաշտոնական կերպարանք կառներ հարցը. այս ձևով շատ ավելի սովորական է և գործնական։

ՀՈՎՀԱՆՆԱ — Հոս գալը նեղություն մը չէր ինծի։ Ի՞նչ կցանկա պայլ իշխանը։

ՕՇԻՆ — (Վայրկյան մը լուռ ու մտածկոտ. շատ լուրջ ու ծանր խոսվածքով) Աշխարհիս վրա ամեն մարդ դեր մը ունի կատարելու։ Քու դերդ, Թագուհի՛, ըլլալն է կապը այս պետության և արևմուտքի, բախտը այսպես է որոշեր։ Մեռավ Օշին Թագավորը, Աստծու կամքը, և թուլցավ քու պահած կապդ. իսկ կյանքը կպահանջե, որ ամրացնենք։ Հիմա աստվածային տնօրինությունը իմ ձեռքս է դրեր այդ Թագավորական իշխանությունը և իմ վրաս կիյնա այդ մասին հոգալու պարտավորությունը. Հովհաննա՛ Թագուհի, պայմանները կհարկադրեն, որ մենք մեր երկուքին բախտը կապենք իրարու։

ՀՈՎՀԱՆՆԱ — (Դանդաղ շարժումով մը թաշկինակը կտանի աչքերուն ու լռիկ կուլա)։

ՕՇԻՆ — (Քիչ մը սպասելեն ետքը) Ներե՛, Թագուհի՛, եթե այս խոսքերովս ակամա վիշտ կպատճառեմ քեզի։ Ես ալ իմ մեջս երկար-երկար մաքառեր եմ, որ այս առաջարկը չբերեմ քեզի։ Շուրջս ամենքը առաջին օրեն այս քայլը կսպասեին ինծմե, կպահանջեին

ինծմէ. դիմադրեցի այսքան ժամանակ, ուզեցի դանց ընեմ, խուսափիմ, չեղավ։ Չեղավ, որովհետև ինքս ալ կը մբռնեմ, որ արդար է անոնց պահանջը մեր պետութեան համար։ Եվ ա՜հա՝ այնքան ներքին մաքառումներէ ու վարանումներէ ետքը եկած եմ այն եզրակացութեան, որ անխուսափելի է մեզի համար այս քայլը. մեր ճակատի գիրեն շեղել չենք կրնար։ Եվ կիրկնեմ, Թագուհի՛, նեղե՛ ինծի։

ՀՈՎՀԱՆՆԱ — (Աղցուեմներուն մեջեն) Ներելու ոչինչ չկայ։ Եվ վերջապես ես ինքս ալ կհասկնամ, թե ինչ է ըլլալու ասկե ետքը այրի Թագուհիի մը դիրքը այս պալատին մեկ անկիւնը, երբ ինքը չէ մեծցող Թագավորին հարազատ մայրը։ Մտածեցի՝ վերադառնամ հայրենիք, բայց երիտասարդ այրին միշտ բեռ մըն է եղբայրներու համար, մանավանդ եղբորս կինը գիտեմ, հաշտ ապրուստ չէ տալու ինծի։ Ես ալ խորհեր եմ, և արդեն կզդայի, որ կյանքը կեցարեր ինծի, ա՛յ, հոս։ Թող ըլլա Տիրոջ կամքը։ (Կուլա)։

ՕՇԻՆ — Թագուհի՛, կտեսնես, որ դիշեր-ցերեկ գործերու մեջ խրված մարդ մըն եմ, գրաւված ու հանձնված կյանք մը. կկատարեմ ձեռքես եկածին չափ ինչ որ պետութիւնը և պարագաները կդնեն վրիս։ Երիտասարդ ալ չեմ, արդեն ճերմակը ինկեր է մորուքիս մեջ։ Միայն մեկ բան մը կրնամ քեզի խոստանալ ու հաստատել՝ պարկեշտ մարդ մըն եմ ու մաքուր մարդ մըն եմ։ Պարկեշտ ու մաքուր անուն մըն է, որ կառաջարկեմ քեզի. անշուշտ չէ փոխարինելու Օշին Թագավորին անունը, բայց այսպես է անողոք կյանքին օրենքը՝ մեռնողները տեղի պիտի տան ապրողներուն։

ՀՈՎՀԱՆՆԱ — Ինքդինքդ ներկայացնելու պետք չունիս, իշխա՛ն, ես կճանչնամ քեզի։ Հանդուցյալ Թագավորը քեզի բացառիկ կերպով կհարգեր։ Ամիսակ մեծ մարդն է, կրսեր, Թագավորութիւնս մեջ։ Եվ վերջապես ես ճանչցած եմ քեզի հոս հասնելիս ալ առաջ։ Առաջին հայն էիր, որ ես տեսա մեր Տարենտոյի պալատին մեջ։ Հայութիւնը քու վրադ չափեցի, քեզմով չափեցի և քու Թագավորը, որուն համար հարս տանելու եկած էիր ինծի։

ՕՇԻՆ — Ուրեմն, Թագուհի՛, համաձայն ենք երկու կողմեն։

ՀՈՎՀԱՆՆԱ — (Լուռ ու տխուր գլուխը կկախեն)։

ՕՇԻՆ — Ըսե՛, Թագուհի՛, եթե չես ուզեր։

ՀՈՎՀԱՆՆԱ — (Աւելի ավելով) Կուզեմ։

ՕՇԻՆ — Այն ատեն պետք է պատրաստվիս. մինչև երկու շաբաթ պետք է ամուսնանանք։ Քանի դեռ մամլուքները չեն համա-

խմբած իրենց ուժերը, քանի դեռ լուրը ընդհատումները չեն վերսկսած, վերջացնենք այս պատմութիւնը։

ՀՈՎՀԱՆՆԱ — Բայց այսպես պատերազմի իրարանցումին մեջ։

ՕՇԻՆ — Երբ ես վճիռ մը կայացուցած եմ, պետք է իրագործեմ, որ հանդարտանամ, և վերջապես պատերազմը, որ չըլլար. ինչ էր փոխվելու։ Կյանքի մեջ միշտ ալ հարմիք ու կռիվ խառնված են իրարու։

ՀՈՎՀԱՆՆԱ — (Ոտքի ելլելով) Կարգադրի՛ ինչպես կամենաս։ Ուրիշ ըսելիք մը ունի՞ իշխանը։

ՕՇԻՆ — Ո՛չ, Թագուհի՛, ըսի ըսելիքս։

ՀՈՎՀԱՆՆԱ — Ուրեմն, պա՛յ իշխան, մնաս բարով։

Թողը կիշեցնեն և նույն ծանր քարկոծքովը կուզղվի ճակտի դուռը ու դուրս։

8

Օշին, ոգ քանի մը քայլ հարգանքով ետեւեն էր թագուհիին, վարկաբեկ մը կենաց շիտակ՝ աջ ձեռքովը դեմքը զոցած. վերջը կմոտենա սեղանին ու կհնչեցնե փոքրիկ զանգակը։

Իսկույն կերևա պաշտոնյա մը կողմնակի դռան վարագույրներուն մեջ։

ՕՇԻՆ — Քեզի ըսի՝ ինծի իսկույն իմաց տաս, երբ գալու ըլլա Սմբատ իշխանին օրիորդը։

ՊԱՇՏՈՆԵԱՆ — Դեռ ոչ ոք չէ եկած, տե՛ր, ո՛չ օրիորդը և ո՛չ ալ մեկ ուրիշը Թերդուսենս։ Դուրսը քեզի հետ խոսիլ կուզէ Մխիթար հայրապետը։

ՕՇԻՆ — (Հոգնած) Թող դա։

9

ՄԽԻԹԱՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏ — (Դեռ վարագույրներուն մեջեն) Չե՞մ խանգարեր իշխանը։

ՕՇԻՆ — Եկո՛ւր, Մխիթար. քու խոսքերդ, ինչպես և երգերդ, միշտ մխիթարանք են բերեր ինծի, անունիդ պես։

ՄԽԻԹԱՐ — Բայց այս անգամ եկեր եմ պաշտոնապես։

ՕՇԻՆ — Դո՞ւն ալ։ Խոսե՛։

ՄԽԻԹԱՐ — Եկեր եմ խնդիրքով. արձակե՛ ինծի պաշտոնեա։ Չեն պակսիր արժանավորները այս դիրքին ու պատվին. կցանկան շատերը, որ դառնան խոստովանահայրը պալատին. կանչե անոնցմե մեկը։

ՕՇԻՆ — Իրավ է. դիրքն ու պատիվը ստվերի կնմանին. երբ կվազես ետևեն՝ կփախչի, երբ կվազե ետևեդ՝ կփախչիս։

ՄԽԻԹԱՐ — Ես փախա մեր դղյակներեն ու հագա այս սքեմը ո՛չ անոր համար, որ նստիմ պալատական տիկիններուն հետ իրենց թշվառ մեղքերը վերլուծելու, կամ ձանձրացած ու մարսողությունը խանգարված դրանիկներուն քարոզ խոսիմ, կամ պետական դատարանին մեջ բազմած աշխարհքիս բոլոր կեղտոտություններուն ու ցածություններուն ունկնդիր ըլլամ և վճիռներ տամ։ Ընդունե՛, որ ասիկա շատ տարօրինակ եղանակ մըն է աշխարհքե քաշվելու։ Օշի՛ն, դուն ըսիր եկուր, չկրցա խոսքդ կոտրեմ. բայց ալ հերիք է. թո՛ղ որ երթամ։

ՕՇԻՆ — Երթաս, հեծնես աշխատ ձիդ և ազատ ու անհոգ թափառիս գյուղե գյուղ, ժողվես ժողովուրդին բերնեն երգեր, եղանակներ. ասա է, չէ՞, ուզածդ։

ՄԽԻԹԱՐ — Ամեն մարդուն իր սիրածը։

ՕՇԻՆ — (Հանկարծ զայրույթով ոտքի կցատկե) Ո՞վ ըսավ քեզի. ատիկա դուն ո՞ւրտեղ ես տեսեր։ Իմ գիտցած աշխարհիս մեջ այդ տեսակ բան չկա։ Լծկանին ո՞վ կհարցնե իր սիրածը կամ չսիրածը։ Պատմությունը իր արտերը կվարե. և մենք ամենքս եղներ ենք, հնազանդ եղներ, որ ան լծեր է իր գութանին ու կվարե։ Կախե՛ գլուխդ ու քաշե՛ լուծդ։ Եվ քալե՛ որ կողմը որ կվարե վարողին ճիպոտը։ Եվ քալես պիտի մինչև արտին վերջը կամ մինչև իլնաս ու սատկիս. կես ճամփան կենալ չկա. հասկցա՞ր, ճամփու կեսին կենալ չկա. պիտի երթաս, ուր որ քշե քեզի պետության ճիպոտը։

ՄԽԻԹԱՐ — Բայց ինչո՞ւ կքշե ինծի այդ նշանավոր ճիպոտը. ի՞նչ իմաստ։

ՕՇԻՆ — Իմա՞ստ։ Այս պալատը հայ շունչով պիտի թաթխվի, մեր պատանի թագավորը այդ շունչին տակ պետք է, որ մեծնա։ Քեզի բերեր եմ հոս, որովհետև դուն ոնիս այդ հայ շունչը, դուն ժողվեր ես այդ շունչը հայ բերդերեն, հայ լեռներեն, հայ գյուղերեն, հայ երգերեն։ Դուն կմնաս հո՛ս։

ՄԽԻԹԱՐ — Բայց, Աստվա՛ծ իմ, հասկցի՛ր և ինծի։

ՕՇԻՆ — (Շեշտ անոր աչքերուն ճայելով) Կհասկնամ. կտառապի՞ս, չէ՞։ Ճիշտ ատոր համար ալ դուն պետք է մնաս հոս, այս պալատին մեջ, ձանձրալի կնիկներու հետ պետք է մեղքեր վերլուծես, հորանջող պալատականներու առջև քու հոգիիդ խոսքերը պիտի թափես. և երբ քու սիրտդ դեպի լեռներն ու գյուղերը, դեպի երգերն ու լույսը պիտի ձգտի՝ դուն նստիս պիտի դատարանին ցած կամարներուն տակը և մարդոց ամենեն կեղտոտ կիրքերը և ամենեն վարնոց գործերը պիտի քրքրես։

ՄԽԻԹԱՐ — Սակայն ինչո՞ւ, ինչո՞ւ համար։

ՕՇԻՆ — Ինչո՞ւ... Շա՞տ կուզես գիտնալ. ազե՛կ, գիտցի՛ր. որովհետև քու այդ ներքին տառապանքը կարծես տարօրինակ թեթևություն մը կբերե՞ հոգիիս. շատ դժգույն ու շատ խղճուկ թեթևություն մը։

ՄԽԻԹԱՐ — Ի՞նչ շար բաներ կխոսիս, Օշի՛ն։

ՕՇԻՆ — Ալ չգիտեմ շարն ու բարին. մեջս ամեն ինչ խառնվեր է իրար։ Կյանքն է շարը, Մխիթա՛ր, կյանքն է շարը։

10

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ — (Կողմնակի դռան վարագույրներուն մեջեն) Եկած է, տեր, Սմբատ իշխանին օրիորդը։

ՕՇԻՆ — Ազե՛կ. իսկույն։ Այնպես որ, հայր-սո՛ւրբ, այս բոլորը լսելեդ ետքը ալ կարծեմ բերանդ չես բանար պալատեն հեռանալու մասին։ Ինծի՛ հետ։ Շրթունքներդ ամուր գոցե՛, եկած սա գուռդ ալ ամուր գոցե՛ ու գնա՛ պաշտոնիդ գլուխը։

ՄԽԻԹԱՐ — Ինչպես որ կհրամայես։ (Դուրս կողմնակի դռնեն)։

11

Օշին կեցած է սպասողական-անբնական կեցվածքով մը՝ աչքերը հառած ճակատի դռան։

Կմտնե Ռիթա, վայրկյան մը կկենա և հանկարծ թևերն առաջ պարկած, անսքող կարոտով կնետվի դեպի Օշինը։ Օշին ինքն ալ քայլ մը կընե դեպի առաջ, կբռնե աղջկան երկու ձեռքերեն ու կպահե հեռու, որ չգրկվին։

ՕՇԻՆ — Բարի՛ եկար։

ՌԻԹԱ — Այսպե՞ս կընդունիս ինձի՝ երեք ամիս չտեսնելիս եարը. և ինչպե՞ս փոխվեր ես այս քանի մը ամսվան մեջ. ի՞նչ ունիս։

ՕՇԻՆ — Նստե՛, որ ըսեմ։

ՌԻԹԱ — Աստվա՛ծ իմ, այդ խոսվածքը, այդ կեցվածքը վախ կազդեն ինձի։ Ինչո՞ւ համար է այս սառնությունը։

ՕՇԻՆ — Նստե՛, նախ նստե՛։ Երեկ լսեցի, որ հորդ հետ եկած ես Սիս, իսկույն մարդ ղրկեցի, որ գաս ինձի տեսակցության։ Եթե Սիս եկած չըլլայիր, ես պիտի գայի եաեկեդ Կոռիկոս ու Բերդուս որևէ պատրվակով մը, որ հանդիպիմ քեզի։ Կուզեմ, որ իմ շըրթունքես իմանաս վատ ու անպիտան իրողությունը։

ՌԻԹԱ — Ի՞նչ է պատահեր։

ՕՇԻՆ — (Աչքերը կիսոնարին գետին և հատիկ-հատիկ ու դրժվար արտասանելով) *Երկու շաբաթը լրացած ես ամուսնացած կըլլամ այրի Թագուհիին հետ։*

ՌԻԹԱ — (Մեկ ոտայունով վեր կցատկե նստած տեղեն ու շիփ շիտակ կկենա անշարժ աչքերը խոշոր բացած)։

ՕՇԻՆ — (Միշտ աչքերը գետին ուղղած) *Ներե՛ ինձի, եթե կըրնաս։ Դուն չես կրնար ըմբռնել, թե ես ներքին ինչ պատըռուած եմ կրեր մինչև հասեր եմ այդ վճռին։ Ես գիտեմ, որ քու քայլերովդ հիմա հոսկե անդարձ մեկնիլ պիտի կյանքիս ուրախությունը։ Եվ կրծքիս տակ կմնա զորշ ու պարզ մոխիր։ Իսկ դուն... իսկ դուն... ի՞նչ ըսեմ, Աստված իմ, որ մեղմեմ քեզի պատճառած ցավս։ Կուզեմ, որ բախտավոր ըլլաս. մոռցի՛ր ինձի և ապրե՛ նոր կյանքով։ Այդպե՛ս է պետք, թեև ամբողջ էությամբս կանչամ, որ երբեք, երբեք չմոռնաս ինձի, որ ես միշտ ապրիմ հոգիիդ մեջ, ինչպես ապրեր եմ մինչև հիմա։ Այսպես է, եսական է ու անպիտան մարդկային շաղախը, եթե իրեն թողնելու ըլլաս։ Դուն մոռցի՛ր, մոռցի՛ր ինձի ու բախտավոր եղիր ուրիշի մը հետ. կուզեմ, որ բախտավոր ըլլաս, կուզեմ, որ չունենաս հոգիի տանջանք, բայց ինչպե՞ս ստեմ, չեմ ուզեր, որ մոռնաս այն բուռն կապը, որ միասին շնչել է ամեր մեզի մինչև հիմա, և ինչպե՞ս կրնաս մոռնալ... Բայց չէ՛, չէ՛, առ ով մոռցիր, ամեն ինչ մոռցի՛ր, մոռցի՛ր, պե՛տք է, որ մոռնաս։* (Պրդի. կոտրված ձայնով) *Այլևս... չգիտեմ ինչ ըսեմ քեզի։ Ես վերջացուցի։*

Ռիթա կամաց մը կարձակվի կարծես իր քարացումեն, մակերը մեքենաբար կքաշե ճակտեն ետ և հանգիստ քալվածքով մը կբարձրանա դեպի իր մնած դուռը։

Օշին խեղճացած պես կվազե, կկտրե առջևը առանց ձեռք տալ նամարձակելու։

ՕՇԻՆ — Կեցի՛ր, կեցի՛ր, մի՛ ըներ. այդ մեկը մի՛ ըներ. բա՛ռ մը, գոնե բա՛ռ մը։

ՌԻԹԱ — (Կկենա, կնայի անոր և կոկորդը խեղդող լացը զսպելու հուսահատ նիզակ մը) *Ես... ես... շատ շնորհակալ եմ. կանչեցիր ինձի, քու շրթունքովդ հայտնեցիր ինձի. այդչափ քաղաքավարության համար խորապես շնորհակալ եմ։ Ահա՛ ըսի կարծեմ, ինչ որ պետք է ըսեի. բա՛ց ճամփաս, որ հեռանամ։*

ՕՇԻՆ — (Ջերմ) *Ռի՛թա, Ռի՛թա...*

ՌԻԹԱ — (Անզուսպ բարկությամբ և թափվող արցունքներուն մեջեն) *Ա՛լ ի՞նչ Ռիթա։ Ալ ի՞նչ կուզես ինձմե։ Հուսահատությո՞ւնս վայելել կուզես, լա՞ցս տեսնել կուզես։ Ոչ, դուն իմ լացս չե՛ս տեսնելու. ես հուսահատություն չունիմ։ Ասիկա լաց չէ, մի՛ խաբվիր, ասիկա հին թուլության մը մնացորդն է, ասիկա հին կապի մը փեսեկտումն է, ասիկա լաց չէ, ասիկա գայրույթ է։ Ես շատոնց է, որ դուրսը կլսեմ քու այդ ամուսնությանդ մասին. բայց վայրկյան մը անգամ չեմ հավատացած, որ դուն կրնայիր թողնել ինձի, որ դուն կրնայիր ծրարել քու ճամփադ առանց ինձի, որ դուն նետեիր ինձի անդին առանց այլևայլի քաղաքական սխմար հաշիվներու համար։ Աղե՛կ, հասկցա, տրվեցա, շնորհակա՛լ եմ։*

ՕՇԻՆ — Ցավ, այո՛, կհասկնամ, Ռիթա, բայց վիրավորանք պետք չէ, որ ղգաս։

ՌԻԹԱ — Թո՛ղ։ Քեզի՞ ինչ այլևս իմ վիշտս կամ վիրավորանքս։ Թո՛ղ, սր անցնիմ. ու դնա՛ քու ընտրած ճամփադ։

ՕՇԻՆ — (Գլխահակ ետ քաշվելով) *Անցիր։*

Ռիթա փախչողի մը պես կնետվի դուրս։ Իշխանը ետևեն երթալու նման տարտամ շարժում մը կընե ու կանգ կառնե երկար։ Ետքը ընկճված առաջ կուգա, կնստի բազկաթոռին ու գլուխը կառնե ձեռքերուն մեջ։

Կմոնե Գանձապետը մագաղաթներու փաթեթ մը թևին տակը. քիչ մը յուռ կկենա, ետքը կիապա:

ՕՇԻՆ — (Գանդաղ գլուխը բարձրացնելով) *Ի՞նչ կուզես։*

ԳԱՆՁԱՊԵՏԸ — *Պահանջեցիր վերջին հաշվեկեկույցը. դուրսը կսպասեի, որ հյուրերը հեռանան. բերեր եմ։*

ՕՇԻՆ — *Ի՞նչ զեկույց։ Հա՛, այո՛, կարծե՛մ...*

ԳԱՆՁԱՊԵՏԸ — *Շատ մտազբաղ կերևա ավագ-պարոնը։ Եթե հրամանքդ կկամենա՝ կուզամ ավելի ուշ, քիչ մը ետքը։*

ՕՇԻՆ — *Ինչո՞ւ։ Ո՛չ։ Ինքս եմ կարգադրեր ու եկեր ես։* (Թեթև մոցով մը գլուխը կճեճե բազկաթոռին) *Կարդա՛։*

ԳԱՆՁԱՊԵՏԸ — (Քիչ մըն ալ վարանմոլ իշխանը դիտելեն ետքը, դեմը ոտքի կեցած կբանա մագաղաթ մը) *Նախ՝ ստացած ենք Այասի վերջին ամսվան հաշիվները. մոտքի թիվերը շատ թեթև հավելում մը ունին նախորդ ամսվան հետ համեմատած, բայց կարևոր բան չէ, ինչպես որ հրամանքդ ալ պիտի տեսնես։ Փոքր նավահանգիստներուն եկամուտները մեջը չէ հաշված։ Բոլոր հաշիվները բռնված են նոր սակերով և ընդհանուր գումարն է վեց հազար յոթը հարյուր հիսուն ու...* (Կրնդհատե ընթերցումը տեսնելով, որ իշխանը աչքերը գոցած է, կարծես կմնանա) *բայց, ավագ-պարո՛ն, հրամանքդ շատ է հոգնած։*

ՕՇԻՆ — (Առանց աչքերը բանալու և շատ դանդաղ) *Հաշիվդ շարունակե։ Ընդհանուր գումարն էր ուրեմն վեց հազար յոթը հարյուր հիսուն ո՞ւ...*

ԳԱՆՁԱՊԵՏԸ — *Այո՛, տե՛ր, վերջին ամսվան ընդհանուր մուտքը, միայն Այասի համար, կընե վեց հազար յոթը հարյուր հիսուն ու...*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԲԵՐԴՈՒՍԻ ՍՈՎԵՏԵՐՅԱ ՊԱՐՏԵԶԸ

Դարավոր մայրիներու տակը փոքր բացատ մը: Ձախ կողմը մայրիներու բուներուն մեջեն նեղ ճամփա մը դեպի բնակարանը կտանի: Աջ կողմեն գետինը կիջնե դեպի ծովեզերը:

Ճակատը ցած է, սաղարթ ու թուփեր իրարու հյուսված, որոնց թավ շրջանակին մեջ խոշոր կտոր մը բաց կմնա, ուր կցոլցլա ծովը պայծառ ու արևոտ: Եվ այդ ցոլքին մեջ կերևան հեռուն մեծ բերդի մը աշտարակներն ու պարիսպը, որոնք բարձր երվանդանեն վար կուգան ու կխրին շրերուն գիրկը: Կոռիկոսի բերդն է ու իր ամուր կղզյակը:

Քիչ մը քովնտի մեկ-երկու նստարան ճյուղերե հյուսված և սեղան մը նույնպես ճյուղերե շինված:

1

Խումբ մը աչքակապուկ կխաղա. յոթը հոգի են: Ռիթան. իր եղբայրը՝ Աշոտ՝ կինվորական հագուստով թարմ երիտասարդ մը. ուրիշ կինվորական մը՝ Աշոտի ընկերը. երրորդ երիտասարդն է Ժուան Ամորի, բարձրահասակ, շեկ ու նուրբ, գրավիչ արտաքինով, իր դիրքին ու առավելություններուն գիտակից: Աղջիկներեն մեկը՝ Վարսենիկ՝ թուխ դեմքով ու խոր նայվածքով. մյուսը՝ Ակնի՝ քիչիկ մը ավելի տարիքով դժգոհ հոգի մը. երրորդը ընդհակառակը՝ Զարուկ՝ ավելի մանկատի ու մանուկ հոգի:

Ձախի ծառերուն մեջեն քիչ-քիչ դեպի բացատը կուգա խումբը խաղալով: Կապած են Աշոտին աչքերը:

Ռիթա ետ-ետ կբալե ոտատուն, անսովոր աշխուժով, խաբ տալով և ո՛չ-բնական բարձր ու հնչուն ծիծաղով մը:

ՌԻԹԱ — *Հո՛ս, հո՛ս, ինծի՛, բռնե՛, բռնե՛ ձեռքս. ա՛չ, քիչ մըն ալ աջ։* (Փախչելով) *Հա՜, հա՜, հա՜...*

ՎԱՐՍԵՆԻԿ — *Ի՞նչ ես ինկեր քրոջդ ետևեն։*

ԱԿՆԻ — *Ու ծառերը գրկելուդ տեղ՝ բռնե՛ մեզի։*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ — *Ըսել կուզե՝ գրկե՛ մեզի։*

ԱԿՆԻ — *Հոգե՞մ գլուխդ. գրկելու համար պետք է թևեր ունենալ. իսկ ձեր բոլորիդ թևերն ալ դեռ չեն բուսած։*

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ — (Վրան երթալով) *Կկարծե՞ս։ Եկո՛ւր փորձենք։*

ԱԿՆԻ — *Անդի՛ն, խե՛նթ։*

ՌԻԹԱ — (Վարսենիկը ետևեն եղբորը առջևը հրելով) *Բռնե՛, Աշո՛տ, բռնե. քու մեծխոսիկ Վարսենիկն է. հա՜, հա՜, հա՜։*

ՎԱՐՍԵՆԻԿ — (Փախչելով) Չէ՛, հրել չկա, հրել չկա։

Խումբը խառնվում կծռի նորեն դեպի ձախ ու կիսովին ծառերուն հետևն է իր աղմուկին հետ։ Մեջտեղը կմնան Ռիթան և Ակնին։

ԱԿՆԻ — (Փաթթվելով Ռիթայի մեջքին) Ինչպե՞ս ուրախ ես այս վերջերս, Ռիթա, ի՞նչ լավ է։

ՌԻԹԱ — Ինչո՞ւ չլլամ ուրախ, ապրիլը ուրախություն է։ Այնպես չէ՞։

ԱԿՆԻ — Ո՛չ ամենուն համար։

ՌԻԹԱ — Ապրելեն աղվոր բան ի՞նչ կա. երիտասարդ ըլլալեն ավելի աղվոր բան ի՞նչ կա, անհոգ ու անվիշտ ըլլալեն ավելի աղվոր ի՞նչ կա... Հա՞, հա՞, ինչո՞ւ պիտի չըլլանք ուրախ։

ԱԿՆԻ — Ամենքը քեզի պես չենք։ Եվ վերջապես դուն ալ միշտ այդպես չես եղած։

ՌԻԹԱ — Իրա՞վ։ Կկարծե՞ս։ Հապա ի՞նչպես եմ եղած։ Հիմա՞ր եմ եղած։ Ուրա՞խ եղիր, ուրա՞խ եղիր. խնդա. հա՞, հա՞, հա՞... (Հանկարծ կենտրվի գետին ու կմնա անշարժ աչքերը անբարբ կետի մը հառած)։

ԱԿՆԻ — (Զոհելով քովը) Ի՞նչ կմտմտաս։

ՌԻԹԱ — Ոչի՛նչ։ Մտմտալու ոչինչ չկա։ Թայց կուզեի պոռամ, այնպես կուզեի ճչամ, որ ամբողջ աշխարհը իմանաբ։

ԱԿՆԻ — Ինչո՞ւ։

ՌԻԹԱ — Ինչո՞ւ։ Նորեն քու հիմար ինչուն։ Չե՞ս տեսներ ինչպե՞ս զվարթ ենք, ինչպե՞ս կխաղանք, ինչպե՞ս բախտավոր։ Պառալ կուզեմ ուրախությենես, պոռալ կուզեմ բախտավորությենես։ Հապա՛, հա՞, հա՞, հա՞, հա՞...։ (Ու դեմքին վրա կփռվի գետին)։

ԱԿՆԻ — Տարօրինակ բնություն ունիս։ Եվ երևի, իրավ որ, բախտավոր աղջիկ ես։

Խաղը կանգ է առած։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՁԱՅՆԸ — Զարո՛ւկն է, Զարուկը, կապեցե՛ք աչքը։

ԺՈՒԱՆ ԱՄՈՐԻ — (Կմոտենա փռված Ռիթային) Օրիորդ Ռիթան հոգնեցա՞վ։

ՌԻԹԱ — (Նստելով) Օրիորդ Ռիթան ձանձրացավ։

ԺՈՒԱՆ ԱՄՈՐԻ — Քու առաջարկած խաղն է սակայն։

ՌԻԹԱ — Հիմար խաղ է։

ԺՈՒԱՆ ԱՄՈՐԻ — Փոխե՛նք։ Ի՞նչ կուզես։

ՌԻԹԱ — (Հանկարծ ոտքի ցատկելով) Վազել կուզեմ։ Ո՞վ կրանե ինձի։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ — Ազջի՞կ, թե տղա։

ԱՇՈՏ — Աղջիկները Ռիթան բռնել չեն կրնար։

ԺՈՒԱՆ ԱՄՈՐԻ — Աղե՛կ. դուն վազե, ես բռնեմ։

ՎԱՐՍԵՆԻԿ — Իշխա՛ն Ամորի, դուն ալ չես հասնիր անոր վազելուն։

ԺՈՒԱՆ ԱՄՈՐԻ — Իրա՞վ։

ԶԱՐՈՒԿ — (Մեծ լրջությամբ) Իշխանը կրնա՛։

ԱՇՈՏ — Ան ալ չի կրնար։ Ա՛յ, կտեսնե՛ք։ Ռիթա, ամոթով չձգի՛ս։ Պատրաստ։ Մե՛կ, երկո՛։ երե՛ք։

Ռիթան կսլանա դեպի վար, դեպի ծովեզրը, Ժուան ետևեն. մնացածները վայրկյան մը կդիտեն։

ԶԱՐՈՒԿ — (Պոռալով) Չէ՛, չէ՛, շիտակ ճամփեն, շիտակ։ Ժայռերուն մեջ իրավունք չունիս։

ԱՇՈՏ — (Խնդալով) Անգամ մը, որ նետվեցավ ժայռերը, գե՞տ ալ հասիր, որ բռնես։

ՎԱՐՍԵՆԻԿ — Այծ կնմանի, կատարյալ այծ, քույրդ։

ԱՇՈՏ — (Բռնելով Վարսենիկի ձեռքը) Հապա ինչի՞ կուզիր որ նմանի. կատվի՞ քիզի պես։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ — (Դիտելով) Վա՞յ, ինչո՞ւ նստեցավ. ինկա՞վ։

ԶԱՐՈՒԿ — (Ոգևորված) Հասա՛վ, հասա՛վ. ա՛յ, որ ըսի՝ կըրբռնե իշխանը։

ԱՇՈՏ — Թայց առիկա հաշիվ չէ։ Ինկա՛վ։

ԶԱՐՈՒԿ — Հաշիվ է։

ՎԱՐՍԵՆԻԿ — Հաշիվ չէ, հաշիվ չէ։ Ձեղա՛վ։

ԶԱՐՈՒԿ — Եղա՛վ. հրաշալի՛ս։ Թող չի նստեր. ինչո՞ւ նըստավ։

Եվ վեհին հետ բոլորն ալ կիջնեն դեպի ծովեզրը։ Աղմուկը պահ մը կշարունակվի ու հետզհետե կմարի։

Քիչ մը առեն լուռ։

2

Տան կողմեն կուգան Սմբատ իշխանը ու կինը՝ Աննա իշխանուհին և կուղղվին դեպի նստարանները, ուր և վերջապես կնստին. իշխանուհին կսկսի ձեռքի աշխատանքը։ Այդ միջոցին ալ կխոսվի։

ՍՄԲԱՏ — Աննա՛, տեսա՞ր։

ԱՆՆԱ — Դո՛ւն տես. ես շատոնց եմ տեսեր։

ՍՄԲԱՏ — Զարմա՞նք է։ Մինչև հիմա Ժուանի հետ խոսիլ անգամ չէր ուզեր։

ԱՆՆԱ — Էրիկ-մարդիկդ ձեր քիթեն անդին չեք տեսներ երբեք։ Աղջիկ մը երբ կուզե, չեմ ու չումեն կսկսի։

ՍՄԲԱՏ — Այդպե՞ս կկարծես։

ԱՆՆԱ — Ա՛յ մարդ, բնավ քեզի հարց տված չունի՞ս, թե ինչպես է, որ Ժուանը ամեն անգամ Ատանա իջնելուն ու ելլելուն՝ գիշերները միշտ մեզի է։

ՍՄԲԱՏ — Հոդկե ի՞նչ հասկցանք։ Հնարուն հեռու վերջապես ազգական ենք իրարու։

ԱՆՆԱ — Ազգականությունը նո՞ր միտքը ինկավ։ Եվ վերջապես ի՞նչ գործ ունի ատ տղան ասանկ շուտ-շուտ Ատանա։ (Ծաղրելով) Ատանա՞։ Հոս է, հոս, մեր Բերդուսն է անոր Ատանան։ Եվ ատիկա իմ գործս է, ի՛մ, այդ Ատանան։

ՍՄԲԱՏ— Ըսենք թե հա՛։ Բայց կկարծե՞ս, որ մայրն ալ պիտի բերես քու խելքիդ։

ԱՆՆԱ — Նախ տղուն ոտքը ամուր մը կապեմ, ետքը մայրն ալ կմտմտանք, թեև ատիկա քիչիկ մը ավելի դժվար է անշուշտ։

ՍՄԲԱՏ — Աղեկ որ գոնե այդչափը խոստովանեցար։ Թե որ այդպես է՝ գործին այդ կտորն ալ ձգե ինծի։ Դժվա՞ր է եղեր։ Ինչո՞ւ է դժվար. թագավորին քույրն է, հասկցա՛նք. ե՞տքը։

ԱՆՆԱ — Եվ ինքն ալ թագուհի։

ՍՄԲԱՏ — Ատ «թագուհին» վրաս գրե։ Զմեռվան մը թագուհի։ Ուրիշ բան է, եթե մարդը սպանված չըլլար ու մինչև հիմա Կիպրոս ըլլար. Կիպրոսի մեջ ընդամենը չորս ամսվան թագուհի։ Հիմա անիկա պարզապես այրի կին մըն է՝ վերադարձած հորենական կալվածքը։

ԱՆՆԱ — Բայց իր սեփական-ամուսնական կալվածն է Կիպրոսի հողերուն կեսը։

ՍՄԲԱՏ — Ատիկա ալ վրաս գրե՛։ Կիպրոս ըսածդ ծովեն անդին է և հիմա ալ ուրիշ թագավորի մը ձեռքին տակը։ Իսկ իմ կալվածներս, շիտակ է, Կիպրոսին կեսը չէ, բայց ունի այն շատ մեծ առավելությունը, որ ծովուն ասդիի կողմն է և անմիջապես ալ Ջապելի դղյակին պատերուն տակը։ Եթե, օրինակ, ատկե աղվոր կտոր մը փրցվի, կարծեմ գեշ օժիտ չըլլար. այդքանը կարծեմ հասկըցեր է «թագուհին». այսինքն՝ հոդացեր եմ, որ հասկնա։

ԱՆՆԱ — Ուրեմն քու ըսելովդ...

ՍՄԲԱՏ — Ըսելով-մըսելով չկա։ Գիտե՞ս ինչ կա։ (Ոտքի կելլև և ձեռքի ու մարմնի շարժումներով կընդգծե խոսքին կարևոր մասերը) *Մեր հողերը դրեր է Ատված մեր այս Բերդուսին հետ Ամորիներու հին դղյակին ու Կոռիկոսի ճիշտ մեջտեղը։ Այդ երկուքի տերերն ալ ուժեղ մարդիկ են և իրար ալ թշնամի։ Աննա՛, Ատված տվավ մեզի տղա մը ու աղջիկ մը։ Աշոտս հանձներեր եմ մեր մեկ հարևանին. և գիտեմ, որ Օշին Պայլը շատ կսիրե տղաս։ Բանի Օշինն է այս երկրին տերը, կոնակնիս ամուր է։ Բայց ի՞նչ գիտնամ վաղվան գալիքը. անհաստատ են աշխարհիս բաները։ Եթե հանկարծ բան մը պատահի, մեր բանը աղվոր չըլլար. պիտի համարվինք Օշինի մարդոց կարգեն։ Ուրիշ բան է, եթե Ռիթան ալ դառնա Ամորիներուն հարսը. ա՛յ, այդ կողմեն ալ մեջքս կամրանա. կհասկնաս։ Մեկ ոտքի վրա կենալը խելոքություն չէ. ատիկա հիմար արագիլներուն սիրած քաղաքականությունն է։ Ես կըսիրեմ ձիուս վրա ըլլամ թե գետինը՝ միշտ ամուր հենած ըլլամ երկու ոտքիս վրա։ Եվ այն ատեն թող կռվին Ամորիներն ու Օշինը ինչքան կուզեն, թող հաղթե ո՛րը կուզե, մենք միշտ կըլլանք երկու ոտքի վրա։ Ի՞նչ կըսես, ա՛ կին, քիթիս անդին կտեսնե՞մ եղեր, թե՞ չեմ տեսներ։ Դուն հոդդ մի՛ ըներ և շարունակե՛ քու Ատանան։*

ԱՆՆԱ — Կամա՛ց։ Եկա՛ն։

3

Ծովեկերքեն խոսելով կբարձրանան Ժուան Ամորի և Աշոտ։

ԱՇՈՏ — Ո՛չ. ես կմեկնեմ երկուշաբթի։

ԺՈՒԱՆ — Սի՞ս, թե բանակը։

ԱՇՈՏ — Ի՞նչ գործ ունիմ Սիս։ Շիտակ բանակը։

ԱՆՆԱ — Մյուսները ո՞ւր մնացին։

ԱՇՈՏ — Հյուրերը մեկնեցան։

ԱՆՆԱ — Իսկ Ռիթա՞։

ԺՈՒԱՆ — Վազելու առեն ոտքը քարին դարկավ, ինկա՞վ թե ինչ եղավ, չհասկցա. միայն նստավ. և երեք քիչ մը սրտին առավ, որ բռնվեցավ։ Լալու պես եղավ, խնդաց, բարկացավ, ձգեց ու գնաց տուն։ օրիորդ Վարսենիկն ալ ետևեն։

ԱՆՆԱ — (Սիրալիր) Հիմա կուգա, ժուա՞ն իշխան. հիմա կուգա ուր որ է. աղջիկ է, կպատահի։ Աշո՛տ, գնա՝ ըսե՛ քրոջդ, թե մայրիկդ քեզի կկանչե։

ԱՇՈՏ — Գլխուս վրա. հիմա ալ վազենք աղնվաշուք օրիորդներուն ետևեն։ (Դուրս)։

4

ՍՄԲԱՏ — Է՜, տղա՛ս, քիչ մը վարժվեցա՞ր մեր օդերուն։

ԺՈՒԱՆ — Միշտ պայծառ արև ունիք, Սմբա՛տ իշխան։

ՍՄԲԱՏ — Այո՛, արև ունինք ամբողջ տարին. վերջապես ամեն մարդ բան մը պիտի ունենա։ Ամառները քիչիկ մը պետք եղածեն ավելի տաք կընե, իրավ է, բայց իմ ու Աննայի հին ոսկորները շատ չեն տրտնջար. աղջիկս ու տղաս ալ մանկուց վարժ են. կտրտնջա միայն կնոջս քույրը. անոնց տունն ալ, ձեր դղյակին պես, սարերուն ու ամպերուն մեջ վարսված ժայռի կտոր մըն է, զարմանք չէ։

ԱՆՆԱ — Ցոհ մնա՞ց իշխանը իր նոր սենյակեն, որ իրեն համար պատրաստել եմ տվեր։ Անցած անգամ գանգատեցար ծովուն ձայնեն, ասիկա հիմա ամենեն հեռու սենյակն է ծովեն։

ԺՈՒԱՆ— Շատ շնորհակալ եմ, տիկին իշխանուհի, բայց իզուր հոգնություն եք քաշեր։ Փոքրիկ էր, ես ալ վարժ չէի ու քունս չտարավ այն օրը, ուրիշ ոչինչ։

ԱՆՆԱ — Դուն ըսե՛ միշտ ինծի, եթե որևէ բան պակաս է կամ չես ախորժիր։ Անշուշտ քու թագուհի մայրիկիդ մեծ դղյակին հարմարությունները չունինք, բայց կընեմ ինչ որ կրնամ մեր այս պզտիկ բերդին մեջ։

ԺՈՒԱՆ — Ինչո՞ւ պզտիկ. համենայն դեպս շատ հին ու ազնիվ։ Ոչինչ պակաս չէ եղած երբեք ինծի հոս. շատ շնորհակալ եմ, իշխանուհի՛։

ՍՄԲԱՏ — Շիտակ ես, տղա՛ս։ Մենք հին ծառ ենք, արմատները խոր, հյութերը ընտիր, սաղարթը բարձր. ինչո՞ւ չըսեմ։ Մեր այս լեռներուն ու քարքարուտներուն մեջ շատ քիչ կան հիմա այս հին մայրի ծառերեն։ Բոլորը նորելուկ տունկեր են. և ինչքան մացա՞ռ։

5

ՌԻԹԱ — (Տան կողմեն) Ի՞նչ է մայրիկ. դարտաե՞ր ես ինծի։

ԱՆՆԱ — Ի՞նչ քաղաքավարություն է, աղջի՛կս. հյուրն ասանկ մինակ կթողնե՞ն։ Այս աղջիկը բոլորովին վայրենի է, ժուան իշխան. մեզմե անգամ կփախչի։ Երեկայի՜ Աստծու առտուն բերանը պատառ մը բան հաղիվ դրած՝ կցատկե ձիու մը վրա, ձիավոր հորտ մըն ալ կձգե ետևեն ու կիյնա լեռները։ Վերջին նորությունն է ասիկա. կեսօրվան մոտերը հաղիվ կդառնա, հոգնած, ջարդված, ալ հետը խոսի՛լ կելլա։ Շատ անգամ հացի ալ չի գար։ սիրտս-փորս կհատնի։ Դժվար բան է, ժո՛ւան իշխան, աղջիկ զավակ մեծցնելը. ան ալ ասանկ խելագար աղջիկ։

ՌԻԹԱ — Ատոր համա՞ր կանչեցիր ինծի, մայրի՛կ։

ԺՈՒԱՆ — Ձիավարությունը շատ վայել է ազնվական օրիորդի մը։

ՍՄԲԱՏ — Շիտա՛կ է, տղա՛ս, միայն ատոր չափը կա, ձեր կա։ Դուն շատ կշարչարես Ցոլակը, աղջի՛կս. մեզք է անասունը։

ՌԻԹԱ— (Բարձր խնդալով) Կկարծե՞ս, հայրի՛կ։ Ինծմե ավելի ուրախ է քու անասունդ, երբ սանձերը բաց կձգեմ, որ չափ իյնա։ Լսելու ես ինչպե՞ս կխրխնչա, ինչպե՞ս թափ կուտա բաշը և ի՞նչ կթռչի։ Արդեն ատիկա է արժեք ունեցողը. ալ կդադրի գլխուդ մեջ ամեն մտածում. կզբաղ, որ կարված ես գետնեն, հոդեն ու կյանքեն. օդին մեջն ես, ոչինչին մեջ. ու դանդ հոտուն նամփա մը միայն. երբեմն կծկտած ժայռի փերթ մը կամ կիսաչոր թզենի մը փոշիով ծածկված, որոնք խենթի նման վրաս կվազեն տարօրինակ ապառնալիքով մը, բայց կվրիպեն, քովեդ կանցնին, ու դուն կընթանաս, կթռչիս...

ԱՆՆԱ— Դե՛, հիմա եկուր ու ասոր խելք հասկցո՛ւր։ (Ռոմի ելած՝ թելերը կծռվին) Զարմանալի բան է։

ՍՄԲԱՏ — Աննա՛, ես երթամ անգամ մը ախոռները։ Աշտարը որ իշնե՝ դուք ալ եկեք ախոռները։ Ծոլակդ ցո՛ւյց տուր Ժուան իշխանին։ (Մարդ ու կին իրար նայեն դուրս)։

6

ԺՈՒԱՆ— (Մտածումներուն մեջեն) Այո՛, ձիերուն մեջն ալ բախտավորները կան։

ՌԻԹԱ — Ահա՜ մեզի նորեն առանձին ձգեցին։

ԺՈՒԱՆ — Եվ դուն իհարկե դժգոհ ես արդեն։

ՌԻԹԱ — Մինչև ե՞րբ պիտի շարունակվի այս խաղը, իշխա՛ն։

ԺՈՒԱՆ— Մինչև որ տաս քու համաձայնությունդ, իշխանուհի՛։ Կտեսնես, որ ես հուսահատողը չեմ։ Եվ վերջապես ինչո՞ւ կմերժես, ըսե՛ պարզ երեսիս։ Չե՞ս հավնիր ինծի, կո՞ւյր եմ, կա՞ղ եմ։ Հրեշ մը չեմ, կարծեմ։ Թե՞ չես հավնիր տունիս, տեղիս, ծընունդիս։ Թագավորական արյուն եմ և մայրս ալ թագուհի։

ՌԻԹԱ — Խոսքիդ այդ մասը կրնաս բոլորովին զեղչել։ մայրիկս սատոր մասին շատ է խոսած ինծի ու շատ է գոված։

ԺՈՒԱՆ — (Ժպտուն) Այդպե՞ս է։ է՞, ավելի ազնիվ։ Բայց բաներ կան, որ միայն ես կրնամ ըսել քեզի։ Ճիշտ է, այսօր բախտը վայրկյան մը երես է դարձուցած մեզմե. այս օրը մերը չէ, բայց վաղը մերն է։ Եվ մեզի հետ է սրբազան պապին օրհնությունը, ֆրանկներու թագավորին օգնության խոստումը և ինչքա՜ն-ինչքա՜ն իշխաններ. հին խելքի հայերեն զատ ամենքը մեզի հետ են. մայրիկս հարազատ քույրն է հանգուցյալ թագավորին և ան պիտի ըլլա խնամակալը Լևոն թագավորին։ Գիտցի՛ր, մեծ պատրաստություն կտեսնվի, և քիչ ատենեն մայրս ու երկու մեծ եղբայրներս հայտարարելու են խնամակալ։

ՌԻԹԱ — Իսկ Օշին Պա՞յլը։

ԺՈՒԱՆ — Կշտամբենք այդ սրիկան, օձի մը նման կճզմենք մեր կրունկներուն տակը։

ՌԻԹԱ — Դուն կճանչնա՞ս մոռեն Օշին Պայլը։

ԺՈՒԱՆ — (Արհամարհանքով) Ո՛չ. այդ պատիվը չեմ ունեցած։

ՌԻԹԱ — Բայց ես ունեցած եմ այդ պատիվը։

ԺՈՒԱՆ — Անշո՛ւշտ, քանի որ հարևան եք։

ՌԻԹԱ — Եվ կըսեմ քեզի. ո՛չ մայրդ, ո՛չ ալ եղբայրներդ չափվիլ չեն կրնար Օշին Պայլին հետ ո՛չ իրենց խելքովը, ո՛չ իրենց կամքովը։

ԺՈՒԱՆ — Խոսքերուդ մեջ գուցե ճշմարտություն մը կա։ Եղբայրներս ուժեղ մարդիկ չեն դժբախտաբար, մայրս ալ կին է վերջապես։ Բայց մեծ է ամենուն ալ ատելությունը Օշինին դեմ և ատիկա ուժ մըն է։

ՌԻԹԱ — (Տարօրինակ ծիծաղով մը) Հա՛։ Ամենուն հոգիներուն մեջն ալ նստած է ա՛ն, Օշին Պա՛յլը, ամենո՛ւն, ամենո՛ւն։

ԺՈՒԱՆ — Կզգամ, որ քու հոգիդ ալ լեցուն է իր ատելությամբը, անշուշտ նաև ծնողներուդ։ Եվ բնավ չեմ զարմանալու, եթե իր անկուշտ ագահությունը ձեր հողերուն վրա ալ աչք տնկած ըլլա։ Մի՛ վախնար, իշխանուհի՛, ատիկա երբեք իրականություն պիտի չդառնա. պիտի ըլլա ատոր ճիշտ հակառակը։

ՌԻԹԱ — Այսինքն ի՞նչ պիտի ըլլա ճիշտ հակառակը։

ԺՈՒԱՆ — Մենք մինչև հիմա տկար ենք եղած ու անվճռական, գիտե՞ս ինչու, որովհետև մերիններուն խելքը իսկապես Կիպրոսի վրա է։ Մայրս իր Կիպրոսի անցյալը կփնտրե, եղբայրներս ալ Կիպրոսի իրենց կալվածական իրավունքները։ Հոստեղի խնամակալության ալ, որ կցանկան, քիչ մը պատվի և իրավունքի հարց է, բայց գլխավորապես որովհետև նոր առավելություններ կուտա Կիպրոսի մեջ հաջողելու։ Իսկ ես, իշխանուհի՛, ուրիշ կերպ կմտածեմ. ես այս հողին վրա մեծցա և այս հողը ավելի կսիրեմ։ ես կուզեմ, որ Ամորիներս հաստատ նստինք այս հողին վրա, զորանանք և տիրողն ըլլանք այս երկրին։ Երբ Կիլիկիան մերը ըլլա, Կիպրոսը վերջը շատ ավելի դյուրին մերը կդառնա։ Կհասկանա՞ս։

ՌԻԹԱ — Կսպասեմ եղրակացությանդ։

ԺՈՒԱՆ — Հիմա մայրս քիչ-քիչ սկսած է իմ համոզումիս գալու։ Եվ երևակայե՛, եթե անգամ մը կեղրոնացնենք մեր բոլոր ճիգերը այս դահին վրա, եթե անգամ մը հաջողինք բոլոր դժգոհները ստիպելու, որ չկատարեն պալատեն եկող ոչ մեկ հրաման և հալածանք հանենք ամեն հպատակողի դեմ, կկոտրենք այդ Օշին Պայլին մեջքը։ (Հանկարծ խիզախ շեշտով մը) Իմ եղբայրներս

Թուլիկ մարդիկ են, ճիշտ է, անոնք հայրս են քաշեր, որ ճիշտ այդ պատճառով ալ կորսնցուց Կիպրոսի գահն ու իր կյանքը։ Ես ավելի մորս կնմանիմ և մեջս ավելի կամք կա, Կիպրոսի համաբնակ քայլերը։ Եվ առաջին քայլը կառնվի, երբ Սիսի արքունիքի մեջ մայրս կնստի խնամակալ։

ՌԻԹԱ — (Թեթև նեզոնությամբ) Եվ դո՛ւն։

ԺՈՒԱՆ — Ո՛չ։ Ես։ Ես պիտի նստիմ, ա՜յ (Կոռիկոսը մատնանիշ) այդ ամրոցը։ Կոռիկոսը իր հրաշալի նավահանգիստով, իր անմատչելի բերդով, իր բացառիկ պատերազմական դիրքով Կիպրոսին ճիշտ դիմացը, իր կղզիովը և քու հողերուդ դրացնությամբը, այդ Կոռիկոսը մե՛ր է պիտի ըլլա, Ամորիներո՛ւնը։ «Մեր» ըսածս ձև մըն է միայն, որովհետև ի՛մս պիտի ըլլա. կհասկնա՞ս, ի՛մս։ Իմս պիտի ըլլա, որպեսզի քուկդ ըլլա, իշխանուհի՛։ Դուս կոչվիս պիտի Կոռիկոսի տիրուհին։

ՌԻԹԱ — (Կսկսի խնդալ ցավագին, լալու նմանող խնդությամբ)։

ԺՈՒԱՆ — Դուն հիմա խնդա՛ ինչքան որ կուզես, բայց այդ օրը գա պիտի. կտեսնե՛ս։ Եվ ավելին, դեռ ավելին։ Թագավորական արյուն կվազե երակներուս մեջեն և թարմ երիտասարդ եմ դեռ. ինչո՞ւ համար պիտի ըլլա անկարելի ինչ որ կմտածեմ։ Բռնե՛ քեզի պարզած ձեռքս, իշխանուհի՛, և ես կբարձրացնեմ քեզի մինչև թագավորական գահերուն պատվանդանը։ Կլսե՞ս ինչ կըսեմ, թագավորական գա՛հը...

ՌԻԹԱ — (Էջացած) Զարմանալի՛ է։ Զարմա՞նք է, այդ բառերը քու շրթունքիդ...

ԺՈՒԱՆ — Դո՛ւն դրիր, իշխանուհի՛, դո՛ւն դրիր այդ բառերը իմ շրթունքիս։ Երբ դուն հետս ես ու դեմս, զարմանալի ուժ կըզգամ մեջս։ Քու աչքերուդ մեջ, քու հեգնությանդ մեջ, քու տարօրինակ ծիծաղիդ մեջ, նույնիսկ քու մերժումիդ մեջ բան մը կա, որ կխթանե, որ հանդգնության կմղե։ Քեզի հետ, իշխանուհի՛, ես կզգամ, որ պիտի հաջողիմ. ո՛չ մեկ Օշին Պայլ դեմս կտրել չի կրնար, կխորտակե՛մ. պիտի՛ խորտակեմ։

ՌԻԹԱ — (Հանկարծ) Ապե՛կ։ Այդ պայմանով ես պատրաստ եմ. ես կըլլամ քեզի հետ։

ԺՈՒԱՆ — (Սառնիկ ուրախացած) Կհոժարի՞ս։ Համաձա՞յն ես։

ՌԻԹԱ — (Խոժոռ) Վերջապես պետք է վերջ դնենք այս անհամ պատմությանս։ Քանի որ ծնողներս ինծի նետել կուզեն իրենց վիզեն անպատճառ և քանի որ դուն այդքան կպնդես, ապե՛կ, թող ըլլա քու ուզածդ։ Չեմ ծածկեր, որ ինծի համար մասնավոր կերպով գրավիչ է քու Ամորի անունդ։ Ամորիները հավիտենական ու ընական թշնամիներ են անոր... Օշին Պայլին։ Եվ ես կուզեմ այդ ընտանիքին պատկանիմ։

ԺՈՒԱՆ — Ուրեմն տո՛ւր ձեռքդ ինծի, եկուր նստե՛ ու ավելի պարզ խոսինք։

ՌԻԹԱ — Ավելի պարզը կխոսիս մորս հետ։

ԺՈՒԱՆ — Բայց նախ քո՛ւ խոսքդ։ Ուրեմն կընդունի՞ս առաջարկս. կուզե՞ս կինս ըլլաս։ Եվ եթե կուզես... (Ձեռքերը անոր կոլարգեն)։

ՌԻԹԱ — (Բարկությամբ) Դե՛, ալ մի՛ ձանձրացներ ինծի։ Մնացածը ըսի՝ կխոսիս մորս հետ։ (Արագ կենռանա դեպի տուն)։

ԺՈՒԱՆ — (Կեցած է անշարժ, անքարթ կենռաեի անոր ետևանաղաեն, վիրավորված ու զարմանքեն ուսերը վեր քաշած)։

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՕՇԻՆ ՊԱՅԼԻ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑԸ

Ցած առաստաղով փոքր սենյակ մը ամբողջապես ընկույզի տախտակե. մուտքը աջեն է թանձր վարագույրներով:

Ձախ կողմը քիչ մը թեք դիրքով դրած է պայլի աշխատության սեղանը՝ բեռնավորված թղթերով ու մագաղաթներով. ետևը դարակներու վրա դիրված են «գործեր» ու գրություններ: Սեղանին շուրջը ընկույզե աթոռներ բարձր մեջքերով:

Գիշեր է: Սենյակը լուսավորված է գրասեղանին վրայի կույլ երկտեղ աշտանակներով նույնպես ընկույզի փայտե:

1

Օշին Պայլ նստած է իր գրասեղանին առջևը. անոր աջ կողմը Հեթում իշխանը. անոնց թիկունքը կեցած է գործավարը ձեռքը գրիչ ու մագաղաթ և հուշ կառնե:

Իսկ այդ երեքին դեմ, կռնակնին դեպի ելքի դուռը, նստած են բարձրաթիկունք աթոռներուն վրա պարոն Պոհեմունդ՝ մեջտեղը. անկե աջ՝ կոմս Սիր-Ատան և երիտասարդ հայ իշխան մը՝ Թորոս. Պոհեմունդեն դեպի ձախ նստած է իշխան Սարգիս՝ տերը Կոպիտարի՝ գեր ու տարիքոտ մարդ մը:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ — Մեր առաջին պահանջն ան է, որ արքունի գունդը անմիջապես թողնե ու քաշվի Ամորիներու դղյակեն. և Զապել թագուհին ու իր որդիքը ազատ արձակվին ամեն կալանքե: Երբ թագուհին ու իր զավակները արձակվին, անկե ետքը՝ այս

երկու տարի տևող ազմուկները հարդարելու և ամեն բան խաղաղությամբ կարգադրելու համար մեր իշխաններուն կողմե քեզի կառաջարկենք հետևյալ պայմանները: Առաջին՝ հիմակվան խնամակալությունը չեղյալ կնկատվի. երկրորդ՝ կհայտարարվի նոր խնամակալություն մը, գլուխը, ինչպես վայել է, և պարտ է. Զապել թագուհին և իր անդրանիկ որդին՝ Հենրիկ իշխանը. երրորդը կըլլաս դուն՝ այլև փոխադարձ համաձայնությամբ ուրիշ երկու հոգի: Եվ որպեսզի քեզի խնամակալության մեջ առնելու մեր ցանկությունը արդելքի չի հանդիպի և նոր խնամակալության կշիռը ծանր ըլլա Արևմուտքի հանդեպ և սրբազան պապին աջակցությունը մեզի հետ ըլլա՝ պետք է որ ընդունիս պապական դավանությունը:

ԻՇԽԱՆ ԹՈՐՈՍ — Արդեն եղած տարբերությունը ի՞նչ է որ. իշխա՛ն. մեկ-երկու ծեռ ու աղոթք. այսքան փոքրիկ զիջում մը պետք է ըլլա քու կողմեդ:

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ — Ատոր փոխարեն մենք ալ՝ իբրև վերջին կետ՝ հանձն կառնենք ամեն միջոցի դիմենք, որ Ասկուռ ամրոցը մնա քու զավակներուդ հավիտենական սեփականությունը և որ այդ իմաստով ստանանք սրբազան պապի հավանությունն ու օրհնությունը: Գիտենք, որ կցանկաս այդ ամրոցը ունենալ և այդ ուղղությամբ աշխատանքներ կկատարես որբևայրի թագուհիին հետ ամուսնանալեդ ի վեր: Ահա մեր կարծիքով միակ ելքի ճամփան այս խառնակ և ապօրեն վիճակեն:

ՊՈՀԵՄՈՒՆԴ — Եթե մեր այս կետերուն վրա Օշին իշխանը սրևէ նոր կետ մը ավելցնել կփափագի՝ մենք իհարկե պատրաստ ենք լսելու: Չեմ ծածկեր քեզմե, Օշին իշխան, վերեն հրահանգ ունինք սրբազան աթոռեն ընել բոլոր մեր ձեռքեն եկածը հաշտ կերպով այս վեճերը մաքրելու և այս երկրին մեջ կարգը վերահաստատելու: Մամլուքներու համարձակությունը կտեսնես, որ օր-օրի կմեծնա և՛ մեր դեմ, և՛ Արևմուտքի: Հիմա ինչպե՞ս օգնեն մեզի անոնք, երբ սուրբ աթոռն իմանա, որ Զապել թագուհին կալանքի տակ է:

Քիչ մը լուռ, սպասողական:

ՕՇԻՆ — (Գլուխը բարձրացնելով) Վերջացուցի՞ք:
ՊՈՀԵՄՈՒՆԴ — Կսպասենք քու պատասխանիդ:

ՕՇԻՆ — Մենք երկու տարբեր լեզուներ կխոսինք, երկու շատ տարբեր լեզուներ, պարոն Պոհեմունդ, և հաղիվ թե իրար հասկնանք։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ — Ի՞նչ կա հոս իրար չհասկնալու։

ՕՇԻՆ — Դժբախտաբար շատ բան։ Ըսե՛ խնդրեմ՝ ո՞վ է այս աշխարհին թագավորը։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ — Միթե կասկա՞ծ կա։ Օշին թագավորին որբը՝ մանուկն Լևոն։

ՕՇԻՆ — Քու այդ թագավորդ, քու այդ պաշտպանության կարոտ պատանին, քու սյուզերենդ քեզի զենքի կանչեց և հիմա ալ այս վայրկյանիս կռվի վրա է. ինչո՞ւ չեկար իր կանչին. ինչո՞ւ չես գար։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ — Դուն ինծմե աղեկ գիտես, թե ինչու։

ՕՇԻՆ— Իմ գիտցածս մեկ բան մըն է, կո՛մս. որ դուն և քեզի նմանները, որ ամենեն բարձր պարոնները ըլլալու պատիվը ունիք այս երկրին մեջ, ամենեն գեշ օրինակը կուտաք ձեզմե վար եղող ազնվականներուն. որ դուն և քեզի հոս ղրկողները ծանր հանցավոր եք ձեր թագավորին առջևը և ձեր տված ավատական երդումին առջևը։

ՊՈՀԵՄՈՒՆԴ— Բայց մենք հոս չենք եկած դաս առնելու, ոչ ալ խրատ լսելու համար։ Մենք եկած ենք քեզի որոշ առաջարկով, անցնինք գործին։

ՕՇԻՆ— Կներե պարոն Պոհեմունդը։ Այս վայրկյանիս մանուկ թագավորի մը իրավունքները իմ ձեռքերուս է հանձնված, ներսեն ու դուրսեն ամեն կողմեն թշնամիներով լեցուն երկրի մը բախտը իմ ուժերուս է վստահված։ (Ոտքի ելլելով) Այս վայրկյանիս այս պետության վարիչը ես եմ. դուք ինչպե՞ս. կհամարձակիք ինծի պայմաններ բերելու և հաշտության առաջարկներ խոսելու. դուք ի՞նչ եք, այս երկրին վասալնե՞րը, թե՞ թշնամիները։

ՍԱՐԳԻՍ ԻՇԽԱՆ — Օշին իշխանը իզուր այդպես կտաքնա։ Մեր կողմնակիցները, այսինքն՝ մեր կուսակցությունը...

ՕՇԻՆ — Մինչև հիմա լռեր էիր, Կոպիտառի տե՛ր, և լավ է, որ նորեն լռած մնաս։ Ասոնք նորեն օտար են, եկվոր ու մեզմե չեն. իսկ դո՞ւն. դուն այս աշխարհի ամենեն հին ազնվական տունեն դտարյուն հայ մը. քու պապերդ իրենց կյանքն ալ դրեր այս երկրի հայացմանը, Ռուբեններու և Հեթումներու իշխանության

բարձրացմանը համար։ Քու վարմունքդ դավ մըն է անոնց դարավոր աշխատանքին դեմ, քու ծագումդ դեմ և քու կոչումիդ։

ՊՈՀԵՄՈՒՆԴ — Այս կերպ խոսակցությունեն օգուտ չկա, իշխա՛ն։ Այդ պարապ մեղադրանքները մենք ալ կրնանք քու գլխուն թափել, սակայն ի՞նչ օգուտ. մենք ատոր համար չէ, որ եկած ենք։ Հիմա դուն ըսե՛ մեզի՝ ի՞նչ պատասխան տանինք մեզի հոս ղրկողներուն։ Զապել Ամորին անմիջապես պիտի արձակե՞ս, թե ոչ։

ՕՇԻՆ — Եթե այդքան հոգածու եք Զապել Ամորիի վիճակի մասին, ես խորհուրդ կուտամ, որ երթաք և աղոթեք իր հոգիի փրկության համար, իր գործած բազմաթիվ մեղանչումներուն համար։ Թող Աստված ներող ըլլա անոր մարդկային ծանր սխալանքներուն, քանի որ ամենքս թերի ու տկար սահեցագործություններ ենք իր աստվածային կամքին։ Ուրիշ որևէ հոգածության այլևս պետք չունի Զապել Ամորին։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ — Ի՞նչ ըսել կուզե իշխանը։

ՕՇԻՆ — Կռվի վրա ենք ու պատերազմական դրություն. մենք մեր բոլոր ուժերը կենտրոնացնել կուզենք մեր աշխարհի ընդհանուր սխերիմ թշնամիին դեմ. Զապել Ամորին իր անունով ու դրությունով կորցեր ամենքը, որ չմիանան մեզի, ուժ չտան մեզի, լքեն մեզի, չերթան թշնամիին դեմը։ Պատերազմական ատյանը հայրենիքի դեմ գործված դավաճանություն անվանեց Զապելի և իր երկու որդիներուն վարմունքը ու դատապարտեց մահվան։

ՊՈՀԵՄՈՒՆԴ — Մահվա՞ն։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ — Զապել թագուհի՞ն...

ՍԱՐԳԻՍ ԻՇԽԱՆ — Օշին թագավորին հարազատ քո՞ւյրը։

ՊՈՀԵՄՈՒՆԴ — Եվ հետո՞։

ՕՇԻՆ — Հետո ի՞նչ։ Կատարված է բարձրագույն դատարանին վճիռը։ Աղոթեցեք իր հոգիին համար։

ԹՈՐՈՍ ԻՇԽԱՆ — Աստվա՞ծ իմ...

ՊՈՀԵՄՈՒՆԴ — Բայց... բայց հավատալ չեմ կրնար։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ — Ինչպե՞ս համարձակեցար, Օշի՛ն իշխան։ Ինչպե՞ս համարձակեցար այսպիսի սարսափելի գործ։

ՕՇԻՆ — Համարձակողը մենք չէինք. դո՛ւք եղաք համարձակողը, դո՛ւք ըրիք, դո՛ւք ուզեցիք։ Ես փորձեր եմ ամեն բան, ինչ որ մարդկորեն հնարավոր է, որ հասկցնեմ այդ դժբախտ ու կար-

ճամփու կնոջ իր դիրքը, մեր վիճակը ու պայմանները. այս երկու տարի է՝ սպառեր եմ ամեն միջոց։ (Տեսակ մը մատնանիշ ընելով Թորոս Իշխանը) *Դո՛ւք անիկա սխալ ճամփու վրա դրիք, դո՛ւք մղեցիք, դո՛ւք դրդեցիք։*

ԹՈՐՈՍ ԻՇԽԱՆ — Չգիտեմ ինչու Օշին իշխանը իր խոսքը ինծի կուղղեւ։ Ես զոնե ոչ մեկ դեր չեմ ունեցած. ես եղած եմ միայն դրացի մը ու բարեկամ մարդ մը Թագուհիին. ես ի՞նչ գործ ունիմ ձեր տոհմային կռիվներուն մեջ. ես միշտ չեզոք եմ եղած. ես հարգած եմ միշտ և՛ քեզի, և՛ Թագուհին. ես միշտ չեզոքություն եմ պահած։

ՕՇԻՆ — Պինդ պահե՛ քեզի քու այդ գարշելի չեզոքությունդ, բայց պինդ պահե՛ միտքդ և Զապել Ամորին։

ԹՈՐՈՍ ԻՇԽԱՆ — Սակայն Թագավորահայրը կսխալի. թյուր տեղեկություններ են հաղորդած անշուշտ մեծ իշխանին։ Ես ի՞նչ ունիմ քեզի հանդեպ։ Ես, այնպե՞ս, հաշտություն մը. ընդհանուր համերաշխություն մը. ինչպե՞ս ըսեմ. այնպես... տեսակ մը...։

ՕՇԻՆ — Կա՛րճ. ամեն դիմադրություն պետք է վերջ գտնե. և ամեն գլուխ պետք է խոնարհի Թագավորի հրամանին առջև։ Այս Թագավորությունը պետք է բարձրանա. հարգանք ու պատկառանք պետք է ազդե շուրջի բոլոր թշնամիներուն. ատոր վրա են աշխատեր երեք դար բոլոր հայ իշխաններն ու Թագավորները։ Ես ալ ատոր համար եմ հոս։

ՊՈՂՀԵՄՈՒՆԴ — Քալե՛, Սի՛ր-Ատան, ալ ընելիք չունինք հոս։ Գտնենես, որ վճռեր է մարդը կանգ չառնել ոչ մեկ բանի առաջ և բոլոր իշխանությունը առնել իր ձեռքը։ Դժվար ու շատ բարդ գործ է, իշխա՛ն. և դեռ շատ արյուն կա ատոր տակը. ու չգիտեմ ինչով կվերջանա։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ — Երբ լսեցի Ամորիներու դղյակին հանկարծակի գրավումը՝ հասկցա, որ գեշ է միտքդ. ատոր համար էր, որ աշխատեցա մեր համախոհներու մեջ միջին ճամփա մը գտնելու. ահա՜, իզո՜ւր։ Դուն կրսես, թե այս Թագավորության բարձրացումը կուզես. այդ բարձրացումը անկարելի է առանց արևմտյան պետություններու բարեկամության, որ ըսել է՝ առանց սրբազան պատի սուրբ միջնորդության։ Երբ որ դուն ալ գաս ու հասնիս այս ճշմարտության՝ մենք շատ ավելի դյուրին իրար կհասկնանք։

ԻՇԽԱՆ ԹՈՐՈՍ — Հապա՛, հապա՛. մեր ըսածն ալ ատեկա է։

ՊՈՂՀԵՄՈՒՆԴ — Կկատարվի՛ Աստծու տնօրինությունը։ Մնա՛ք բարով։

Ընդհանուր խոնարհություն մը իրարու և չորսը կմեկնին Հեթումի առաջնորդությամբ։

2

Օշին երկու ձեռքով գրասեղանին հենած կնայի անոնց ետևեն։ Գործակալը, որ անոնց ճամփա տալու համար՝ բարձր բռնած է դռան վարագույրը՝ կձգե ձեռքեն ու ծպտուն կմոտենա իշխանին։

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ — Քիթիերնին քսվեցավ գետին. այս տեսակ պատասխան անոնք բնավ չէին երևակայեր։ Մե՛ծ իշխան, քու մինչև հիմակվան ներողամտությունը անոնց խելքին բանը չէր։ Անոնք միայն ա՛յս լեզուն կհասկնան, ուժի ու գործի լեզուն։ Վեհանձն ու նրբահոգի վարմունքը թուլություն է անոնց աչքին։ Եթե այս հարվածը տարի մը առաջ զարկած ըլլար Թագավորահայրը, շատ մը ավելորդ գլխացավերե ազատ կըլլար մեր գլուխը։

ՕՇԻՆ — Անցի՛ր գործի։ Իսկույն եղբորս նամակ պիտի գրկվի։ Դրվելիքը. թող շարունակե ճնշումը, մինչև որ թշնամին բոլորովին քաշվի մեր լեռներեն. կանգ չառնե՛լ, ուժերը կեդրոնացած պահել, մինչև երկուշաբթի կհասնին նաև նոր 300 կռվող։ Լեռներեն դուրս կրնա գա միայն այն պարագային, երբ մամլուքներու դիմադրական ուժը հիմնովին կոտրված է։ Նամակ մըն ալ կգրես իսկույն Մովսեսին. կարճ կպատմես ինչ որ քիչ մը առաջ հոս տեղի ունեցավ և...

3

ՄԽԻԹԱՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏ — (Ներս եկեղելով) Իրա՞վ է լուրը, պա՛յլ։

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ — Այո՛, հայր-սո՛ւրբ, ուրախացի՛ր։ Քիչ մը առաջ եկավ սուրհանդակը բանակեն։ Մեր առաջին մեծ հաջողությունը։ (Դուրս)։

4

ՄԽԻԹԱՐ — Տեղեկություն տանք կաթողիկոսին, վաղը մաղթանք կատարվի բոլոր վանքերուն ու եկեղեցիներուն մեջ։

ՕՇԻՆ — Հանգի՛ստ կեցիր. աղմուկ պետք չէ դեռ։ Եղածը առաջին հաջողություն մըն է միայն, թեև իրավ է շատ կարևոր։ Գիշերով 600 հոգի մերիններեն կանցնին մայլուքներուն թիկունքը անանցանելի ճամփաներով. մութին մեջ սարսափահար անոնց աչ թեը չի գիմանար ու կդիմե խառն փախուստի. մյուս մասերն ալ կհարկադրվին իրենց գիրքերը ձգելու և հապճեպ ետ քաշվելու խոր ձորերուն մեջեն։ Մեր Սև լեռներուն կիրճերը գիտե՛ս. կրնաս երևակայել, թե ի՞նչ խառնիճաղանջ տիրած պիտի ըլլա և ի՞նչ ցարդ կերած պիտի ըլլան անզգամները։

ՄԽԻԹԱՐ — (Դանդաղ շարժումով մը կնանե վեղարը, կտրածե բազուկները և խորին հուզումով) Տե՛ր ամենակալ, օրհնյա՛լ ըլլա քու անունդ։ Դուն ես զորավիգը մեր գնդերուն, դուն ներշնչումը մեր զորքերուն, դուն առաջնորդ մեր զենքերուն։ Եվ թող անիծվի՞ անօրեն թշնամին, խորտակվի՞ հարձակողը, հափշտակողը, նենգն ու անկուշտը։ Տե՛ր, դուն եղիր վահանը քու հոտիդ, քու ժողովրդիդ։ Դուն եղիր սուրը մեր թշնամիներու գլխուն։

ՕՇԻՆ — (Ոտ կեցած էր երկյուղած խոնարհումով) Ամե՛ն։

5

ՀԵԹՈՒՄ — Օշի՛ն, հայտնեցի այդ դավանափոխներուն մեր նոր հաղթանակը. տեսնելու էիր, թե ինչ տպավորություն ըրավ. բոլորովին իշացան։

ՕՇԻՆ — Ես գիտամբ բան չըսի, դուն ալ ըսելու չէիր։

ՀԵԹՈՒՄ — Ինչո՞ւ։ Սա ի՞նչ ներհակ խմորե են շիներ քեզի, ա՛յ մարդ։ Երբ ամենքը կոտրված են ու վախը հոգիներուն խորքը՝ ա՛ռ է, որ միշտ վստահ է ու հաստատ մեր հաղթությանն։ Իսկ երբ ահա՞ կուգա այդ հաղթանակը, երբ ամենուն սիրտը ուրախությունեն կխայտա՝ դո՛ւն ես, որ սանձ դնել կուզես, կարծես վախ ունիս ու կկասկածիս։

ՕՇԻՆ — Ո՛չ վախ ունիմ, ո՛չ կասկած, բայց չեմ ուզեր, որ հոգիներուն լարումը թուլնա։

ՀԵԹՈՒՄ — Հոգիներուն լարումը չթուլցնելու համար այս իրիկուն երկուքդ ալ իմ հյուրս եք. կկանչեմ և իշխան Դավիթը. այլև... չէ՛, Մինասը չուզեր, անոր քունը շուտով կուգա, գավաթ մըն է անոր ուժը։ Կիպրոսեն նոր դինի եմ ստացեր, պատվական տեսակեն. վրան ավելցուր հայր-սուրբի ավելի ևս պատվական ձայնը. մնացածը կրնաս հասկնալ. մինչև առտու հրաշալի քեֆ մը. հոգիներուն լարումը չթուլցնելու համար։

ՕՇԻՆ — Տնաշե՛ն, երկու օր ալ սպասե՛, թող որ գործը լրանա։

ՀԵԹՈՒՄ — Դուն միշտ զժգոհ ես եղածեն, միշտ ամեն ինչ թերի է քեզի համար, այդ պատճառով ալ ուրախություն ըսված բանը չունիս։ Ես կսիրեմ այսօրը, իգոհանամ եղածով, առոր համար ալ հոգիս ուրախ է։ Ա՛յ մարդ, այս գիշեր տոնենք հաղթանակին ծայրը. գիշերներ շա՛տ, քանի մը օրեն ալ կտոնենք հաղթանակին միջուկը, ետքն ալ լրումը, որ սրտերնիս ինչպես պետք է լիանա։ Ո՛չ իմ Կիպրոսի տակառիկներս սպառվելե վախ ունին, ո՛չ ալ Մխիթարի անուշ ձայնը. այնպես չէ՞. և երկուքն ալ շատ են ընտիր, շատ են հին ու շատ սրտի զարնող։ Օշի՛ն, այս անգամ պետք չէ հակառակիս, թե ինծի կսիրես։

ՕՇԻՆ — Փորձանք ես։ Դուք գացեք, սկսեցեք և ինծի մի՛ ըսպասեցեք. գիտե՛ս, որ գործ ունիմ. վերջը տեսնեմ, կաշխատիմ գալու, եթե կարողացա։

ՀԵԹՈՒՄ — Փա՞ռք քեզի Աստված, որ այսչափ հավանությունը գոնե բերնեն փրցուցինք։ Ասիկա ամենեն մեծ նշանն է, Մխիթա՛ր, որ մեծ է մեր տարած հաղթանակը և վերջնական, ես կըճանչնամ իմ մարդս։ Քալե՛, հայր-սո՛ւրբ, քալե՛։ (Երկումով դուրս)։

6

Օշին կնստի ու գրիչը ձեռքը կթաղվի իր թղթերուն մեջ։

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ — Մե՛ծ իշխան, սպան վերադարձավ Ամորիներու գլյակեն։

ՕՇԻՆ — (Առանց գլուխը բարձրացնելու) Մինա՞կ։

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ — Հետո է Լուսինյաններուն նոր հարսը, տիկին Ռիթա Ամորի։

ՕՇԻՆ — (Միշտ գլուխը կախ և գբաղված) Ադե՛կ։

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ— Որ ընդունարանը կսպասե հրամանիդ։

ՕՇԻՆ — (Չբաղված է ու լուռ)։

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ —Թագավորահա՛յր, դուն իմաստուն մարդ ես և ինծի նման մեկուն խորհուրդներուն պետք չունիս. բայց ես, որ կանչեմ քու ձեռնարկներուդ կատարյալ հաջողությունը՝ պարտք ինձմամ ըսելու, որ իզուր տեղը անձամբ տեսակցիլ կուզես տիկնոջ հետ։ Կին է, նոր ամուսնացած, պիտի խնդրե, պաղատի, պիտի սուտ, որ կերպով մը ամուսինը արդարացնե. դուն ալ մեղքնաս պիտի։ Մի՞թե մեր արդեն ունեցած տեղեկությունները հերիք չէին քեզի։

ՕՇԻՆ— (Միշտ իր թղթերուն հետ) Ժուան Ամորիի դեմ լուրջ մեղադրանք մը չտեսա։

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ — Կզարմանամ, որ պայլ իշխանը այդ համոզումին է։ Բայց ենթադրենք, որ արդար է, ինչ որ չէ, սակայն մի՛ մոռնար՝ Լուսինյաններու շառավիղ է, Զապելին հարազատ զավակը։ Երկու մեծ եղբայրները և մայրը մեռան, պետք է մեռնի նաև կրասերը, որ այս հարցը հիմնապես մեջտեղեն մաքրվի. արդարն ու անարդարը ալ Աստծու որոշելիք գործն է։

ՕՇԻՆ — (Լուռ է ու կգրե)։

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ — Ես անշուշտ կհասկնամ քու սրտիդ բարությունը, բայց...

ՕՇԻՆ — (Գլուխը հանկարծ բարձրացնելով) Բարությո՞ւն։ Դուն կհամարես ինծի բարի՞, այս բոլոր կատարվածներեն ե՞տքը։ Հիմա՛ր ես։

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ — Սակայն, տե՛ր...

ՕՇԻՆ— Կովի դաշտին վրա հարյուրներու մահ տվողը, այո՛, կրնա իր հոգիին խորը բարի մեկը ըլլալ։ Բայց իր բերդին մեջը դժբախտ ու թշվառ կին մը սպաննել տվողը, ո՛չ, բարի ըլլալ չի կրնար։ Ես մահ շատ եմ տեսած. բայց այս զզվելի զգացումը, ինչ որ հիմա կա հոս, ես երբեք չեմ ունեցած։

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ — Դուն կատարեր ես քու պարտավորությունդ։

ՕՇԻՆ — Գարշելի պարտավորությունը մը։ (Զայրույթով) Կատարեցի և այդ գարշելի պարտավորությունը. չկշտացա՞ք. ալ ի՞նչ կուզեք ինծմե։

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ — Ներե՛ք, պա՛յլ իշխան. ես միայն...

ՕՇԻՆ — Գնա՛, ներս մտցո՛ւր իշխանուհի տիկինը։

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ — Տե՛ր, քանի որ այդ է կամքդ, քանի որ ինքդ անձամբ խոսեցնել կուզես, աղե՛կ։ Միայն վերջին անգամ մը, քու ինծի հանդեպ ցույց տված մեծ վստահության փոխարեն, նույնիսկ քեզի անհաճո ըլլալու վախը հանձն առնելով՝ կըսեմ քեզի, մե՛ծ իշխան. եթե ապրի երրորդ եղբայրը, եթե այս երկրին մեջ շարունակվի Զապելի տունը՝ կրնա գալ օր մը, որ ստիպված ըլլանք խոստովանելու, թե իզուր էր Զապելի մահը։

ՕՇԻՆ — (Պաշտոնական) Լսեցի՛։ Շնորհակալ եմ։ Գնա՛ ու ինծի զրկե իշխանուհի տիկինը։ (Գործավարը դուրս)։

7

Քիչ մը ետքը կամաց կճեղքվի դռան վարագույրը և ծանր ներս կմտնե Ռիթա, ու կկենա վարագույրին առջևը առանց վարագույրին ծայրը թողնելու։

Եվ պահ մը երկուքը դեմ-դեմի կնային իրարու լուռ, անշարժ ու համառ։

Օշին վերջապես թեթև մը գլուխը կիտնարհե բարևի ձևով և մատնանիշ կընե իր դիմացի բազկաթոռը։ Ռիթա կհառաջանա ու կնստի։

ՕՇԻՆ — Տիկին Ռիթա, իշխանուհի Ամորի Լուսինյան։

ՌԻԹԱ — Կլսեմ։

ՕՇԻՆ — Պատերազմական բարձրագույն ատյանի վճռովը Զապել Ամորի տիկինը և իր երկու որդիքը՝ Հյուկ ու Հանրի Ամորիները քավեցին իրենց հանցանքը իրենց կյանքովը։ Ամուսնուդ ընտանիքին պատահած այս դժբախտությունը արդեն գիտես։

ՌԻԹԱ — Այո՛, երկու օր առաջ հայտնեցին ինծի։

ՕՇԻՆ — Գիտես նաև, որ ամուսինդ ողջ է ու առողջ։

ՌԻԹԱ — Ատիկա ալ ըսին։ Արդյոք կրնա՞մ գիտնալ՝ ինչպե՞ս եղավ, որ ամուսինս ազատ մնաց իր ընտանիքի ճակատագրեն։

ՕՇԻՆ — Կրտսերն էր, դեպքերուն մեջ լուրջ մասնակցությունը չուներ, ոչ ալ ազդեցություն։

ՌԻԹԱ — Ուրեմն ատ է պատճառը։

ՕՇԻՆ — Այո՛։

ՌԻԹԱ — Ո՞չ։ Կուզե՞ս ես ըսեմ։ Քեզի բուն պատճառը։

ՕՇԻՆ — Խնդրե՛մ։

ՌԻԹԱ — (Շեշտ տնար աչքերուն նայելով)։ Որպեսզի ես չմը-տածեմ, թե դուն ամուսնոս մահը կցանկաս։

ՕՇԻՆ — (Վայրկյան մը գլուխը կկախե) Դիցո՛ւք, տիկի՛ն, ատիկա ալ դեր մը խաղցած ըլլաս։ Պատճառ մը չունիմ ո՛չ ժխտելու, ո՛չ ամշնալու։ Ամուսնուդ կյանքին դեմ վնիս չկա. բայց նա այլևս մնալ չի կրնար այս պետության սահմաններուն մեջ։ Իրեն հայտնված է արդեն, որ երեք օրը լրացած, պետք է դուրս ելած ըլլա հայ հողերեն. և այլևս շվերադառնալու պայմանով. ընդ-մի՛շտ։ (Քիչ մը լռո)։

ՌԻԹԱ — Այդպե՞ս։ Ազե՛կ։ Երախտապարտ ենք։ Ուրիշ ի՞նչ ունի ինծի ըսելու Օշին իշխանը։

ՕՇԻՆ — Ուրի՞շ։ Ոչի՛նչ։

ՌԻԹԱ — Ինչպե՞ս։ Միայն ասիկա հայտնելու համա՞ր էր, որ ինծի բերեր ես հոս, ցերեկ մը ամբողջ ձիուս մեջքին։ Այնքա՞ն սիրալիր կերպով մյուս տեղեկությունները ինծի հաղորդող պաշ-տոնյաները այս մեկն ալ կարծեմ կրնային ըսել ինծի։

ՕՇԻՆ — Անշուշտ կրնային ըսել, բայց ես այդպես չուզեցի։ Եվ քանի որ կպահանջես ամեն բան իր անունովը անվանեմ, ա-զե՛կ. ես կանչեր եմ քեզի հոս, ցերեկ մը ամբողջ ձիուդ մեջքին, վերջին անգամ մը քեզի տեսնելու համար։ Գիտեմ, վարմունքս խիստ ասպետական չէ։ Պետք չէ. կանչեի՝ ինչպես որ կթելադրեն և՛ հպարտությունը, և՛ ազնվությունը. բայց չկրցա։ Երկու տարի է ամբողջ՝ չեմ տեսեր քեզի. դիմացս. ո՛չ ջանացի տեսնել, ո՛չ փորձեցի. բայց հիմա, որ ընդմիշտ պիտի թողնես մեր հողերը ու ալ հավիտյան չեմ տեսնելու քեզի, ա՛լ չկրցա։ Ատիկա ավելի զո-բեղ էր, քան կամքս, քան դիմադրելու ուժս, քան ամեն հաշիվ-ու մտածում։ Դատե՛, ինչպես կուզես։

ՌԻԹԱ — Ըսել է՝ և ես ընդմիշտ աքսորված եմ մեր աշխար-հեն։

ՕՇԻՆ — Աքսորվա՞ծ... ո՛չ։ Այդ տեսակ կարգադրություն մը չկա. և պետությունը պատճառ մը չունի այդ տեսակ որոշում հա-նելու քեզի դեմ։

ՌԻԹԱ — Բայց ըսիր՝ ընդմիշտ պիտի հեռանամ։

ՕՇԻՆ — Չէ՞ որ ամուսինդ հեռանա պիտի։

ՌԻԹԱ — Այսինքն՝ ես կամովի՞ն։ Այն ատեն պետք է հայտ-նեմ քեզի, որ Օշին Պայլի կառավարությունը շատ կախալի։ Ես իմ կամքովս այս երկրեն հեռացողը չեմ։ Ամենևի՛ն։

ՕՇԻՆ — (Ակնթարթ մը շեշտ դիտելեն եռքը) Բայց ամուսինդ...

ՌԻԹԱ — Ան կրնա հեռանալ, քանի որ պետք է հեռանա, իսկ ես պետք է մնամ, քանի որ պետք է որ մնամ։

ՕՇԻՆ — Պե՞տք է։

ՌԻԹԱ — Մնամ, որ աշխատիմ, որ հարկադրեմ, որ ամուսինս ետ բերեմ։

ՕՇԻՆ — Ատիկա իզուր հույս է, տիկի՛ն, և իզուր ջանք։

ՌԻԹԱ — Դեռ կտեսնենք։

ՕՇԻՆ — Կրնաս վստահ ըլլալ ըսածիս, դոնե ինչքան ժամա-նակ ո՛ր իշխանությունը իմ ձեռքս է։

ՌԻԹԱ — Այդքանը կհասկնամ։

ՕՇԻՆ — Ուրեմն դու կմտածես, դուն կհուսաս կամ պիտի աշ-խատիս, որ այս երկրի իշխանությունը խլվի՞ իմ ձեռքս։

ՌԻԹԱ — Ուրեմն դուն կմտածես, դուն կհուսաս, թե պիտի աշխատիմ, որ այս երկրի վարչությունը մնա քու ձե՞ռքդ։

ՕՇԻՆ — (Լայն բացված աչքերով կնայի անոր)։

ՌԻԹԱ — Ի՞նչ կա հոս զարմանալու։ Առաջին օրեն քու պայ-ությունդ իմ թշնամիս եղավ անձնական։ Հիմա ատոր վրա կա-վելնա նաև թշնամությունը ընտանեկան։

ՕՇԻՆ — Ընտանեկա՞ն։

ՌԻԹԱ — Արքայական արյունե մեծ ընտանիք մըն է, որ դուն փլացնել կուզես, մեծ ճյուղերը կոտրտելեր արդեն. մնացեր ենք ամուսինս ու ես. և մեր վրա է հիմա այդ ընտանիքի պատիվը, անունը, վրեժը և դիրքը վերականգնելու բոլոր՝ պարտավորու-թյունը։

ՕՇԻՆ — Ա՜խ, այդպես։

ՌԻԹԱ — Ամեն նոր կապ իր նոր պարտավորությունները կդնե մեր վրա. և ամեն բանե վեր մեր պարտավորությո՛ւնը. ա-սիկա դուն սորվեցուցիր ինծի։ Թոլորովին անիմաստ է այն տար-բերությունը, որ դուն կդնես Զապել տիկնոջ, իր երկու դավակնե-բուն և մեր միջև։ Հիմա ես եմ Զապել տիկինը և իմ ամուսինս է Ամորիներուն անդրանիկը։ (Կլոռ)։

ՕՇԻՆ — Խոսե՛, խոսե՛։

ՌԻԹԱ — Այս վայրկյանիս ես ալ, ամուսինս ալ, քու ձեռքդ ենք։ Եթե դուն լրջորեն վճռեր ես վերջնապես՝ ազատվիլ այդ ընտանիքեն՝ վարվե մեզի հետ ալ այնպես, ինչպես վարվեցար այդ քնտանիքի ավագ անդամներուն հետ։ Մաքրե մեզի ալ քու հաղթական քայլերուդ առջևեն, քանի դեռ ուշ չէ, ու բարձրացի՛ր։

ՕՇԻՆ— Այսինքն՝ կսպառնաս ինծի։

ՌԻԹԱ — Ո՛չ։ Զունիմ այդ ուժը, որ քեզի սպառնալ կարողանամ, ա՛ն ալ այս վայրկյանիս։ Դուն այսօր ամենազոր ես. այնքան զորեղ, որ կրնաս համարձակ ներողամտություն խաղալ իմ ու ամուսնուս հանդեպ։ Բայց ես ալ չեմ ուզեր պարտքի տակ մընամ քու առջևդ. և մանավանդ չեմ ուզեր մտածես, որ կռնակեդ զբրկինք քեզի։ Թշնամություն է ու կռիվ. բաց ու շիտակ. պիտի ընենք ինչ որ մեր ձեռքեն կուգա. դուն ալ, ես ալ. ի՞նչ կա հոս սպառնալու, երբ կրսեմ քեզի, որ օգտագործես քու հաջող օրդ։ Վերջապես ի՞նչ կարևորություն ունի՝ երկու հոգի ավելի՞, թե պակաս ընդհանուր սպանդին մեջ։

ՕՇԻՆ — Ես արդեն հայտնեցի քեզի, տիկի՛ն, դատական որոշումը։ Եվ նոր բան մը չունիմ ավելցնելիք։ Քու ամուսինդ Ժուան Ամորի Լուսինյան երեք օրը չլրացած կըլլա այս թագավորության սահմաններեն դուրս։ Իսկ իր տիկնոջ՝ իր ազատ կամքը ազատ է ընկերանալու ամուսնուն կամ մնալու իր դղյակը, ինչպես ինքը կհաճի։

ՌԻԹԱ — Ուրիշ խոսքով՝ բանի տեղ չես դներ ինծի ու կարհամարհես։ Բնական է. ես ի՞նչ եմ որ. ի՞նչ կրնամ որ. ես ո՞վ եմ որ. Ռիթա՞ն, փոքրիկ Ռիթան, որ կառնեիր թևերուդ մեջ, կգրկեիր, կդգվեիր, քանի որ դղյակիդ մեջ անգործ էիր ու կձանձրանայիր։ Ն որ անպետք թաշկինակի մը պես նետեցիր անդին, երբ զբաղումներն ու դեպտական բարձր հաշիվները եկան ու անոր գոյությունը քեզի համար անհարմար դարձուցին։

Օշին ձեռքովը կգոցե աչքերը։ Ռիթա խորին հուզումով կդիտե անոր դեմքը։ Լուռ։ Քիչ մը ետքը Օշին դանդաղ շարժումով մը կբանա աչքերը, կինն ալ կհագնի իր նախորդ դեմքը։

ՕՇԻՆ — Ծրագիրը գեղ չէ. բնական է, արդար. «ակն ընդ ական». քաղաքականության դեմ քաղաքականություն։ (Ժպտուն)

«Անպետք թաշկինակը» կուզե բացվի ու ծածանի դեմս իբրև հաղթական դրոշակ մը։ Չեմ ծածկեր ու կխոստովանիմ քեզի, որ ծածուկ ու խորունկ հաճույքով մը դիտեմ պիտի դեմս իր ծածանումը։

ՌԻԹԱ — (Բարկությամբ) Եվ որուն դեմ երբեք ձեռք չես բարձրացնելու, դիտե՛մ։

ՕՇԻՆ — Չես սխալիր. քեզմե զատ ամենուն դեմ։

ՌԻԹԱ — Ա՜, դուն առով զինաթափ ընել կուզես ինծի։

ՕՇԻՆ — Ո՛չ։ քաղաքականությունը չէ, որ հիմա կխոսի քեզի, այլ պարզ մարդկային հոգի մը։ Ըսի՝ ինչ որ կզգամ։

ՌԻԹԱ — Բայց ես ալ ըսի, որ զինաթափ չեմ ըլլալու։

ՕՇԻՆ — Իրավո՛ւնքդ։ Գնա՛ ու կատարե՛։

ՌԻԹԱ — Ըսել է՝ ես այլևս ազատ եմ. կրնամ հեռանալ հոսկե, ուր որ կամենամ։

ՕՇԻՆ — Երկնքի թռչուններուն պես։ (Կզանգե, կմտնե գործավարը) *Կհոգաս ինքդ անձամբ, որ ոչինչ պակաս չըլլա տիկնոջ ճամփու պետքին ու հանգստին, ուր ալ որ ինքը երթալ ցանկանա։ Իսկ Հեթում իշխանը անմիջապես կդրկես ինծի։*

Գործավարը քայլ մը կընե ու գլուխ կուտա տիկնոջը։

ՌԻԹԱ — Ուրեմն կմնա, որ հայտնեմ Օշին Պայլին իմ... ինչպե՞ս ըսեմ... իմ շնորհակալությունս, իմ երախտագիտությունս իր այս... անսահման ողորմածության հանդեպ։

ՕՇԻՆ — Առողջություն կցանկամ տիկնոջ։

Գործավարը բարձր կբռնե վարագույրը և տիկնոջ ետևեն դուրս։

Ե

Օշին անբնական շարժումներով ու տեսակ մը հապճեպով կրակի խառնել առջևի թղթերը, կժողվե, ասդին կդնե, անդին կդնե, գրագները կբանա, կգոցե։ Ակնթարթ մը կանգ կառնե ու կկենա անշարժ, աչքերը ապաթության մեջ և ինքը ժպտուն. և հանկարծ նորեն կսթափի ու կվերսկսի իր անհանգիստ շարժումները։

Կմտնե Հեթում իշխանը։

ՀԵԹՈՒՄ — Խե՞ր է։

ՕՇԻՆ — Ծկա՞ր. վախցա զացած ըլլաս։

ՀԵԹՈՒՄ — (Ինքնելով անոր շարժումները) Ի՞նչ բանի ետ։

ՕՇԻՆ — (Խնդալով) Խանութս կգոցեմ։

ՀԵԹՈՒՄ — Ի՞նչ։

ՕՇԻՆ — Չէ՞ որ հյուր կանչեցիր ինծի։

ՀԵԹՈՒՄ — (Զարմանքով) Գա՞լ կուզես։ Հիմա՞։

ՕՇԻՆ — Միտքս փոխեցի, Հեթո՛ւմ։ Գուն իրավունք ունիս։ այսօր բացառիկ օր մըն է, այսօր բախտավոր օր մըն է, այսօր առնելու օր մըն է. երթա՛նք։

ՀԵԹՈՒՄ — (Շվարած) Ատիկա նո՞ր հասկցար։ Հա՛, սուրհանդակ է եկեր. նո՞ր։

ՕՇԻՆ — Նո՞ր։ Չգիտեմ նորն ու հինը. բոլորը խառնվեր է գլխուս մեջ։ (Աշխուժով) Քալե՛, քալե՛ երթանք։

ՀԵԹՈՒՄ — Կեցի՛ր, նախ բան հասկնամ։ Փախե՞ր են, ջարդվե՞ր են, պակսե՞ր են, ի՞նչ են եղեր։

ՕՇԻՆ — Ո՞վ։

ՀԵԹՈՒՄ — Ո՞վ պիտի ըլլա. թշնամիները։

ՕՇԻՆ — Թշնամինե՞ր։ Ո՛չ, թշնամիները չեն պակսած, ընդհակառակը։ (Բարձր ու ցնցող ծիծաղով). Ավելցեր են, ավելցեր են... թշնամիները ավելցեր են...

ՀԵԹՈՒՄ — Ինչե՞ր կըսես, կիսնդա՛։

ՕՇԻՆ — (Լուրջ) Հեթո՛ւմ, ուրախ է հոգիս. այսօր երջանիկ օր է, սիրուս երգ կուզե, սիրուս երգ լսել կուզե։ (Հուզումով) Երգ լսել կուզեմ ու արտասվեմ...

ՀԵԹՈՒՄ — (Տարակուսած) Փա՞ռք քեզի, Աստվա՛ծ. ա՛ս ալ էր լսած։ Երթա՛նք։

Զ Ո Ր Ք Ց Ի Գ Ե Ր Ե Ր

Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն Տ Ե Ս Ա Ր Ա Ն

ԼԱՏԻՆ ՎԱՆՔԻ ՄԸ ԴԵՀԼԻՃԸ

Ընդարձակ սրահ մըն է. ճակատը մեկ-երկու կամարաձև անցքեր կիսանեն կամարածածկ պատշգամբը, ուր շենքին բոլոր բաժանմունքները իրարու կհաղորդակցին:

Սրահը աջեն ու ձախեն մուտքեր ունի: Սրահին մեջտեղը դրված է եպենոսե սև ու ցած քառակուսի սեղան մը, վրան փղոսկրե վառը խաչելություն մը: Սեղանին երկու կողմերը դեմ-դեմի նույնպես եպենոսե բազկաթոռներ բարձր ու քանդակված մեջքերով: Գորգեր ու վարագույրներ՝ բոլորն ալ մութ ու թանձր գույներով:

1

Բազկաթոռներեն մեկուն մեջ նստած է պապական նվիրակը, կրկարտեսաակ, նրբակազմ, շիկահեր ու ծավի աչքերով, քառասունի մոտիկ մարդ մը աշխույժ նայվածքով և ուսումնասիրված շարժումներով: Բաց-քրեմ մետաքսե պարեգոտը և նույն գույնի կոշիկները, ինչպես ի մաքուր ածիլված դեմքն ու ճերմակ նուրբ ձեռքերը, հակադրություն մը կկազմեն սրահի ամբողջ մութ-վանական կահավորումին:

Ձախի բազկաթոռին նստած է Ռիթա Ամորի ամբողջովին սևերու մեջ: Իր ետևը ոտքի վրա կեցած են երկու կույսեր: Իսկ բոլորովին մեկուսի և դեպի աջ կեցած է շիփ-շիտակ և հարգալից դիրքով տաճարական ասպետ մը իր կարգին հատուկ զգեստավորումով, միջին տարիքի, քիչ մը ճերմկած և շատ սուր նայվածքով:

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ ԴԸ ՇԱՊ՝ ՊԱՊԱԿԱՆ ՆՎԻՐԱԿԸ—Այո՞, դքսուհի՛, բոլորովին անիրավ չեն ձեր դիտողություններդ։ Իմ նախորդս շատ... ինչպես ըսեմ... շատ ներողամիտ է եղեր՝ շատ զգույշ. շատ մեղմ է եղած, ինչ որ քաջալերած է հակառակորդներուն հանդգնությունը։ Այնպես չէ՞, հա՛յր Տոմինիկ։

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ ՏԸ ԼԱ-ԹՈՒՐ՝ տաճարականը—Դժվար էր այլ կերպ շարժիլը, ձերդ սրբազնություն. մերիններուն ուժերը ցրված են, շահերը տարբեր, շատերն անտարբեր։

ՌԻԹԱ — Հարցն ալ ճիշտ հոդ է, սո՛ւրբ-հայր, պետք է ընդհանուր շահեր ստեղծել, բերել ամենքը իրարու, կապել և ուժ առաջացնել։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Ճշմարի՛տ է, դքսուհի՛. պետք է խոստովանինք առանց այլևայլի. պապական սուրբ աթոռին նվիրակները եթե մինչև հիմա ատիկա չեն ըրեր՝ թերի մըն են ըրեր. ասկե ետքը կփոխվի։

ՌԻԹԱ — Թող ներե ինծի ձեր սրբազնությունը, մոնսենյո՛ր, բայց մեջս տարակույս ունիմ։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Այսինքն... ինչպե՞ս։

ՌԻԹԱ — Անցած անգամ, մոնսենյոր, դուն էիր ըսողը, որ Կիլիկիան ու Կիպրոսը վերջին կռվանն է քրիստոնեության այս մահմեդական օվկիանոսին մեջ։ Ազե՛կ։ Ահա՞, իմ ամուսինս է՝ իշխան Ժուան Ամորին՝ միակ օրինական ժառանգը Կիպրոսի գահին, ահա՞, իմ ամուսինս է միակ օրինական խնամակալը Հայկական գահին. և ո՞ւր է հիմա իմ ամուսինս, մոնսենյոր. անարգ փախստական մը, իրավազուրկ հալածական մը, անջնջելի ամոթ մը կաթոլիկ աշխարհին և դժբախտաբար նաև նվաստացում մը հռոմեական պապական գահին ու նվիրակին։

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ — (Վիրավորված) Դքսուհին շատ խիստ կըխոսի։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Ոչի՛նչ, հայր Տոմինիկ, ոչինչ։ Ես այդ խստությունը ավելի կսիրեմ, քան մինչև հիմա մեր կրած թուլամորթ պարտությունը։ Զարմանալի է. քանի եկած եմ՝ չորս կողմս արի ու ձեռներեց մարդիկ կփնտրեմ. մեկ այր հոգիի մը հանդիպեցա մինչև հիմա, ան ալ ահա՞ կանացի զգեստներու մեջ։

ՌԻԹԱ — Հաճելի խոսքեր ընտրելու մեջ ձեր սրբազնությունը ժլատ չէ. բայց ես եկած եմ լսելու քիչ մը ավելին. գիտենալ կուզեի, թե ինչի՞ կրնամ հույս ունենալ, վերջապես ի՞նչ ենք ընելու։ Մի՞թե Օշին Պայլը հավիտյան այսպես նստելու է մեր գլխուն և անպատիվ հեգնելու է արդարությունն ու կաթոլիկությունը։

ՆՎԻՐԱԿԸ— (Հանդիսավոր) Ո՛չ, տիկի՛ն. կրնաս վստահ ըլլալ, որ արդարությունն ալ կուգա շուտով իր իրավունքին, ինչպես և կաթոլիկությունը։

ՌԻԹԱ — (Ոտքի ելլելով) Ուրիշ խոսքով այս անգամ ալ նորին սրբազնությունը կհաճի ճամփու դնելու ինծի պարապ խոսքերով։

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ— (Վիրավորված) Նորին սրբազնության այդ խոսքերը... պարապ խոսքե՞ր։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Կրմբռնեմ, որ խորը խոցված է քու հոգիդ, տիկի՛ն. մեջդ կեռա ատելությունը. և թող օրհնված ըլլա այդ սուրբ ատելությունը։ Միայն թե կին ես. և չես կրնար ազատիլ քու սեռիդ բնական թերութենեն։ Կին մը՝ ինչ որ ուզե՝ կուզե որ ստանա անմիջապես։ Համբերությո՞ւն, դքսուհի՛ Ամորի, քիչիկ մըն ալ համբերություն։ Եվ ամեն անգամ որ տիկինը այցելության գա Հրեշտակապետի մեր սրբակենցաղ կույսերուն, կխնդրեմ, որ նորին այսպես չմոռնա ինծի հանդիպելու։

ՌԻԹԱ — (Խանարհելով) Սուրբ օրհնությունդ, մոնսենյոր։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Միշտ քու հետդ Աստծո՛ւ օրհնությունը։

Դքսուհին ձախի դուռնեն դուրս. երկու կույսերն ալ անոր ետևեն։

2

ՆՎԻՐԱԿԸ—(Համառ կդիտե Ռիթայի կերպարանքը, ետքը դառնալով տաճարականին) Ի՞նչ կին է. և ի՞նչ գեղեցիկ։ (Հանկարծ ոտքի ելլելով) Եվ շիտակ կըսե։ (Ամբողջ հաջորդ խոսակցության տիպային երեսին կմալե սենյակին մեջ, երբեմն կկենա զանազան պիտիներով) Թո՛ւյլ ենք եղած, թո՛ւյլ, թո՛ւյլ և տկար։ Ջուկը գլխեն է հատած։ Հանցավորը աթոռակալն է ու իր շրջապատը։ Հռոմի սրբազան պապը ծառա մըն է դարձեր Ֆրանսիայի թագավորին։ Տե՛ր ինծի մեր խմորի մարդ մը, տարին չանցած սրբազան աթոռը Ավիննյոնեն Հռոմ փոխադրեմ. և այս մահմեդական հորդաները հա՛ հա՛ նահանջեն Պաղեստինի հողերեն. ուխտավորներուն գունդ-

քը նորին գետերու պես հոսին դեպի սուրբ վայրերը և տաճարական ասպետներդ անցնիք նորեն ձեր իսկական ու սրբազան կոչումին։ Իշխանությունը մերիններուն ձեռքը պիտի ըլլար, կարմիր գլխարկները՝ մեր կուսակիցներուն գլուխը և դուն կտեսնեիր այն ատեն հեռանքը։

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ — Բայց ըստ երևույթին դեռ շատ պիտի են նստած անոնք իրենց աթոռներուն։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Ո՛չ քու կարծածիդ չափ։ Ատանկ, որ ըլլար՝ ես հիմա հոս զրկված չէի ըլլար։ Իհարկե, անոնք իրենց հաշվով ինծի աքսոր մը է, որ զրկեցին. բայց ատիկա արդեն ինքնին նշան մըն է, որ ոտքերնուն տակ հողը կերերա։ Եվ ես շուտով իրենց ցույց կուտամ, թե ի՞նչ կծլի այս աքսորեն։

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ — Եվ ի՞նչ պիտի ծլի, ձերդ սրբազնություն։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Հայ եկեղեցիին վերջնական միացումը։ Այդ անճարակները այսքան ժամանակ է կգրեն, հա՛ կգրեն, պարապ թղթակցություններ, պարապ խոսակցություններ, բայց վճռական ոչ մեկ քայլ։ Դուն ինծի կճանչնաս, հա՛յր Տոմինիկ. ես չեմ սիրեր ավելորդ խոսք ըսել. բայց ահա՛ կըսեմ քեզի՝ տարին չբոլորած Կիլիկիայի թագավորությունն ալ Կիպրոսի նման պետք է ըլլա դուտ կաթոլիկ և մեր առաքելական աթոռին հրամաններուն ներքև։

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ—(Քաղաքավար թերահավատությամբ) Կցանկամ հաչողություն բոլոր սրտով։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Զգե՛ այդ թերահավատությունը. ո՞վ է քեզի այդպես վախցուցեր. հաստատելուխ Օշին Պա՞յլ մը. ես կբարակցնեմ անոր գլուխը և դուն ալ կզարմանաս. և շատ շուտով, որովհետև ես հոս երկար մնալ չեմ կրնար. իմ ներկայությունս անհրաժեշտ է հոն. և անհրաժեշտ է, որ այդ միացման թուղթը գտնվի իմ կապոցներուս մեջ, երբ Ավինյոն վերադառնամ. ատիկա բոլորովին ուրիշ դիրք և ուրիշ կշիռ կուտա ինծի ու իմ խոսքիս. կհասկնա՞ս։

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ— Կհասկնամ. կուզես քեզի համար կարդինալի գլխարկ մը կարել տաս հայերու միացման թղթովը։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Ես կուզեմ մեր կուսակցության հաղթանակը, ես կուզեմ պապերու բարձրացումը, ես կուզեմ Վենետիկի հարստացումը։ Գիտե՞ս տարեկան քանի հազար տուքատի կորուստ է Վենետիկի համար, եթե Այասը հանկարծ վերջնապես իյնա մամլուքներուն ձեռքը և ասիական ծովեղերքը իսպառ խցկվի մեր առևտրա-

կան նավերուն առջևը. տարեկան երկու-երեք հազար միսիպայն իմ եղբորս առևտրական տունը կտուժե։

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ— Այո՛, վենետիկցի ես և հայրենիքիդ շահը չես մոռնար երբեք։

3

Պատշգամեն կուգա հոգևորական մը ու կկենա խոնարհի ու հայ գալից։

ՆՎԻՐԱԿԸ— Ձիավորները կերևա՞ն։

ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆԸ — Դեռ ո՛չ, մոնսենյոր։ Հայ ճարտարապետը մեկնելեն առաջ կուզե մնաս բարով ըսե սրբությանդ։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Աղե՛կ, բե՛ր հոս։ Լսե՛, կհուսամ՝ ամեն պատրաստություն տեսնված է. և պիտե՞ն ամենքը իրենց նշանակված տեղերը. իսկ քայլերը նկա՞ն Հրնշատակապետաց վանքեն։

ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆԸ — (Բոլոր հարցերուն գլխով դրական նշան կրնե խոնարհությամբ)։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Առաջին ձիավորները երևան թե չէ՝ մեր տասներկու ձիավորները պետք է առաջ շարժվին. վանքի մեծ դարպասին առջևը կդիմավորեն վանքի ամբողջ միաբանությունը, եկեղեցիին առջևը դեմը կելլեն մեր կույսերը։ Բոլորդ կընկերակցիք իրեն մինչև այս մեծ սանդուղները. և դուն ինքդ, լսե՛ս, դուն ինքդ կուգաս ինծի իմաց տալու, որ սանդուղին գլուխը իրեն դիմավորեմ. միայն այնպես պիտի ընես, որ ինքը ու ես միաժամանակ հասնինք սանդուղին գլուխը. կհասկնա՞կ, բոլորովին միաժամանակ։

ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆԸ — Այո՛, միաժամանա՛կ, ձերդ սրբազնություն։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Եվ ուշադիր եղեք, որ հետի մարդիկը պակաս չպպան հյուրասիրության. ուտելիքն ու խմելիքը առատ ըլլա։ Միրաքիր եղեք և ուշադիր, ինչքան կրնաք։ Դե՛, առաջնորդե՛ հոս հայ վարպետը։ (Հոգևորականը դուրս)։

4

ՆՎԻՐԱԿԸ — Իշխանը, երբ ես իրեն այցելեցի, բրավ որ իշխանաբար ընդունեց ինծի. չեմ ուզեր, որ թերի գտնվիմ, երբ հի-

մա ինքն է, որ կփոխադարձե այցելությունս։ Սկիզբը կուզեմ, որ առանձին ըլլամ հետը, ինչպես և ճաշի ատեն, ինչպես որ կպահանջե պատշաճությունն ու իր դիրքը։ Բայց ճաշին ետքը կկանչեմ քեզի և մեր քանի մը աչքի իյնող հոգևոր անձերը և պիտի տեսնես, որ անխելք մարդ չէ բոլորովին։

ՀԱՅՐ ՏՈՄԻՆԻԿ — Ինչպես որ կհրամայե ձեր սրբազնությունը։

5

Նվիրակը կերթա կնստի իր աթոռին վրա՝ շիտակ ու տիրական դիրք մը առնելով։ Հոգևորականին առաջնորդությամբ աջի դուռնեն ներս կուգան Ներսես Պալոնց վարդապետը և Մաքսուտ Երանի, որ փոքրահասակ ու գոհեիկ դեմքով մարդ մըն է։ Հոգևորականը իսկույն ետ կերթա, իսկ երկուքը քիչ մը առաջ կուգան և խոնարհ կբարևեն նվիրակը։ Նվիրակին մեկ կողմը նորեկներն են, մյուս կողմը տաճարականը։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Եկած ես հրաժե՞շտ առնելու, հա՛յր Ներսես։

ՊԱԼՈՆՑ — Այո՛, մոնսենյոր, և քու օրհնությունդ։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Դուն ունիս արդեն իմ օրհնությունս, դուն ունիս սրբազան պապին օրհնությունը։ Ո՛չ ես և ո՛չ ալ Քրիստոսի սրբազան փոխանորդը ալ չեն մոռնար քեզի և քու բոլորանվեր նվիրումդ։ Բերած տեղեկություններուդ և նուրբ դիտողություններուդ համար շնորհակալ եմ։ Ընկերոջդ հետ հոսկե կմեկնիս, երբ իշխանի մարդիկը հացի նստած կըլլան և կմեկնիս դղյակին փոքր մուտքովը։ Եվ ասկե ետքն ալ կուզաս ինծի տեսնելու, երբ ես քեզի կանչեմ, և միայն ա՛յն ժամանակ, երբ կանչեմ, միշտ ալ հայր Տոմինիկի միջոցով։

ՊԱԼՈՆՑ — Իսկ երբ ինքս հաղորդելի՞ք մը ունենամ, կամ հարցնելի՞ք մը։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Միշտ նույն ճամփով իմաց կուտաս հայր Տոմինիկին, ես կկարգադրեմ։ Այս զգուշությունները, բարեկա՛մս, անհրաժեշտ են գործի հաջողության համար։ Բացառիկ ու շատ կարևոր դեր է վիճակված քեզի. դուն մեր աչքն ես, դուն մեր ականջն ես թագավորի պալատին մեջ։ Մեծ հույսեր ունիմ քու վրադ. ձեր տեղացի տգետ ու նեղմիտ, մոլեռանդ ու աղանդավոր հոգևորակա-

նության մեջ քու ճկուն ու բաց միտքը գանձ մըն է աստվածատուր։ Աստված դրկեր է քեզի քու հայրենակիցներդ լուսավորելու, որոնք նստած են խավարին գիրկը, և առաջնորդելու անոնք աստվածային փարախը սրբազան պապի սուրբ մականին տակ. վրատահ եմ, որ խորապես ու լրիվ կըմբռնես քու կոչումդ։

ՊԱԼՈՆՑ — (Հափշտակությամբ) Մոնսենյո՛ր, ես կցանկամ, որ վերնան բոլոր մանր, տեղական ու ցեղական քրիստոնեությունները, վերնան մեջտեղեն զանազան եկեղեցիներն ու աղանդները. ես կցանկամ, որ բոլորը միացած՝ կազմեն մի՛ կ, մեծ, սուրբ ու ճշմարիտ քրիստոնեական եկեղեցին, Քրիստոսի միահեծան թագավորությունը։ Ես կհավատամ, որ միայն պապական եկեղեցիին վեմը կարող է այդ հրաշալիքը գլուխ բերել. Հռոմեն պիտի գա այդ համասփյուռ երջանկությունն ու միությունը։ Ահա՛ այդ քրիստոնեական միության ծառայելու համար դրեր եմ իմ անձս և իմ շատ համեստ ուժերս քու տրամադրության տակ։ Այո՛, ես հայ մըն եմ և հայ եկեղեցիի վարդապետ մը, բայց ահա՛ կըսեմ քեզի, որ խեղդեմ պիտի իմ մեջս ինչ որ հայ է և քայքայեմ պիտի այն եկեղեցին, որուն վարդապետն եմ։ Ի՞նչ է հայը, կամ ծագումը, կամ տեղական մանր-մունր հաշիվները, երբ տիեզերական հավատքի մը, երբ համայնապարփակ իդեալի մը, երբ ընդհանրական քրիստոնյա եկեղեցիի մը հավատքը կեցած է առջևս։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Կլսե՞ս, հայր Տոմինի՛կ։ Ահա՛ այդ միակ ու ճշմարիտ քրիստոնյա եկեղեցին է, որ տիրե պիտի ամբողջ աշխարհին. և ատոր խութերուն վրա է, որ պետք է փշրվին բոլոր ընդդիմությունները. ատոր առջևն է, որ վերջապես խոնարհին պիտի բոլոր աշխարհական իշխանությունները, որովհետև ամիկա է գերագույն կամքը և գերագույն ուժը։ Հրճվանքով կլսեմ քու խոսքերդ, հա՛յր Ներսես, և հրճվանքով տեղեկագրելու եմ այդ բոլորը մեր սրբազան մայր աթոռին. և Հռոմի մայր աթոռը չի՛ մոռնար երբեք և չի՛ լքեր երբեք իր արի ու հավատարիմ զինվորները։

6

ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆԸ — (Արագ ներս մտնելով խորհեն) Իշխանը հասած է եկեղեցիին առջևը։

ՆԵՎԻՐԱԿԸ — (Ոտքի ելլելով) Այո՛, իսկո՛ւյն Ուրնմն, հա՛յր Ներսես, դուն կհեռանաս քու եկած սենյակներով. և Իրթա՛ս բարով։

Նեվիրակը, հոգևորականը և հայր Տոմինիկ դուրս ճակատեն։

7

ՊԱԼՈՆՑ — Կտեսնե՞ս, Մաքսո՛ւտ, ի՞նչ կրթություն, ի՞նչ ճաշակ և ի՞նչ նրբություն։ Մեր հոգևորականները անոր քովը խոզ են, խոզ է՞, ուժ ունին մարդիկը, խելք ունին, կոնակ ունին, հաբստություն ունին. իհարկե իրենցն է ապագան ու հաջողությունը։

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ — Ասոր որ չհավատացինք, ալ ինչու՞ պիտի կախվեինք ատոնց պոչեն. թեև այդ քու նոր մոնսենյորեդ ես այնքան ալ հիացած չեմ շիտակը։

ՊԱԼՈՆՑ — Ինչո՞ւ Իր կրթությունը, իր խելքը, իր խոսքը...

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ — Հասկցա՛նք, լսեցինք։ Դուն կրնաս ոգեվորվիլ. քեզի խոսատ՝ցավ, որ կգրե Հռոմ. մեկ երկու տարիեն կդրնեն քեզի փառավոր պաշտոնի գլուխը և ամենու գլխուն լիմոն կքամես։

ՊԱԼՈՆՑ — Ինչու՞ կարանչաս։ Չէ՞ որ քեզի ալ բաավ, թե շուտով...

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ — Շուտո՞վ, շուտո՞վ, գիտեմ ես այդ շուտովը։ Ես կդգամ, որ ան ինձի չի սիրեր, թեև խերն եմ անիծեր անոր սիրուն։ Անիկա քեզի պես ապագային սպասող մարդիկ կուզե և առաջմ քիչով բավականացող։ Իսկ ես հնչյուն վճարի մարդ եմ, ինչպես կտեսնես. ամեն գործին իր վարձատրությունը. պարապ խոսքերու և ապագաներու ականջ չեմ կախեր. և ատոր համար ալ քու մոնսենյորդ ինձի չհավնիր։ Չտեսա՞ր, մնաս բարով մը անգամ չըսավ ինձի։

ՊԱԼՈՆՑ — Իրարանցումին մեջ խեղճը ընդհանուր բարև մը ըսավ. ատանկ նեղ մի՛ մտածեր։

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ — Դուն կրնաս լա՞յն մտածել, ապագա խոշո՞ր հաշիվներ ունիս. բոլոր վարդապետները գրպանդ դնել կուզես. քու հաշիվներդ լայն են, դուն կրնաս լայն մտածել։ Եվ վերջապես դուն երկու կով մեկ անգամեն կկթես. իմ բանս ուրիշ է. ես իմ հաշիվներս միշտ նեղ կբռնեմ և իմ առուտուրս ապառիկ չի

վերցներ։ (Ականջ դնելով) Հապա՛ն։ Ներքին բակն են։ Իշխանն ու իր շքախումբը հիմա ինչ բանս կրնան մտածել աշխարհիս երեսին. բայց չեն կրնար մտածել, որ ես ու դուն հիմա հոս ենք։

ՊԱԼՈՆՑ — Սակայն քիչ մըն ալ որ տնտնանք՝ ո՛չ միայն կմըտածեն, այլև կտեսնեն իրենց երկու աչքերովը։ Քալե՛, քալե՛. շուտ։

Պալոնց կշտապե աջի դուռնեն դուրս։ Մաքսուտ Երանի կիեսնի անոր՝ գլուխը միշտ ետ դարձուցած և կամարներուն ետևեն բան մը ավելի տեսնելու ջանքով։

8

Վայրկյան մը տեսարանը լուռ է ու պարապ։

Պատշգամի աջեն նախ կերևան պինվորներ, որոնք կշարվին խորքը կամարակապ եկեղեցին։ Զույգ-զույգ կուգան հոգևորականներ գանազան ատիճանի ու կարգի և կույսեր, որոնք անցք մը կկազմեն մինչև սրահին ճակատի մուտքը։ Այդ անցքին մեջեն վերջապես կերևան Իշխանն ու Նվիրակը, քով-քովի, ծանր քայլվածքով։ Ամենքը թեթև մը կխոնարհին անոնց անցնելու առթիվ։ Անոնց անմիջապես ետևեն կուգան Իշխանի չորս թիկնապահները՝ չորս լեռնցի ոտքի դեմքեր, լայնաթիկունք ու լայն գինված։

Նվիրակը իր հյուրը կառաջնորդե և դեմ-դեմի կնստին բազկաթոռներուն։ Իսկ խորքի բազմությունը արագ կքաշվի աջեն ու ձախեն։ Պատշգամը կմնան չորս թիկնապահները անշարժ քարացումով. և ավելի խորքը բոլորովին մեկուսի նախորդ հոգևորականը։

ՆԵՎԻՐԱԿԸ — Բարի՛ ըլլա քու գալուստդ իմ հարկիս տակ, պա՛յլ Իշխան։ Ես բախտ ու պարտավորություն ունիմ հայտնելու քեզի ամենեն առաջ իմ սրբազնասուրբ քահանայապետիս օրհնությունն ու համակրանքը. նոր սուրհանդակ ունիմ և թուղթ։

ՕՇԻՆ — Անչա՛փ ուրախ եմ։ Արդեն մենք ամենքս կձգտինք սուրբ հայրապետի օրհնության ու համակրանքին։ Ամեն կողմե մահմեդականներով ու թշնամիներով շրջապատված՝ բնականաբար ամենուս աչքը միշտ կդառնա դեպի արևմուտք, դեպի ծովեն անդին ապրող բախտավոր և հզոր քրիստոնյա պետությունները. և անոնց մեջ՝ ամենեն ավելի բարձր ու հարգված, քան Հռոմի սրբազան պապը։ Մենք հոս պահակ մըն ենք միայն. այս հայ պե-

ությունը քրիստոնեության սահմանապահն է, քրիստոնյա աշխարհի վերջին ամրությունը, որ միշտ կարոտը ունի իր ետևի հարազատ քրիստոնեության համակրանքին և օգնության։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Համեմատությունդ շատ ճիշտ է, մե՛ծ իշխան։ Ճիշտ այդպես կմտածեն և իմ սրբազան քահանայապետս, և ե՛ս՝ նվաստ Նվիրակը իր սրբության։ Քանի եկած եմ այս երկիրը, և մանավանդ քեզի հետ իմ առաջին հանդիպումես ի վեր, երբ քեզի մոտեն ու անձամբ ճանչնալու պատիվը ունեցա, տիվ և գիշեր միայն այդ հարցն է ինծի զբաղեցնողը։ Այո՛, իշխա՛ն, պետք է անաչիկ դարձնել քրիստոնեության այս ամրոցը, այս միակ ու վերջին ամրոցը ասիական հողերուն վրա։ Ատիկա քրիստոնեական պարտավորություն մըն է ամեն մեկ հավատացյալի համար. և ատիկա կարելիություն մըն է։

ՕՇԻՆ — Ուրախ եմ, որ այդպես կմտածե մոնսենյորը։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Մանավանդ հիմա, երբ այս երկրի վարիչը դուն ես։ Խոսքը մեր մեջ։ Այս երեք ամիս է դալս, շարունակ կճամփորդիմ, կայցելեմ, կընդունիմ, ամենուն հետ շփման մեջ եմ, ճանչնալ կուզեմ մարդիկը։ Դիոգինեսի լապտերով մարդ, ուժ, կարողություն կփնտրեմ շուրջս. չկա՛։ Խխունջներ ու կրիաներ են բոլորը՝ քաշված իրենց բերդերուն պատյանին տակը. իրենց քիթեն անդին ո՛չ կտեսնեն և ո՛չ տեսնել կուզեն. և ամենքը կորուսած են իրենց ուղին, սմքած, շվարած, իրենք ալ չգիտեն՝ ո՞ւր կերթան, չգիտեն՝ ի՞նչ է բերելու վաղը։ Իշխա՛ն, ես միայն քեզի գտա հոս, որ պարզ հայացք ունիս իրերուն վրա, հեռուն կտեսնես, գիտես, թե ինչ կուզես և ունիս կամք անշեղ նպատակիդ դիմելու։

ՕՇԻՆ— Շնորհակալ եմ, մոնսենյոր, քու այդ կարծիքիդ համար, թեև անշուշտ մեծ չափազանցություն կա իր մեջ։

ՆՎԻՐԱԿԸ— Պատահականություն մը չէ, որ հիմա քու ձեռքդ կգտնվի այս երկրին ղեկը։ Աստվածային պարգև մըն է ատիկա, որ շնորհվեր է մեզի քրիստոնեական այս բերդի ամրացմանը համար։ Ամենեն առաջ պետք էր ուժեղ մարդ մը։ Ահա տարիներու աշխատանքով հասեր ես նպատակիդ մեկ մեծ ու խոշոր մասին. ահա՞ ետ են նետված մամլուքները, ահա՞ Իկոնիան տեղեն երեքալ չի համարձակիր. ներսն ալ ընկեր ես բոլոր հակառակորդներդ և թավ ես ըրեր։ Դուն ես տերը այսօր հաստատ ու անվիճելի, ուրա՛խ եմ. բայց վա՞ղը։

ՕՇԻՆ — Վաղը ի՞նչ։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Քանի՞ տարեկան է հիմա թագավորդ. կարծեմ տասնյոթը լրացնելու վրա է արդեն, չէ՞. ըսել է՝ վաղը կամ մյուս որը այս երկրին գլուխը կեցած պիտի ըլլա անուժ ու անփորձ մանուկ մը։

ՕՇԻՆ — Ա՜խ, ատիկա՞ է քեզի մտահոգություն պատճառողը։ Իսո՛ւր։ Առայժմ դեռ ամեն ինչ ես եմ։ Այդ քու ըսած վաղն ալ ես միշտ կըլլամ իր քովը՝ իմ ճերմակած փորձառությունս իր խարտյաշ մազերուն անփորձությանը խառնելու։

ՆՎԻՐԱԿԸ— Սակայն դուն գիտե՛ս, որ քսան տարեկանին մոտերն է, որ մենք մեզի ամենագետ և ամենակարող կնկատենք, և ամենեն ավելի ներողություն ու ճնշում կզգանք ճերմակ մազերու միջամտությենեն։

ՕՇԻՆ — (Խնդալով) Ես այդպես հոռետես չեմ իմ և իմ թագավորիս իրարհասկացողության վերաբերմամբ։

ՆՎԻՐԱԿԸ — (Նմանապես խնդալով) Հավատեսությունն արդեն բոլոր հայերու տկար կողմն է։ Եվ ընդունե՛, որ քու կարծիքդ չեն ըլլալու ներքին հակառակորդներդ, որոնց բնական հենարանը պիտի դառնա պատանի թագավորը և որը անոնք չանալու են իր հորը դեմ հանելու. իր «բռնակալ» հորը դեմ։

ՕՇԻՆ — Ջանալը իրենց իրավունքն է. կարողանալն է բանը։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Շատ գոհ եմ, որ այդպես վստահ ես։ Միայն այդ վստահությունը դժվար է ներշնչել նաև հեռավոր արևմուտքին, հեռավոր արքայական տներուն, որոնցմե ամեն մեկուն մեջ այդ ընտանեկան կռիվները կան ու ծանոթ են և գիտեն, թե ի՞նչ աստիճան կտկարացնեն պետության ուժը։ Մինչդեռ անոնց համոզում տալ պետք է, թե հոս տեսական կերպով ուժեղ ու կարող ձեռքերու մեջ է իշխանությունը, որ դրամ և օգնություն ստանալը կարելի դառնա։

ՕՇԻՆ — Այսինքն՝ ի՞նչ կրնամ ընել։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Ինչ որ մինչև հիմա ըրեր ես։ Երկրին ցրիվ եկած ուժերը ձեռ՛ք հրամանիդ տակ. զինվորական բոլոր կարելիություններդ. ինչպես և հարստությունները ամփոփե՛լ քու ձեռքերուդ մեջ. բյուրլ միակ և հզոր տերը այս աշխարհին. քու ուզածդ աս չէ՞. ապա՛կ առնմուտքի ցանկացածն ալ ատիկա է, այսինքն՝ ուժեղ ու խելացաս թագավոր մը այս վտանգավոր սահմանային դիրքին

վրա։ Եվ ինչպես ես կըմբռնեմ, եթե ատոր համար հարկ է, որ իրա-
կան իշխանությունը ունենալեր նաքը, նաև իրավական իշխանու-
թյունը ունենաս քու վրադ, ապե՛կ, ունեցի՛ր Թարձնենք քեզի թա-
գավոր։ Ես ինքս կաշխատիմ ձեռքես եկած բոլոր միջոցներով
պյուրացնելու և արագացնելու քու թագավորությունդ, և իրավունք
ունիմ պնդելու... ենթադրելու, որ Հռոմի սրբազան աթոռը ամեն
կերպ աջակից կըլլա քեզի։

ՕՇԻՆ — Իսկ Լևո՞ն թագավորը։

ՆՎԻՐԱԿԸ — (Մամծմելով) Հա՛, այդ պատանին. իրա՛վ է. ես
այդ հարցին հատուկ պատասխան մը չունիմ. այս կամ այն կեր-
պով պետք է շեզոքացվի Դուն, որ հին զինվորական մըն ես, կյան-
քդդ կռիվներու մեջ ես անցուցեր և քու հաջողությանդ ճամփան
բանալու բոլոր զենքերը փորձած ես՝ կկարծեմ՝ կգտնես միջոց մը
այս արգելքն ալ ճամփեդ հեռացնելու։ Ես հոգևորական մարդ եմ,
ազոթքի ու խոհանքի նվիրված, ես հարցին կրնամ մոտենալ մի-
այն սկզբունքի տեսակետեն, քրիստոնեական աշխարհի օգուտին ու
բարձրացմանը տեսակետեն։ Մենք հիմա կխոսինք այս երկիրը
ամուր պատվար մը դարձնելու հնարավորության մասին, որուն
ինչքան որ գան ու գարնվին մահմեդական ալիքները՝ միշտ ալ
խորտակվին ու փշրվին։

ՕՇԻՆ — Ատոր համար, մոնսենյո՛ր, անհրաժեշտ է երկու բան։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Խոսե՛, Օշի՛ն Պայլ։

ՕՇԻՆ — (Քիչ մը մտածելեն ետքը) Մենք շատ կհարգենք Հռո-
մի սրբազան պապը, մենք շատ կհարգենք լատին եկեղեցին, ինչ-
պես և ձեր արևմտյան կենցաղն ու ապրուստը։ Տեսե՛ք, ինչքա՞ն
վանքեր ու բերդեր ունիք հոս մեր հողերուն վրա։ Ա՞յ, այս վանքն
ալ, ուր քու հյուրդ ըլլալու պատիվն ունիմ, մեր Լևոն մեծագործ
թագավորի նվերն է տաճարական ասպետներուն. և դեռ ինչքա՞ն
ինչքա՞ն ուրիշներ։ Այս բոլորի փոխարեն մենք ալ կսպասենք ձեզ-
մե, որ դուք ալ հարգեք մեր հայությունը, մեր պետությունը, մեր
եկեղեցին, մեր կյանքն ու բարքը։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Այդ բոլորը մենք հարգած ենք միշտ։

ՕՇԻՆ — Քանի որ եկած ես այս աշխարհը սրբազան պապին
ու մեր թագավորության միջև բարեկամական կապ դառնալու՝
գրե՛, համոզե՛, ներշնչե՛, որ մեր ազգային զգացումներուն դեմ
բաներ չմտածեն, որ մեր հայ շունչին և հայ հակումներուն ձեռք

չի դպցնեն։ Եթե ձեռք դպցնելը շարունակեք, այո՛, կքանդեք մեր
աշխարհը, կրնաք ավերել ու փշացնել մեզի. բայց ինքներդ ոչինչ
չեք շահիր, ոչինչ ամրացնել չեք կրնար և քրիստոնեության ալ
օգուտ մը չեք տար։ Այս երկրի բացառիկ տարբերությունը և բա-
ղադրիչ ուժը հայ տարրին մեջն է, հայ ոգին, որ ամեն կողմ իր
գոյության ու ստեղծագործության համար ամուր կայան մը հաս-
տատել կփորձե. ա՛ն է, որ մինչև հիմա դիմացեր է հոս ու կդիմա-
գրի. օգնեցե՛ք իրեն և օգտվեցե՛ք իրմեն, բայց մի՛ ջանաք քայ-
քայել մեզի և աղճատել մեր հոգին։ Ասիկա առաջին։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Եվ երկրո՞րդը։

ՕՇԻՆ — (Ժպտուն) Երկրորդը կբխի առաջինեն։ Եթե կուզես,
որ ուժեղ պատնեշ մը դառնա այս պետությունը, ամուր պատվար
մը մահմեդականության դեմ, մի՛ հաներ երբեք այս երկրի իշ-
խանները իրենց թագավորին դեմ, եթե նույնիսկ այդ իշխանին ա-
նունը Օշին Պայլ ըլլա։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Զարմանալի է արևելքը. նույնիսկ քեզի նման
մարդը նախապաշարումները թոթվել չուզեր իր վրայեն։ Ես քեզի
մատնացույց երի ամենեն շիտակ ու ամենեն կարճ ճամփան գոր-
ծի հաջողության համար։ Բայց քանի որ դուն այդ ճամփեն քալել
չես ուզեր, ի՞նչ կրնամ ընել. շատ կցավիմ, բայց ստիպված ենք
քալելու ավելի երկար ճամփաներեն։ Է՞, կքալենք ավելի երկար
ճամփաներեն...

9

Խորքի ձախեն կմտնե պաշտոնյա մը և գալով մինչև Նվիրակը
կկենա լուռ, թեթև խոնարհումն մը ետքը։

ՆՎԻՐԱԿԸ — Սեղանը պատրաստ է, պա՛յլ իշխան։ Խնդրեմ,
պատիվ ընես ինձի սեղանիս վրա պատառ մը հաց կտրելու։ Ու
կխոսինք նորեն։ Հրամմե՛, իշխա՛ն։

Օշին կելլե ոտքի և Նվիրակի ցույց ալած ուղղությամբ կանց-
նի խորքը, ուր դեմը կփռության երկու ծառա. մեկը ոսկե լայնան ու
ածիկ բռնած, մյուսը մեծ սրբիչ մը։ Իշխանը կլվա ձեռքերը։

ՆՎԻՐԱԿԸ — (Ոտ ետ մնացած է, ծուռ դիրքով մը և աչքին սպ-
ասող կդիտե իշխանին կռնակը) Ես քեզի ցույց կուտամ ինձի խրատ

Կարդալը։ Չես քալեր, հա՞, իմ ուզածս ճամփես. աղե՛կ. կընտրենք երկարը. բայց երկար ճամփան կանցնի քու այդ լայն ու տափակ կոնակիդ վրայեն. տխմա՛ր անասուն։

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ԲԱԿԸ

Բակը սալած է քառակուսի ու մաշված խոշոր սալերով, որոնց ճեղքերուն մեջեն խոտեր են բուսած։ Աջ կողմը հսկա հացիի մը հատա բունը կբարձրանա, որուն ճյուղերը կկախվին տեսարանին վրա։ Ծառին տակը քարե նստարան մը ու սեղան քարե։ Աջուն է, և ծառին գույնգույն տերևները թափած են գետին, սեղանին ու նստարանին վրա և մեջեմեջ ալ հատ-հատ ճյուղերեն կիյնան։

Տեսարանին ձախ եզերքը բարակ սյուներու շարք մըն է վրան ծածկված. սյունաշարը կտանի տեսարանին խորքը պալատական մատուռը, որուն փոքրիկ հայկական գմբեթը հստակ կնկատվի ծառերու և ճյուղերու թեթև ցանցին եռեն։

Ձախ կողմը փոքր ու ցած դուռ մը սյունաշարին տակը, որ կտանի պալատին գլխավոր բակը. իսկ աջ կողմեն կերթցվի պալատական կողմնակի դարպասներեն մեկը։

1

Աջեն կուգան Լևոն թագավորը և իշխան Հալկամ, երկուքն ալ պինվորական հագուստով, պատյտե կդառնան։ Լևոն տասնյոթը տարեկան պատանի մըն է չկազմակերպված արտաքինով, նուրբ ու գեղեցիկ դիմագծերով, միջահասակ, վարանոտ, որոնող ու խելացի աչքեր ունի։

ԼԵՎՈՆ ԹԱԳԱՎՈՐ — (Թաժնվելու վրա) *Ուրեմն առտուն շամբո՞ւտը։*

ՀԱԼԿԱՄ — Լուսաբացին շքախումբդ պատրաստ կըլլաս։ Կվերադառնանք պալատ արևմուտքին հետ։

ԼԵՎՈՆ — (Մտածկոտ) *Իսկ եթե գիշերեի՞նք նորեն գյուղը։*

ՀԱԼԿԱՄ — Շատ լավ գիտե իմ՝ ազնիվ թագավորս, որ ես անձամբ պատրաստ եմ և մեծ սիրով։ Բայց Հայր-իշխանի հրամանը գիտես՝ արևուն մուտքին հետ պետք է դառնանք պալատ։

ԼԵՎՈՆ — (Զանձրույթով) *Պալա՞տ, պալա՞տ։*

ՀԱԼԿԱՄ — Ուրիշ անգամ մը կգանամ հարմարցնել և թույլտվություն կստանամ։

ԼԵՎՈՆ—(Աշխույժ) *Հարմարցո՛ւ երկուշաբթի օրվան համար։*

ՀԱԼԿԱՄ — Անկարելի է. երկուշաբթի և ուրբաթ խնամակալության նիստերուն օրն է. պետք է ներկա գտնվիս։

ԼԵՎՈՆ — (Հուսախաբ) *Ա՜խ, ճիշտ ատոր համար։*

ՀԱԼԿԱՄ — Կհասկնամ, սիրելի՛ս, որ այդ ամենը խիստ ձանձրալի պիտի ըլլա քու թարմ տարիքիդ համար. բայց Հայր-իշխանը, որ այնքան հոգածու է քու ապագայիդ համար, ան ուրիշ կերպ կդատե և իհարկե անորն է իրավունքը։

ԼԵՎՈՆ — Բայց դուն կըսեիր՝ ուրիշ կերպ կմեծնան արևմուտքի իշխանազունները։

ՀԱԼԿԱՄ — Այո՛, արևմուտքը տարբեր է. հոն ավելի կարևորություն կուտան սրտի ուրախության, կյանքի վայելքին ու զվարճության. երիտասարդ տարիները հոն երգի ու պարի տարիներ են։

ԼԵՎՈՆ — Ես ալ շատ կսիրեմ ուրախ մարդիկը։ Ա՜յ, քեզի ալ կսիրեմ, որովհետև հոգիդ զվարթ է, լեզուդ խոսող ու պատմող։

ՀԱԼԿԱՄ — Դուն սակայն տրտնջալու պատճառ մը չունիս կարծեմ. այնքա՞ն ընկերներ ունիս և ի՞նչ ազնվական հին ընտանիքներ։

ԼԵՎՈՆ — Տաղտկալի են բոլորն ալ, ա՜յ, այս լուռ պատերուն պես, այս գոց դռներուն պես։

ՀԱԼԿԱՄ — Այդպես մի՛ խոսիր։ Հայր-իշխանը քեզի համար ամեն ինչ կհոգա։ Վերջապես ան իր սեփական աղջիկը տվավ քեզի ընկեր ու թագուհի։

ԼԵՎՈՆ — Եվ ամենեն կդգված բերանը ճիշտ իր աղջիկն է, ամենեն ձանձրալին։

ՀԱԼԿԱՄ — Լռե՛ս թագուհիի մասին կխոսիս, ավագ պարոնի աղջկան մասին. դուն պետք է երախտագետ ըլլաս իր հանդեպ։

ԼԵՎՈՆ — Մեծ ձանձրույթ մըն ալ ատիկա է, շարունակ միևնույն բանը քու բերնեդ լսելը։ Իշխա՛ն Հալկամ, մի՛ նեղանար, որ

Նրեսիդ ըսեմ բաց, քու մեջդ միակ պակասությունը ատիկա է, առավելն մինչև իրիկուն հայր-իշխանը կգովես և իր մեծ երախտիքը։

ՀԱԼԿԱՄ — Բայց չէ՞ որ ես ալ քեզի պես երախտապարտ մըն եմ անոր, անիկա իմ ալ բարերարն է ու պաշտպանս։ Ես պարտավոր եմ միշտ իր գովքը ընելու, ինչպես և դուն։

ԼԵՎՈՆ — (խռնուն) Ատո՞ր համար։

ՀԱԼԿԱՄ — Նույնիսկ եթե ենթադրենք վարկյան մը, որ հայր-իշխանը շատ կծծի, շատ մռայլ ու շատ բռնակալ մեկը եղած ըլլար, դիցուք ամեն ուրախություն, ամեն ազատություն խանգարող և ամեն ինչ անհամցնող, դիցո՛ւք, բայց և այնպես անիկա տված է ինծի մեծ ու անփոխարինելի բախտավորություն մը, որ ամեն զժգոհություն մոռցնել կուտա։

ԼԵՎՈՆ — Ա՜ հ՞նչ անփոխարինելի բան է, որ հայր-իշխանը ավեր է քեզի։

ՀԱԼԿԱՄ — Միշտ իմ թագավորիս հետ ըլլալու բախտավորությունը, իմ թագավորիս առույգ ու թարմ հոգիին կապված ըլլալու բախտավորությունը, այս ձանձրալի մթնոլորտին մեջ իմ թագավորիս քանի մը կաթիլ ուրախություն, քանի մը զվարճություն ու շարժում պատճառելու երջանկությունը։

ԼԵՎՈՆ — Շնորհակալ եմ, Հալկա՛մ իշխան։

ՀԱԼԿԱՄ — Եվ եթե պատահի, որ թերի գտնվիմ իմ երախտագիտությանս մեջ, եթե հայր-իշխանը փոքրիկ կասկած մը ունենա, թե իմ սիրտս ավելի Լևոն թագավորի հետն է, քան պայլ իշխանի՝ իսկույն դուրս կնետե ինծի, ինչպես միշտ դուրս է նետեր այն ամեն անձերը, որոնք սիրեր են քեզի, ուզեր են ծառայեն քեզի, ուզեր են զվարճություն մը ավելի պատճառեն քեզի։

ԼԵՎՈՆ— Զարմանալի է։ Դուն դեռ ինծի այս լեզվով չէիր խոսած։

ՀԱԼԿԱՄ — Քու ըրած մեղադրանքը շատ ծանր եկավ սրտիս, ներե՛, եթե ըսի բաներ, որ պետք չէ ըսեի։ Մոռցի՛ր։

ԼԵՎՈՆ — Ո՛չ, ընդհակառակը. շնորհակալ եմ քեզի. հիմա կարծես քիչ մը ավելի հստակ կտեսնեմ շուրջս։ (Դուրս ձախի դռնեն)։

2

Մատուռի կողմեն, այունաշարին տակեն առաջ կուգա Պալոնց Ներոնս վարդապետը։ Իշխան Հալկամ կեցած է կռնակը անոր և աչքերովը կիետեի հեռացող թագավորին։

ՊԱԼՈՆՑ — (Հանկարծ) Այո՛, Հալկա՛մ իշխան, մեծցավ, մեծցավ մեր թագավորը։

ՀԱԼԿԱՄ — (Կցնցվի, կդառնա հոս ու տեսակ մը նեարցական ու զվզոռ կեայի անոր)։

ՊԱԼՈՆՑ— Շուտով կդառնա բոլորովին չափահաս. և երբ ողորմությամբն Աստծու դառնա թագավորության իրական տերը, այն ժամանակ իմ սիրելի Հալկամ իշխանն ալ կդառնա պալատի ու վարչության իսկական տերը։

ՀԱԼԿԱՄ — Ի՞նչ արտառոց բաներ կխոսիս, վարդապե՛տ։

ՊԱԼՈՆՑ — Ինչու՞ արտառոց։ Միթե հիմա հոս կեցած թագավորին ետեն նայելու ատենդ ատիկա չէ՞ր, որ կանցներ մտքեդ։

ՀԱԼԿԱՄ — Անմիտ ու տափակ ենթադրություն։

ՊԱԼՈՆՑ — Ինչու՞, ամենեն բնական ենթադրությունը. բան մը, որ բնական կերպով կատարվելու է շատ չանցած. բան մը, որ բարեկամներուդ շրջանակին մեջ համաձայնության արժանացած է արդեն։ Քու բախտիդ տակառը այդ ուղղությամբ կգլորի, իշխա՛ն։

ՀԱԼԿԱՄ — Այդ ի՞նչ բարեկամներու մասին կբարբաջես, վարդապե՛տ. լավ չեմ հասկնար։

ՊԱԼՈՆՑ — Անոնք, որ անցած գիշեր հավաքված էին կոմսուհի Ռիթա Ամորիի ապարանքին մեջ։

ՀԱԼԿԱՄ — (Հանկարծ կշտկվի և շեշտ ու լուռ կեայի անոր)։

ՊԱԼՈՆՑ — (Ծպտուն) Զարմացա՞ր։ Ես նույնպես շատ զարմացա, երբ ինծի տեղեկացուցին, որ Հալկամ իշխանն ալ դաղափարակից մըն է մեզի և անփոխարինելի գործակից մը։ Կլայնա, իշխան, կամաց-կամաց կլայնա մեր շրջանակը։ Խորտակվի պիտի այս փտտած շենքը և գալու է մեր դարը. ավելին կոթը անցնի պիտի մեր ձեռքը, որ մաքրենք ու սրբենք այս Ավգերեան ախոռը։ Եվ հեռու չէ այդ օրը։ Ես հիմա կներկայանամ քեզի, իշխան Հալկա՛մ, շատ բարձրագիր մեկու մը հրահանգովը, որ անշուշտ կմբրոնես. և ինքզինքս կդնեմ հրամաններուդ տակ։ Ինչով որ կա-

բող եմ՝ պատրաստ եմ օգնելու քեզի ու ծառայելու սուրբ գործին։ Ինչո՞նք են քու հրամաններդ։

ՀԱԼԿԱՄ — Առաջին հրամանս ան է, վարդապե՛տ, որ մյուս անգամ երբեք չմոռանաս ինձի ու հետս չխոսիս, երբ առանձին եմ։

ՊԱԼՈՆՑ — Կհասկնամ. զգուշություն է այն սանդուղին անունը, որով վեր կմագլցի հաջողությունը։ Իսկ երկրո՞րդ հրամանդ։

ՀԱԼԿԱՄ — Առաջինին գործադրությունը։ Ես աջ, դուն ձախ։ (Ու կնեռանա իր եկած կողմովը)։

ՊԱԼՈՆՑ — (Քիչ մը ատեն ոեգնոտ անոր ետևեն դիտելեն ետքը) Այո՛, դուն ալ իմ աչքիս լույսը չես. բայց ունիս հանդգնություն ու ապագա. ուրեմն պետք է լռել ու խոնարհիլ. ով խոնարհիլ չի գիտեր, խոնարհեցնել չի կրնար։ Առայժմ ուղեկից ենք իրարու, սիրելի՛ իշխանս։

Կդիմե դեպի ձախի մուտքը, իր դեմը կուգան Օշին իշխանն ու իր խոսակիցները։ Քիչ մը ետ կքաշվի, ճամփա կուտա անոնց և ինքը կեռանա։

3

Կմտնեն խոսելով՝ Օշին իշխանը, Աբել իշխանը՝ տերը Պապեռանի, Բագուր մեծ իշխանը և Հեթում իշխանը. վերջինը քիչիկ մը ետ քաշված։

ՕՇԻՆ — (Համոզումով) Պետք է մասնակցին բոլորը, բոլորը անխտիր. ամեն մեկը իր ունեցածին, իր կալվածներուն և իր մարդիկներուն չափովը։ Այդ գունդերը պետք է կազմվին։ Վերջին տարիներու փորձը բավական ցույց տվավ, որ իշխաններու պարտաճանաչության վրա վստահիլ չըլլար նեղ վայրկյանին. և անոնք ձիավոր են. մեզի պետք են հետևակ գնդեր, մշտական թագավորական գնդեր, անմիջապես մեր հրամանին տակ ու միշտ պատրաստ վտանգված սահմաններուն վրա. տեսանք, որ ատիկա է մեր փրկությունը, ատ է մեր կենդանի պատնեշը մեր լեռներուն վրա։ Այդ գունդերուն ներկայությունը կըլլա նաև լուռ սպառնալիք մը մեր ներքին հակառակորդներուն և սուր խթան մը մեր անտարբեր իշխաններուն համար, որ քիչ մը ավելի ականջ կախեն արքունի կոչերուն։ Այդ հետևակ գնդերը պետք է կազմվին։ Ես եկած եմ այն խորին համոզումին, որ հոդ է մեր փրկությունը։

ԲԱԳՈՒՐ — Իմ կարծիքս ըսի քեզի. ըրե քու փորձերդ քու ոգեղավորի կալվածներուն մեջ և ձեր սեփական միջոցներով, բայց հանդիսատ ձգե՛ վանքերն ու վասալները։

ՕՇԻՆ — Մեր հողերուն վրա մեր ընելիքը մենք գիտենք. արդեն մասամբ եղած ալ է. բայց հերիք չէ ատիկա. շատ ավելի մեծ գումարներ են անհրաժեշտ և շատ ավելի մեծ թիվով մարդ։ Սա գործ մը է անխտիր ամենուն պաշտպանության համար, հիմքը մեր ամենուս դիմադրական կարողության։ Մամլուքները Եգիպտոսեն նորեն գան պիտի, թուրքն ու թուրքմենը և ամեն շուն ու գայլ. բոլորին աչքերը մեր հողերուն վրա է, որ գան գողնան ու կողոպտեն։ Անոնք, որ գան, ավրեն, առնեն ու տանին ամեն բան կուտաք. բայց չեք ուզեր բան մը տալ ձեր թագավորին, որ ուժ կազմե այդ ավազակներուն առջև պատնեշ քաշելու համար։

ԱԲԵԼ ԻՇԽԱՆ — Ինչ կվերաբերի վանքերուն, քու ուզածդ բացարձակ անկարելիություն է, շլսված նորություն մը. պետք է նրկատավի նոր տեսակի կողոպուտ մը քու կողմեդ։ Թագավորներն ու իշխանները վանքերուն տվեր են միայն, վանքերեն առնել վայել չէ։

ՕՇԻՆ — Բայց մեր եկեղեցիներուն ու մեր դավանանքի պաշտպանության համար է, որ առնել կուզեմ, ա՛յ մարդ։ Այս պետության մնալուն և հայ մնալուն համար է, որ կազմել կուզեմ այդ պետական գունդերը։ Ինչու՞ համար առին մենք իշխանությունը մեր ձեռքը, ինչու՞ բերիք ինծի հոս, ինչու՞ կանչեց ինծի հոգևորականությունը այս պաշտոնին, եթե օգնելու չէիք ինծի, եթե նեցուկ պատնալու չէիք, որ իրագործեմ ինչ որ ժամանակը և պայմանները կպահանջեն մեզմե հարկադրաբար։

ԲԱԳՈՒՐ — (Խիստ) Այդ հարկադրությունը տեսնողը սակայն միայն դուն ես. մյուս իշխանները պետք չեն զգար այդ քու տարօրինակ ու վտանգավոր նորություններուդ։

ՕՇԻՆ — Վտանգավո՞ր. ինչո՞վ։ Թո՛ղ ուրիշները. և ըսե՛ Ճակոտիս. ինծի հե՞տ ես դուն։

ԲԱԳՈՒՐ — Դուն գիտես, որ ամեն բանի մեջ մինչև հիմա նզեր եմ քեզի հետ ու միշտ ալ պաշտպաներ եմ քեզի. բայց այս տեսակ ապօրեն և վտանգավոր, այո՛, վտանգավոր առաջարկի մը մեջ դեմ եմ քեզի։ Ես իմ վասալի հնավանդ պարտավորություններիս զատ՝ ոչ մեկ զինվոր և ոչ մեկ տրախմ չեմ տար ես թագավորին։

ՕՇԻՆ — (Հեգնոտ) Ուրիշ խոսքով՝ ինձի հետ ես եղեր միշտ, երբ զոհաբերողը և քեռն ու շարլարանքը կրողը եղեր եմ ես։ Իսկ այլևս ինձի հետ չես, երբ այս անգամ ալ բան մը տալու ու բեռ մը կրելու կարգը քուկինդ է։ Ինչու՞ անպատճառ՝ զոհաբերությունը ինձմե կպահանջվի միայն։

ԹԱԳՈՒՐ — Ո՞վ է քեզմե բան պահանջողը. և ես մինչև հիմա ի՞նչ եմ ստացեր քեզմե։ Եթե հոս բան մը ստացող կա՝ ան ալ դուն ես եղեր միշտ։ Մեր ձեռքովը դարձար խնամակալ մեր համաձայնությամբը դարձար Թագավորին հայր ու աներ, Թագուհին քեզի կին առիր ու կնոջդ հետ նոր կալվածներ՝ միշտ մեր վրա հենված։ Անունդ պայլ է, բայց եղար իսկական Թագավոր մը։ Հիմա ալ բնականաբար մեր գլխուն գտնալ կուզես։ Կատարյալ Թագավոր մը. նորեն մեր ձեռքովը կազմել կուզես գունդեր ու բանակ, որ ստրկեն ուղղակի հրամայես մեզի։ Հիմարի՞ մեջ ես դրեր դուն մեզի։

ՕՇԻՆ — Այսպե՞ս ուրեմն։ Շատ շնորհակալ եմ, Թագուրա՛ն։

ԱՐԵՎ — Թագո՞ւր իշխան, կարծեմ քիչ մը չափն անցար։

ԹԱԳՈՒՐ — Օշինը գիտե, որ ես իրեն ցավ պատճառելու համար չէ, որ կրսեմ այս բոլորը. բայց պետք է խոսիմ որ ան գիտնա, թե ինչպես կդատեն իր բոլոր բարեկամները և ատոր համեմատ առնե իր քայլերը։

ՕՇԻՆ — Այո՛, բարեկամները...

ԹԱԳՈՒՐ — Եվ եթե մեր հակառակորդները ուրախացնել չենք ուզեր՝ պետք է մեկդի դնես այդ տեսակի մեր սովորություններուն ու շահերուն հակառակ եղող անբնական ծրագիրները։ Կռվերը, բարեկամությունները, կուսակցությունները անոր համար են, որ մարդիկ իրարմով շահին ու բարձրանան, հոդ գեղ բան չկա ինքնին. բարձրացի՛ր. սակայն կա սահման մը, որ պետք չէ անցնիլ, քսաներ ատիկա է։ Ներե՛, եթե անախորժ թվեցավ խոսքս քեզի։ Եվ ներե՛, որ մեկնիմ։ Եվ անշատ ուրախ պիտի ըլլամ, ինչպես ըսի, եթե կարողանամ ներկա գտնվիլ աղջկանս նշանառությանը։ Գալ կիքակի։

ՕՇԻՆ — (Տխուր) Շատ շնորհակալ եմ։

ԹԱԳՈՒՐ — (Կատակով) Ա՛յ Հեթում, գոնե դուն մինչև հիմա խելոք գլուխդ մարդ էիր. խոսք հասկցուր խնամակալ ընկերոջդ։ (Զախեն դուրս)։

ԱԲԵԼ — (Հարեալ ջանքով) Սրտիդ չգնես, իշխա՛ն. գիտես, որ Թագուրը քիչ մը բռի մարդ է, բայց գեշ մարդ չէ, ու քեզի ալ կսիրե։

ՕՇԻՆ — Այո՛, դուն ալ գեշ մարդ չես, գո՛ւն ալ ինձի կսիրես, դուն բռի ալ չես, բայց դուն ալ անոր պես կմտածես։

ԱՆԻԼ — (Կմնդա) Մատակարարեա։

ՕՇԻՆ — Ես ատիկա նոր չէ, որ կգիտակցիմ։ Բավական ժամանակ է, որ կզգամ թե ակամայ ինձի համար կռվի նոր շրջան մը, ամենեն ծանր շրջանը և ամենեն վտանգավոր։

ԱԲԵԼ — Ի՞նչ կռիվ։

ՕՇԻՆ — Մինչև հիմա մեր կռիվը արտաքին թշնամիներու հետ էր. ամենեն դյուրինը։ Մինչև հիմա մեր կռիվը ներքին հակառակորդներու հետ էր. ավելի դժվար կռիվ և ավելի ճնշող, բայց վերջապես տանելի։ Հիմա ահա՛ կսկսի ամենեն ծանր ու ամենեն սաժանելի կռիվը. կռիվը քու սեփական կռմնակիցներուդ հետ, քու բարեկամներուդ հետ, քու ընկերներուդ։ Ամենեն մեծ կռիվը, ամենեն վճռական ճակատամարտը։ Եթե հոս տեղի տվի, եթե հոս կռվեն փախա՝ կորած են մինչև հիմա իմ կատարած բոլոր չանքերս, կործանված ու փշրված է այս վեց-յոթը տարիներու ամեն աշխատանք, ամեն հաջողություն և իզո՛ւր, բոլորովին իզուր կատարված ամեն զոհաբերություն։

ԱԲԵԼ — Կշտամբանցես, Թագավորահա՛յր։ Ո՛չ կռիվ կա բարեկամներուդ հետ, ո՛չ փախուստ կամ պարտություն։ Եղածը ըմբռնումներու որոշ տարբերություն մըն է. քիչ մըն ալ դուն անհանգիստ հոգի ունիս, միշտ բան մը կհնարես։ Շատ սիրտ մի՛ հատցներ, ջուրը ճամփան կգտնե. կընենք ինչ որ կընանք, կթողնենք ինչ որ չենք կրնար. ո՛չ մեկմով կսկսի աշխարհը, ո՛չ ալ մեկմով կվերջանա։ (Կատակով) Սիրելի՛ իշխանս, եղբեն եկողներուն ալ ընելու բան մը պետք է պահել։ Եվ ասով ալ կրսեմ քեզի մնաս բարով. ձիս թերած գրլլան հիմա, ուշացար։ (Գուրս ելնելն)։

5

ՀԵԹՈՒՄ — Կտեսնե՞ս, Օշի՛ն, ըսի ես քեզի։ Հաշիվներդ ճիշտ են ու զաղափարդ կարևոր. բայց ամեն ճիշտ ու աղվոր բան իրագործելի չէ. գոնե հիմա, մեզի համար։ Կհաջողվին միայն այն գաղափարները, որոնք մարդոց օրվան շահերուն եռեն կերթան։

ՕՇԻՆ — Բայց մեծ են ու բարձրացնող այն գաղափարները, որ բոլոր մասնավոր շահերը ոտքի տակ կուտան ու ամենուն առջևեն կերթան։

ՀԵԹՈՒՄ — (Ուսերը թոթվելով) Բայց այդ ճամփով մարդ չի մնար այլևս մեր շուրջը և մենք ալ հոս չենք մնար։

ՕՇԻՆ— Եվ ի՞նչ արժեք ունի մեր հոս մնալը. և ալ ինչո՞վ ենք մենք տարբեր մեր հակառակորդներին. այս թագավորությունը կործանել ու մահվան դուռը հասցնել անոնք ալ կրնան, այս աշխարհը հանձնել պապին ու թուրքին անոնք ալ կրնան, և մեկմեն շատ ավելի ազեկ։

ՀԵԹՈՒՄ — Լեղուդ հասկցող չկա, Օշի՛ն։

ՕՇԻՆ— (Ձեռքը նակտին զարնելով) Ա՜խ, ինչպե՞ս չեն տեսներ, ինչպե՞ս չեն տեսներ դալիքը։ Առանց նոր, հանդուգն ու բուռն ճիգերու, այս երկիրը չի մնար, չի դիմանար. կիյնա այսքան թշնամիներու ոտքին տակ։

ՀԵԹՈՒՄ — Բուռն ճիգերը մեկ հոգիով չեն ըլլար։ Մեկ դինվորով բանակ չըլլար։

ՕՇԻՆ — Այն ատեն իզո՞ւր է... իզո՞ւր է... իզո՞ւր է այս ամենը, Հեթո՛ւմ։

6

Ձախի մուտքեն դանդաղ ներս կմտնե Ալիս, տասնվեց տարեկան, գունատ, կլոր դեմքով. երկար սև մազերով, երկար թարթիչներ ու պացիկ հասակ։

ՕՇԻՆ — Ի՞նչ ունիս, աղջի՛կս, ի՞նչ կա։

ԱԼԻՍ — (Կժպտի ճիվանդոտ ու կկենա)։

ՕՇԻՆ — Ինչո՞ւ ես եկեր, ան ալ հոս՝ աս բակը։

ԱԼԻՍ — Ըսին՝ հոս էիր։

ՕՇԻՆ — Ինչո՞ւ ես մինակ։

ԱԼԻՍ — Եկա քեզի. եկա հետդ խոսելու։

ՀԵԹՈՒՄ — (Քաշվելով) Ես երթա՛մ։ Հարգանքս իմ թագուհիին։

7

ՕՇԻՆ — Ի՞նչ ունիս, աղջիկս, ի՞նչ է պատահեր։

ԱԼԻՍ— Ոչի՛նչ։ Կարոտեր եմ քեզի. եկեր եմ քեզի. կարելի՞ չէ՞. ա՞ռ ալ կարելի չէ։

ՕՇԻՆ — Ինչու՞ պիտի կարելի չըլլա։ Բայց ի՞նչպես է, որ մինակ ես. դո՛ւն, թագուհի՛ն, ո՞ւր են կիներդ։

ԱԼԻՍ — Փախեր եմ, հայրի՛կ։

ՕՇԻՆ — Փախե՞ր ես. ինչու՞։

ԱԼԻՍ — Որ գամ քեզի, որ մինակ ըլլամ քեզի հետ, որ ըլլանք միայն ես ու դուն։ Մի՞տքդ է, հայրի՛կ, մեր Կոռիկոսը. ինչպես լա՞վ էր, միշտ ինձի հետ էիր։ Ի՞նչ աղվոր էր մեր Կոռիկոսը. ինչպե՞ս լավ էին մարդիկ. ինչպե՞ս ուրախ էր ամեն ինչ, ուրախ ու լուսավոր, երկինքեն միշտ պայծառ նայող իր արևին նման։

ՕՇԻՆ — (Նրազկոտ) Այո՛, աղջի՛կս, Կոռիկոս արևոտ աշխարհ է։

ԱԼԻՍ — Արևոտ և՛ երկինքը, և՛ ծովը. այնպե՞ս կարոտեր եմ ծովը. ծովուն տեսքը, ծովուն շունչը, շարժումը։ Ի՞նչ աղվոր էին այն արևմուտքի իրիկունները, երբ կերթայինք լողալու։ Ռիթայի հետ կերթայինք լողալու. ի՞նչ հրաշալի լողալ գիտեր Ռիթան։ Մի՞տքդ է, հայրի՛կ, Ռիթան, մեր դրացի իշխան Սարգիսին աղջիկը։ Կհիշե՞ս, հայրի՛կ, Ռիթան։

ՕՇԻՆ — Ինչպե՞ս կրնամ չհիշել, աղջի՛կս։

ԱԼԻՍ — Կհիշե՞ս, որ կուգայինք քու սենյակդ ու դիմամբ կխանգարեինք աշխատանքդ։

ՕՇԻՆ— Աշխատա՞նքս, իմ սենյա՞կս, Ռիթա՞ն, արևո՞ն ու ծո՞վը։ Այո՛, աղջի՛կս, այո՛, ատոնք անցան։

ԱԼԻՍ — Ինչու՞ անցան։ Ինչու՞ կանցնին բոլոր աղվոր բաները։

ՕՇԻՆ — Կյանքի մեջ կանցնի ամեն բան։

ԱԼԻՍ — Ջեմ ուզեր, որ անցնի։ Ո՛չ։

ՕՇԻՆ — Ի՞նչ ունիս, աղջիկս։ Նոր ի՞նչ է պատահեր։

ԱԼԻՍ — (Հազիվ լացը զսպելով) *Ո՛չ, ես Կոռիկոսը կուզեմ, ես մեր զղյակը կուզեմ, ես մեր արևն ու ծովը կուզեմ, ես մեր իրիկունները կուզեմ, ես մեր Ռիթան կուզեմ...* (Բռնե լացով) *Ես քեզի կուզեմ, հայրի՛կ, ես քեզի կուզեմ։*

ՕՇԻՆ — (Կգրկե իր լացող աղջիկը, մեկ-երկու անգամ կհամբուրե գլուխը և շոյելով) *Դուն դժբախտ ես, Ալի՛ս։*

ԱԼԻՍ — (Հանկարծ գլուխը բարձրացնելով) *Ինչու՞ թողինք Կոռիկոսը, հայրի՛կ. ինչու՞ եկանք հոս. ի՞նչ կա հոս. ի՞նչ ունինք հոս։*

ՕՇԻՆ — *Դուն... դուն թագուհի ես, աղջի՛կս։*

ԱԼԻՍ — *Ինչո՞ւ դարձուցիր ինծի թագուհի. ինչի՞ս է պետք թագուհին։ Ես չեմ ուզեր թագուհի։ Տա՛ր ինծի ետ նորեն Կոռիկոս։*

ՕՇԻՆ — *Նախ պատմե՛ ինծի, ինչ որ պատահեր է։ Նոր ի՞նչ եղավ։*

ԱԼԻՍ — *Նոր ոչինչ չկա. միշտ հինը, միշտ հինը։ Ես չեմ ուզեր ամուսին, ես չեմ ուզեր թագուհի. չեմ ուզեր. ալ չեմ կրնար, չեմ կրնար։*

ՕՇԻՆ — *Նորե՞ն թագավորը կոպիտ էր հետդ։*

ԱԼԻՍ — *Տա՛ր ինծի դուրս այս պալատեն։*

ՕՇԻՆ — *Ծանր խո՞սք ըրավ։ Ըսե՛։*

ԱԼԻՍ — *Ինչո՞ւ բերիր դուն ինծի այս պալատը, դուն, որ ինծի այնքան կսիրեիր։*

ՕՇԻՆ — *Մինթե հիմա չե՞մ սիրեր։ Ես միշտ սիրեր եմ քեզի, հոգիիս պես։*

ԱԼԻՍ — *Հապա ինչու՞ ինծի մարդու տվիր։*

ՕՇԻՆ — *Աշխարհքի օրենքը, աղջի՛կս։ Ես քու բախտավորությունդ ցանկացա. ի՞նչ ընեմ՝ այսպես դարձավ. բախտ է, չբռնեցիք իրար։ Կամ դուցե շտապեցի, կամ սխալեցա, դուցե պետք չէ այսպես ընեի։ Դառն ճակատագիր է, երբ լավը ընել կուզես, երբ ամենեն լավը ընել կուզես և միայն ցավ կքաշես։ Ներե՛, աղջիկս. ես հանցավոր չեմ. կամ դուցե հանցավոր եմ. չգիտեմ. այլևս ինքս ալ չգիտեմ։*

ԱԼԻՍ — *Դառնա՛նք Կոռիկոս։*

ՕՇԻՆ — *Ազե՛կ, ազե՛կ, կհարմարցնեմ, շուտով կդրկեմ քեզի Կոռիկոս, ամենվան համար, առողջությանդ համար։*

ԱԼԻՍ — *Բայց պիտի գաս դուն այլ։*

ՕՇԻՆ — *Գիտես՝ որ ես չեմ կրնար։*

ԱԼԻՍ — *Կրնա՛ս, կրնա՛ս. պետք է, որ գաս. ի՞նչ ես կորուսեր հոս, ի՞նչ կփնտրես։*

ՕՇԻՆ — (Նեազկոտ) *Անգին զավա՛կս, ես ալ կուզեի մեր բերդը, այն հին, ազվոր օրերը...*

ԱԼԻՍ — *Ուրեմն...*

ՕՇԻՆ — (Սթափումով) *Ալի՛ս, հիմա գնա քու կանանոցդ. ալ չի լաս, ալ մի՛ տխրիր. ես կհոգամ. ասկի եղբը շուտ-շուտ կուգամ քեզի, կխոսինք, կկարգադրենք։ Բայց հիմա գնա՛, պալատական գուռնեբուն մեջտեղը քու տեղդ չէ. և անհարմար է քու լացդ այսպես բակին մեջտեղը։ Մի՛ լար, դժբա՛խտ աղջիկս. քալե՛։* (Կես մի գրկած կիսաձեռ ձախի դռնեն դուրս)։

8

Աջեն իսկույն կտեսնե Հալկամ իշխան, որ շիտակ կերթա դեպի նախորդներուն մեկնած դուռը, քիչ մը կդիտե ու կդառնա դեպի պաշտոնյան, որ Հալկամին ետևեն եկած և սպասողական կեցած է մեջտեղը։

ՀԱԼԿԱՄ — *Վերջապես հեռացան։ Կարծես խոսք մեկ էին ըրեր, բոլորը հոս ժողվվելու. օրերով մարդ ոտք չի դներ այս բակը. հանկարակի պես այսօր... Ուրեմն ինծի նայե՛. դուն քու աչքովդ տեսա՞ր, որ եկողը ներս մտավ դարպասեն։*

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ — *Այո՛, իշխա՛ն. բարձրահասակ ու շատ լավ հագնված կին մը։*

ՀԱԼԿԱՄ — *Եվ ո՞ւր գնաց։*

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ — *Գնաց շիտակ, մտավ մատուռը։*

ՀԱԼԿԱՄ — *Իսկ պահա՞կը։*

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ — *Տեղեն չեբեբաց։*

ՀԱԼԿԱՄ — *Ինչպե՞ս կարելի է։*

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ — *Երևի կարելի է, երբ Հալկամ իշխանը այդպես կցանկա։*

ՀԱԼԿԱՄ — *Հիմա կերթաս շիտակ թագավորին հարկաբաժինը, կերպով մը կմոտենաս թագավորին ու կհայտնես, որ իրեն*

ԿՍպասեմ. ուրիշ ոչ մեկ խոսք. ան գիտեմ։ Միայն ոչ ոք պետք չէ նկատեմ քու խոսիլդ։ Իսկ երբ թագավորը այս բակը անցնի՝ դուն կմնաս մեծ բակը ու կհսկես։ Հո՛ս, մանավանդ ցրվան այս ժամերուն անցնող շքեղար. բայց բան է, եթե պատահի, որ հանկարծ անսպասելի կերպով նորեն մեկը այս բակը մտնել ուզե՝ պիտի խանգարես։ Ինչպեսը կձգեմ քեզի. դուն փորձված մարդ ես ու հնարամիտ. վստահությունս չիարես։

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ — *Բայց իշխա՛ն Հալկամ, շատ վտանգավոր խաղ է ասիկա. գիտես, որ ավագ-պարոնը կատակել չսիրեր։*

ՀԱԼԿԱՄ — *Ավագ-պարոնները, իրավ է, կատակել չեն սիրեր, բայց երիտասարդ թագավորները կատակելը շատ կսիրեն։ Երիտասարդությունը, բարեկա՛մս, իր պահանջներն ունի։ Եվ երիտասարդ թագավորի մը ծառայել ցանկացողը քիչիկ մը ճարպիկություն պետք է որ ունենա իր հոգերուն մեջ։ Եվ վարձատրել գիտցողն ալ երիտասարդ թագավորներն են, ոչ թե ավագ-պարոնները։*

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ — *Ատիկա շիտակ է։*

ՀԱԼԿԱՄ — *Որ շիտակ է՝ շատպե՛ ուրեմն։ Միայն պզո՛ւշ, որ ուրիշներուն ուշադրությունը չգրավես։*

9

Իշխան Հալկամ կանցնի այունաշարին տակը ու կկենա աջ ձեռքը վեր բարձրացուցած։ Քիչ հետո այունաշարի վարի ծայրեն կերևա կնոջ կերպարանք մը, որ կիտոաջանա։

ՀԱԼԿԱՄ — (Երկու քայլ դեմ երթալով ու հարգալից բարևելով) *Ահա՜, կոմսուհի՛, կատարված է կամքդ։*

ՌԻԹԱ — *Եվ շնորհակալ եմ խորապես։*

ՀԱԼԿԱՄ — *Շնորհակալությունդ ավելորդ է. քողին տակեն վառվող քու այդ գոհ նայվածքդ կատարելապես հերիք է ինծի։*

ՌԻԹԱ — *Գիտեմ, որ անձնվեր ես գործին և շնորհակալության պետք չունիս։*

ՀԱԼԿԱՄ — *Բայց մի՞թե ավելի պարզ ու ավելի ապահով չէր ըլլար ուրիշ տեղ մը այս տեսակցությունը։*

ՌԻԹԱ — *Ո՛չ ըսի։ Ես կուզեմ խոսիմ թագավորին հետ իր պալատին մեջ։*

ՀԱԼԿԱՄ — *Է՞, կնոջ ուզածը ո՞վ կհասկնա. և ե՞րբ է կին մը գործ բռներ համաձայն մարդկային առողջ դատողության։ Եվ ահա կեցած եմ քեզի հետ այս միջանցքներուն ու կողմնակի բակերուն մեջ։*

ՌԻԹԱ — *Եվ մտքիդ մեջեն կհայհոյես ինծի։*

ՀԱԼԿԱՄ — *Այդ մեկը երբե՛ք, կոմսուհի՛։ Լսե՛։ Հիմա իսկույն կուգա թագավորը. միայն կխնդրեմ՝ կարճ ըրեք. ամեն վայրկյան կրնան վրա հասնիլ։ Եվ երբ տեսակցությունը ավարտի՝ կվերադառնաս առանձին եկած ճամփովդ մատուռին առջևեն. դարպասեն երբ քիչ մը հեռանաս՝ նորեն քեզի կընկերանա քեզի բերող մարդը։ Իսկ ես հիմա, ներե՛, որ հեռանամ։* (Աջեն դուրս)։

10

Զախի դուռնեն կմտնե Լևոն և կուգա շիտակ դեպի Ռիթան, որ խորը գլուխ կուտա և կբարձրացնե դեմքեն քողը։

ԼԵՎՈՆ ԹԱԳԱՎՈՐ — (Վայրկյան մը ճիացումով անոր դեմքը դիտելեն ետքը) *Հանուն մեզի իրարու կապող ազգականության, հանուն իմ ժառանգած արյունիս ինծմե խնդրեր էիր տեսակցություն մը։ Եվ Հալկամ իշխանը հասկցուց, որ հարցը քու ամուսնուդ դարձին կվերաբերի։*

ՌԻԹԱ — (Հանդիսավոր) *Հարցը ամենեն առաջ իմ թագավորիս դարձին կվերաբերի։*

ԼԵՎՈՆ — *Թագավորի՞գ։*

ՌԻԹԱ — (Ջերմ թափով) *Լևո՛ն թագավոր, մինչև ե՞րբ թողնես պիտի քու ժառանգությունդ ուրիշներուն ձեռքը. մինչև ե՞րբ քու թագդ ու իրավունքներդ խաղալիք պիտի ըլլա՛ն մեկ երիտասարդու։ Արևմուտքի ու արևելքի թագավորներուն արյունը կվազե քու երակներուդ մեջ. և դո՛ւն ես տերը այս աշխարհին։ Կհասկրնա՞ս ինչ կխոսիմ, Լևո՛ն թագավոր, կհասկնա՞ս, թե ինչու համար հիմա եկեր եմ քեզի։ Թե՞ դեռ, իրավ որ, երեխա մըն ես տակավին և Օշին Պայլերը իրենց գդալով պիտի կերցնեն քեզի քու ապուրդ։*

ԼԵՎՈՆ — *Տիկին Ամորի՛, թագավորի մը կխոսիս։*

ՌԻԹԱ — Որուն թագավոր մը ըլլալը տեսնել կուզեինք որևէ նշանով։

ԼԵՎՈՆ — Ի՞նչ նշան կուզես։

ՌԻԹԱ — Արդեն ըսի՛ր ինքդ։ Քու արյունակիցդ աքսորի մեջ է. ա՛ն, որ իր ամբողջ հոգիով նվիրված էր քեզի և ատոր համար ալ հալածված։ Եթե իրավ թագավոր մըն ես՝ ան ե՛տ կուգա իր աքսորեն։

ԼԵՎՈՆ — Աղե՛կ. ան եկ կուգա իր աքսորեն։ Կուտամ քեզի իմ թագավորական խոսքս։

ՌԻԹԱ — Արի՛ ու այդ մարդու մը պես կխոսիս. լսե՛ ուրեմն ու գիտցի՛ր. այս երկրի բոլոր մեծ ու կարևոր իշխանները, քու բոլոր այն վասալները, որոնք արևմտյան պետություններուն հետ կապ ու ազգակցություն ունին, բոլոր լատին հոգևոր կարգերը, պապական նվիրակը ինքը, այդ ամենքը իմ շրթունքներովս հիմա կխոսին քեզի։ Մենք ամենքս կեցած ենք քու կոնակդ, կսպասենք քու հրամանիդ ու նշանիդ. միայն քեզի կճանչնանք մեր թագավորը և կտենչանք քու կամքդ ու քու իշխանությունդ։

ԼԵՎՈՆ — Զարմանալի է։ Եկեր ես ու կըսես՝ ինչ որ սիրտս միշտ կեմլե, ինչ որ միտքս միշտ կմտնե։ Գեղեցիկ երազ մը կարծես ըլլաս։

ՌԻԹԱ — Ո՛չ, գեղեցիկ երազ մը չեմ, այլ տգեղ հեգնություն մը, ծաղր ու ամոթ, որ ես հոս եկած եմ գողի մը պես ծածուկ իմ թագավորս տեսնելու, իմ թագավորիս հետ խոսելու։ Ամո՞թ ու նախատինք, որ ես ու դուն կեցած ենք հոս, վախի մեր սրտին, որ Հանկարծ մեզեն վայրկյան կրնա ներս մտնել իմ ու քու ու ամենուս հզոր տերը, Օշին Պայլը, և չախել ու հանդիմանել քեզի հանցավոր երեխայի մը պես և վռնդել ինծի պատեն ներս ցատկած սատակի մը պես։

ԼԵՎՈՆ — (Սարսափով) Ահա՜ իրավ և ինքը։

ՌԻԹԱ — (Խնդալն կիշեցնե մոլը և ամբողջ ճեսակովը շրջկրված՝ կկենա անշարժ)։

11

ՕՇԻՆ — (Շատ դանդաղ առաջ կոչա և երկար ու լուռ դիտելեն եսմբ երկուքը) Ուրեմն շիտակ կըսեին. իսկ ես վայրկյան մը հավատալ չուզեցի։ Ոչինչ, կշնորհավորեմ, շատ հարմար ու ծածուկ անկյուն մըն է հոս. եկեղեցիին փիսերուն տակը, փողոցեն եկող կընիկներու հետ ժամադրը ըլլալու համար։ Տեղի ընտրությունը հարմար, ժամանակի ընտրությունը հարմար, երբ ներսը քու սեփականն կինդ, իմ սեփական աղջիկս, պառկած է հիվանդ։ Այն կինը, որ դուն շարունակ լացուցիր և որուն արցունքներուն անարժան ես դուն։ (Դառնալով Ռիթայինն, ինչ մը լուռ) Իսկ դո՛ւն, կի՛ն, որ այդպես զգույշ ծածկեր ես դեմքդ, արդյոք կարելի չէ՞ր, որ մենք ալ տեսնեինք քու հրապուրիչ երեսդ։ Այդ ճամփեն քալողը կարիք չունի իր կերպարանքը քողարկելու։ (Հանկարծ ու զայրույթով) Չե՞ս լսեր. քեզի կըսեմ, անառա՛կ կին, քա՛ց դեմքդ։

ՌԻԹԱ — (Հանգիստ ու ազնվական շարժումով մը կբարձրացնե ու ետ կենտե մոլը, լուռ ու լուրջ)։

ՕՇԻՆ — (Ապշանար մայլ մը ետ կերթա խորին ճուզումով) Ռիթա՛... Դքսուհի՛... դքսուհի՛ Ամորի։ (Ինքզինքը զսպելով ու ծանր) Ի՞նչ գործ ունի հոս դքսուհի Ամորին։

ԼԵՎՈՆ — Ես եմ կանչեր, հա՛յր-իշխան։

ՕՇԻՆ — Դո՞ւն։ Եվ ինչու՞։

ԼԵՎՈՆ — Բայց մեր մերձավորն է ու ազգականը։

ՕՇԻՆ — Եվ ատոր համար է, որ կտեսակցիս բակերուն անկյունը ու գաղտագողի։

ԼԵՎՈՆ — Քանի որ ուրիշ կերպ կարելիություն չունիմ տեսակցելու։

ՕՇԻՆ — Եվ ի՞նչ կարիք ունիս տեսակցելու։

ԼԵՎՈՆ — Տիկինը ինծմե խնդիրք ունի։ Հա՛յր-իշխան, ալ հերիք է. շուտով երկու տարի պիտի ըլլա իր ամուսնուն արտաքսումը, ալ թող վերադառնա։

ՕՇԻՆ — Ատո՞ր համար ուրեմն։

ԼԵՎՈՆ — Հա՛յր-իշխան, մի՛ մոռնար, ես ու Ժուանը եղբայր ու քրոջ զավակներ ենք. ինչ որ անցեր է, անցեր է, ալ թող դառնա իր երկիրը, իր ընտանիքին։

ՕՇԻՆ — (Պարզ) Ո՛չ։

ԼԵՎՈՆ — Հա՛յր-իշխան, ես շատ կուզեմ, որ ան վերադառնա։

ՕՇԻՆ — Մի՞թե։ Ո՛չ։

ԼԵՎՈՆ — Բայց ան պետք է, որ վերադառնա, հա՛յր-իշխան։

ՕՇԻՆ — Պե՞տք է։ Ինչու՞։

ԼԵՎՈՆ — Որովհետև ես խոսք տվի դքսուհիին։

ՕՇԻՆ — Է՞, ի՞նչ ընենք։

ԼԵՎՈՆ — Իմ թագավորական խոսքս, որ իր ամուսինը պիտի վերադառնա։ Վստահ եմ, որ թագավորին տված խոսքը չես կոտրեր։

ՕՇԻՆ — Լսե՛, զավա՛կս։ Թագավորական խոսք տալու համար՝ մարդս դեռ իսկապես ու հասուն թագավոր մը պետք է դարձած ըլլա. ինկ իսկապես հասուն թագավոր մը դառնալու համար նախ պետք է սորվի հանդիպած տեղը իր թագավորական խոսքը չտալու և մանավանդ կնոջ մը։ Եթե նույնիսկ ուրիշ ծանրակշիռ պատճառներ գոյություն չունենային, որոնք սակայն կան և դուն գիտես և մանավանդ դուն լավ պետք է որ գիտնաս, նույնիսկ այդ պարագային Ամորի Ժուան իշխանի վերադարձը անկարելի է։ Դիցուք և միմիայն անոր համար, որ ասիկա դաս մը ըլլա և Լեոն թագավորը սորվի, թե ուր կրնա իր թագավորական խոսքը տալ և ուր պետք չէ, որ ան իր խոսքը տա։ Հիմա՛, զավա՛կս, կրնաս հեռանալ։ Ես գքսուհիին համար ավելի հարմար ուղեկցող մը կճարեմ։

ԼԵՎՈՆ — (Սաստիկ զրգռված) Ա՛ղե՛կ, ես կերթամ. բայց ավա՛գ-իշխան, գիտցի՛ր, որ ես այլևս երբե՛ք, երբեք մոռնալու չեմ, որ իմ տված առաջին թագավորական խոսքս կոտրեցի. ես ասիկա մոռնալ չեմ կրնար. աս ալ դաս մըն է ինծի... (Արագ ձախի դուռնեն դուրս)։

12

ՕՇԻՆ — (Մաեր կդառնա Ռիբայիճ) Իշխանուհին կարծեմ կրնա գոհ ըլլալ. հասավ իր նպատակին։

ՌԻԹԱ — Դեռ ո՛չ լիովին։

ՕՇԻՆ — Սակայն ասիկա առաջին զիմադարձությունն էր, առաջին ընդվզումը, որ ան համարձակեցավ իմ դեմս։

ՌԻԹԱ — Այո՛, միայն առաջինը։

ՕՇԻՆ — Կհուսամ, որ ըլլա և վերջինը։ Հաղիվ թե մյուս անգամ բախտ ունենա քու խոսքիդ հմայքը վայելելու։

ՌԻԹԱ — Այո՛, քանի որ այսպես աշալուրջ հսկողություն կա իր վրա, քանի որ ճիշտ հանցանքի վայրկյանին վրա հասավ Օշին իշխանը։

ՕՇԻՆ — Հսկելը իմ պարտավորությունս է։

ՌԻԹԱ — Ուրիշ անգամներ կհամարձակի անշուշտ, որ դուն իրավունք ունես քու հսկողությամբդ դպարտանալու։ Բայց այս անգամ պիտի ներես, եթե քիչ մը տարակուսիմ։ Առանց իմ զրկած երկու տողիս՝ դուն հաղիվ թե գիտնայիր, թե ո՞ւր էր այդ վայրկյանին թագավորը և որու՞ հետ։

ՕՇԻՆ — (Ակչած) Ինչպե՞ս։ Քեզմե՞ էր այդ գրությունը։ (Ցուցնելով) Քու՞ գրածդ է այս տոմսը։

ՌԻԹԱ — (Փսլատուն) Չի ճանցա՞ր։ Մոռցե՛ր ես գիրս։

ՕՇԻՆ — Այո՛, ազոտ դգացում մը ունեի, թե ծանոթ էր ձեռքը։ Բայց... բայց այն ատեն ոչինչ չեմ հասկնար. ինչու՞ հայանեցիր ինծի։

ՌԻԹԱ — Ի՞նչ կա չհասկնալու։ Գործով եկած էի պալատդ, ուզեցի անգամ մը տեսնեմ քեզի։ Դուն օր մը ըսիր ինծի, թե պահանջ ունիս մեջտեղ գոնե ինծի տեսնելու, ձայնս, խոսքս լսելու։ Ա՛ղե՛կ. այդ պահանջը ես ալ ունիմ, Օշի՛ն իշխան։ Գունե այսպես գոգունի, փողոցեն եկող անառակ կնոջ մը պես, եկեղեցիին փնշերուն տակը, պալատիդ կողմնակի բակերուն ծածուկ մեկ անկյունը։

ՕՇԻՆ — Եթե եկած ես հաղթական մը, մեծություն մը, հերոս մը տեսնելու, սխալ ես եկած։

ՌԻԹԱ — Սակայն ամենքը քու անդադար բարձրացումեդ կխոսին, քու տաղանդեդ, քու նոր կազմած ուժերեդ. չէ՞ որ հիմա ամենքը խոնարհած են առջեդ։

ՕՇԻՆ — Խոնարհա՛ծ են, այո՛, գլուխները և մութին մեջեն կպատրաստվին հարված տալու։

ՌԻԹԱ — Ինչպես օրինակ ես։

ՕՇԻՆ — Ո՛չ. դուն միակն ես, որ խոնարհած չես գլուխդ իմ առջևս և մութերուն մեջ գործ չունիս։ Բայց բոլո՛ր մնացածները...

ՌԻԹԱ — Ինչպե՞ս։ Հապա այնքա՞ն բարեկամներդ։

ՕՇԻՆ — Բարեկամ ըսվածը շատ հաճախ քու ամանեդ ուտող թշնամի մըն է։ Կյանքը ինծի միայն մեկ հատիկ խոր ու իսկական մտերիմ հոգի մը տվավ։ Եվ ո՞վ գիտե՝ այս աշխարհի համար ատիկա ալ շռայլություն մըն էր գուցե և ատոր համար է, որ կտաասպիմ։

ՌԻԹԱ — Ո՞վ է ան, կճանչնա՞մ, եթե գաղտնիք մը չէ։

ՕՇԻՆ — Գաղտնիք մըն է, քեզմե զատ ամենուն համար. իսկ քու առջևդ իմ շրթունքս գաղտնիք չունի։

ՌԻԹԱ — Ո՞վ է ուրեմն այդ զարմանալի բացառությունը։

ՕՇԻՆ — Ինչո՞ւ իզուր կհարցնես։ Գիտես, որ դո՛ւն ես։

ՌԻԹԱ — Բայց չէ՞ որ ես դաշնակից մըն եմ, բոլոր քու ոխերիմ թշնամիներուդ և անոնց գործոն մեկ աշխատակիցը։

ՕՇԻՆ — (Ժպտուն) Գիտե՛մ. կըսեն՝ դուն ոգին ես ու դրդիչը դեմս եղած ատելության ու շարժումին։

ՌԻԹԱ — Եվ լսե՞ր ես, որ անունս դրեր են «Դքսուհի Ատելություն»։

ՕՇԻՆ — Մարդկային աչքը այդչափ միայն կտեսնե. անոնց հասկացողությամբ դուն ատելություն ես և ես՝ բռնակալություն, այդպես կեցած դեմ-դեմի։

ՌԻԹԱ — Իսկ քու հասկացողությամբ ի՞նչ ենք մենք հապա այսպես կեցած դեմ-դեմի։

ՕՇԻՆ — (Գուխը կախելով) Դուն՝ սրբություն մը, ես՝ տխմարություն։

ՌԻԹԱ — Բայց ինչպե՞ս. քեզի համար միակ սրբությունը այս թագավորության բարձրացումն էր, այս պետության հայացումը։ Թե՞, մի՞գուցե, քու այդ սիրականդ ալ արդեն բեռ մըն է դարձեր քեզի, որ վրայեդ նետել կուզես, ինչպես ինծի նետեցիր։

ՕՇԻՆ — Եթե գիտնայիր ինչքա՞ն անգութ են խոսքերդ, ինչքա՞ն սուր ու շեշտակի կխոցեն, և ինչքա՞ն թույն ու ճշմարտություն ունին իրենց մեջը, գուցե չէիր ըսեր։

ՌԻԹԱ — Իրար խնայելը մեր սկզբունքներուն մեջ չկա կարծեմ։

ՕՇԻՆ — Եթե եկեր ես հոգիս թշվառությունը վայելելու՝ ահա՛ հոգիս մերկ կդնեմ քու առջևդ։ Այո՛, կզգամ, որ անզոր եմ ընելու ինչ որ ընել կուզեի։ Կզգամ միանակ եմ ու լքված. կզգամ զուր են եղած և զուր են անցնելու բոլոր ճիգերս։ Ժամանակներն են, որ հաջողությունները կբերեն, ոչ թե մարդիկ։ Կզգամ, որ ես ապրեր եմ սովորականի գծեն եկած, ժամանակի գծեն խոտորած, ապարդյուն ապառում մը, որ կյանք կանվանեմ։ Անկե ավելի հետաքրքիր բան մը չունիմ քեզի ըսելու, իշխանուհի՛։

ՌԻԹԱ — Որ ըսել է՝ տեսակցության ժամը լրացած է, և քողերը նորեն կիջնեն մեր դեմքերուն ու մեր հոգիներուն վրա. և մենք կըրնանք երթալ նորեն մեր սորված դերերը շարունակելու, ինչ որ կյանքը բեռան մը պես դրեր է մեր մեջքին։

ՕՇԻՆ — Իսկ ատոր համար ամենեն առաջ պետք է, որ կորվի քու վերստին մուտքը այս պալատի դարպասներեն։ (Քայլ մը կընե դեպի ձախի դուռը ու բարձրաձայն կկանչե) Հայտնեցեք Հալկամ իշխանին, որ հոս իրեն կսպասեմ։

ՌԻԹԱ — Իշխան Հալկա՞մը. ա՞ն ինչու կկանչես։

ՕՇԻՆ — Քաղաքավարությունը կպահանջե, տիկի՛ն, ինչպես որ բերավ քեզի ներս, այդպես ալ պետք է, որ քեզի դուրս հանե։

ՌԻԹԱ — (Զարմանքով) Բայց ատիկա՞ դուն ուրկե գիտես։

ՕՇԻՆ — (Քմծիծաղ) Կատեսնես, որ սխալ չէր ենթադրությունս։

13

ՀԱԼԿԱՄ — Ինձի կանչեր է ավագ-իշխանը։

ՕՇԻՆ — Ժուան Ամորիի տիկինը, մեր ազնվականության ծաղիկը, թագավորին մերձավորը կխնդրե տեսակցություն մը Լեոն թագավորեն, և դուն փոխանակ արքայական դահլիճները առաջնորդելու մեծահարգ տիկինը՝ կառնես կբերես ծածուկ մուտքերով պալատական այս ետևի բակերը. վայե՞լ է այդ վարմունքը մեզի։

ՀԱԼԿԱՄ — Ատիկա ինքը տիկի՞նը քեզի ըսավ։

ՕՇԻՆ — Իրրև պատիժ կընկերանաս նորեն իրեն և նույն դրոներով, ուրկե ներս բերիր, նույն դռներով կհանես դուրս։ Քեզի հետաքրքրող բոլոր հարցերը ճանապարհին կրնաս իրմեն տեղեկանալ։ Եվ որպեսզի այս պալատին մեջ մյուս անգամ նման անքաղաքավարություն մը կրկնել չկարողանաս՝ կարգիլեմ քեզի այդ ետևի դուռնեն դուրս ելլելդ ետքը մյուս անգամ նորեն ներս մտնելդ ո՛չ այդ ետևի դռնով, ո՛չ ալ որևէ ուրիշ դռնով։

ՀԱԼԿԱՄ — (Շփոթված և ինչ մը անշարժ մնալեն ետքը) Եթե... եթե ատիկա է ավագ-պարոնին կամքը, դռնե ատեն տրվիր, որ հրաժեշտ առնեի Լեոն թագավորեն։

ՕՇԻՆ — Լեոն թագավորը կրնա ապրիլ և առանց այդ հրաժեշտին։ Հետևե՛ իրեն, տիկին։

Հալկամ ու Ռիթա աջեն դուրս։ Օշին կեցած է լուռ. ոտքն մը ծռեն օրորվելով կինյա անոր գլխուն ու գետին։

ՕՇԻՆ — Եվ այսպես մեկիկ-մեկիկ կթափին մարդիկը շուրջս, ցուրտը խածած աշնան տերևներու պես։ Եվ աշունը կմոտենա իր վերջին։

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՀՆԱՄՅԱ ԴԼՅԱՆԻ ՄԸ ՄԻՋԱՆՑՈՒԿ ՍՐԱՀԸ

Պատերուն ու կահերուն հնության կնիք: Ճակատը միափեղկ ցած ու հաստ դուռ մը, որ կնանե գլխավոր դահլիճը: Մուտքեր աջեն ու ձախեն:

1

Ճակատի դուռը բաց է և ներսը քակմություն կերևա. երթևեկ. ժողովի մը ցրեամն է կանապան կողմերով:

Պարոն Պոհեմունտ Սիր-Ատանի թևը մտած, ճակատի դուռնեն առաջ կուգա:

ՊԱՐՈՆ ՊՈՀԵՄՈՒՆՏ— Այս անգամ, Ատա՛ն, արդեն վերջն է կարծես։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Ատանի կերևա. դանակը ոսկորին է հասեր. ամենքն են գժգոհ։

ՊԱՐՈՆԸ— Նույնիսկ իրենցմե. պառակտում կա մեջերնին. նոր հարկերը, այդ նոր հիմար գունդերը...

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Ամենեն կարևորը թագավորն է, որ մեղի հետ է։

ՊԱՐՈՆԸ— Պետք է միայն արագ շարժիլ. և մե՛կ անգամեն, ամե՛ն կողմե։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Որոշելը հրաշալի որոշեցինք, մեր բոլորիս ուժերը. միայն եթե գործադրեն։

ՊԱՐՈՆԸ— Այս անգամուն կգործադրեն. ամենուն վրա վստահություն մը կա և տրամադրությունը բարձր։ Սի՛ր-Ատան, պատմական ժողով մըն էր ասիկա քու բերդիդ մեջ, քու հարկիդ տակ և քու շունչիդ։ Ճամփան կբացվի առջեդ լայն դեպի պալատը։ Մեծ դեր է վերապահված քեզի։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— (Կենալով ձախի մուտքին առջևը) *Հարցը, որ հոդ հասնի՝ դուն ինծմե առաջ։* (Դռան մեջը ճամփա տալով) *Անցի՛ր, պարո՛ն Պոհեմունտ։*

ՊԱՐՈՆԸ— (ծնդալով ու ետ քաշվելով) *Ո՛չ, Սի՛ր-Ատան, քու ետևեդ։*

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Անցի՛ր, պարո՛ն, անցի՛ր։

ՊԱՐՈՆԸ— Ո՛չ. անկարելի է. քեզմե ետքը, Սի՛ր-Ատան։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Սարսափելի մարդ ես, Պոհեմո՛ւնտ. ամեն տեղ ամենուն առջևը կկտրես, և հիմա իմ դռանս մեջ ինծմե առաջ անցնիլ չես ուզեր։ Անցի՛ր, անցի՛ր. ես դեռ վար իջնելու չեմ. ներսը մոնսենյորը մինակ թողնել չեմ կրնար։

ՊԱՐՈՆԸ— Իրավունք ունիս, դուն գնա՛ ներս. միայն թե ինծի շատ չբամբասեք։ (Դուրս):

2

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ — (Ետ կդառնա դեպի ճակատի դուռը և դեմ-դեմի կուգա իր կնոջն ու Ռիթրայինն) *Գքսուհի Ամորին շատ լռակյաց էր այսօր։*

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ— Ան կխոսեր այն ժամանակ, երբ ձեր բերանները կապ էին. հիմա, որ ձեզմե ամեն մեկը մյուսեն ավելի բարձր խոսիլ կուզե՝ ալ ի՞նչ պիտի խոսի տիկին Ամորին։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Իշխանուհի՛ Ռիթա, բացառիկ դժբախտ եղավ քու ամուսնությունդ. առաջին օրեն բաժան, մինակ, վշտահար ու դառնացած։ Ջապելի հետ հաճախ ենք խոսած այդ մասին։ Բայց քիչ մնաց, շա՛տ քիչ. ես վստահ եմ՝ շուտով ժուանը հոս կըլլա. դուն ալ վստահ եղիր։ (Կնոջը) *Իսկ մոնսենյո՞ր։*

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ— Շրջապատված է։ Կխոսի։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Այո՛, ան ալ շատ ոգևորված էր այսօր. ըսենք, ամենքը, ամենքը. ամենքը կզգան հաղթանակին հոտը. ամենքը կզգան, որ վերջին օրերն են Օշին Պայլի թագավորության և իր ապուշ խմբակին։ (Կերբա դահլիճն):

3

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ— Ուրախ են ամենքը, Ռիթա, խնդուր ես միայն դուն հոգիիդ խորքը. խոստովանե, որ տխուր ես։

ՌԻԹԱ— Ի՞նչ ունիմ ուրախ ըլլալու։

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ— Գիտե՛մ, հոգի՛ս, մասնավոր կապ մը չունիս ամուսնուդ հետ և մեծ քան մը չէ փոխվելու հոգիիդ համար անոր գալեն կամ չգալեն։ Բայց կա խորտակումը մեր թշնամիներուն, որոնց անկմանը դուն այնքան ձգտեր ես ու դրդեր. չէ՞ որ վիրջապես պիտի հասնիս նպատակիդ։

ՌԻԹԱ — Ո՞րն է իմ նպատակս։

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ— Ի՞նչ հարց է։ Ե՞ս պիտի ըսեմ։

ՌԻԹԱ— Այո՛, ըսե՛, եթե գիտես։ (Շատ մռայլ)՝ Ես... ես ինքս չգիտեմ։

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ— Այսօր քեզի բան մը պատահեր է, Ռիթա. սովորական չես. դուն առույգ ես եղած միշտ։

4

Խոսելով առաջ կուգա խումբը։ Մեջտեղը հարգանքով շրջապատված Մոնսենյոր դը-Շապ, մեկ կողմը Սիր-Ատան, մյուս կողմը իշխան Սարգիս, ձոպին Անհող, Հայր Ներսես Պալոնց և Մաքսուտ Երանի։

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ— Այո՛, շատ մեծ և շատ կարևոր է հիմա ձեր դերը մասնավորապես. և ձեր վրա կմնա գլխավորը՝ բարոյական հարձակումը։ Որովհետև ժողովուրդ ըսածդ շան կնմանի. կքծնի, կսիրե ու կպաշտե իր տերերը, ով ալ կուզե ըլլա։ Եվ շատ լուրջ աշխատանք է պետք անոնց վարկը ժողովուրդին առջեր կոտրելու համար։

ՃՈՍԼԻՆ ԱՆՀՈՂ— Զե՛րդ սրբազնություն, չենք խնայած մենք մեր ջանքերը. կմտնենք ամեն տեղ, կխոսինք ու կբացատրենք։

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ— Թե ի՞նչ գարշելի բռնակալ մըն է, ապօրինի ավազակ մը. թե ի՞նչ հրեշային ծախքեր կըլլան, թե ինչպես բոլոր հողերը իր անունին գրել կուտա, ինչպես...

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ— Այդ բոլորը շատ չնչին է, բարեկա՛մս։ Ամեն իշխան ու ամեն թագավոր միևնույնը կրնե. ատով մարդ չեն։ զարմացներ։ Պետք է դարնել ժողովրդի երևակայության, պետք է դրդել անոր ներքին բարոյական լարերուն։

ՃՈՍԼԻՆ— (Պալոնցին) Լավ չեմ հասկնար սրբազանին միտքը։

ՀԱՅՐ ՊԱԼՈՆՑ— Ես ալ, մոնսենյո՛ր, ձեր խոսքի ներքին տարողությանը դեռ թափանցել չկրցա։

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ— Դուն կարծեմ պալատն էիր, երբ մեռավ Օշին թագավորը։ Զգիտե՞ս ինչպես մեռավ։

ՊԱԼՈՆՑ— Ես պալատը նորեկ մըն էի այդ միջոցին. բավական երկար հիվանդ էր. արդեն միշտ հիվանդկոտ մարդ մըն էր, մինչև հանգավ։

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ— Նորեկի մը ու անփորձի մը համար այդ պատասխանը անշուշտ ներելի է, բայց այս տարիքիդ մեջ քու խելքդ ու քու կարողություններդ ունեցող մեկուն համար այդքան միամիտ ըլլալը ներելի չէ արդեն։

ՊԱԼՈՆՑ— Այսինքն՝ մոնսենյորը կկարծե...

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ— Ես ոչինչ չեմ կարծեր, այլ կըսեմ ինչ որ ըսեր են ակնառուս պալատականները, բայց ո՛չ իհարկե նորեկ պալատականները։ Այո՛, հա՛յր Ներսես, այո՛. ձեր այդ պայլը գարշելի արբայասպան մըն է. ան է թունավորած ամենեն սիրված ձեր մեծ թագավորը, որ հարգված էր նաև եվրոպական արքունիքներեն և չեր մատչեն գնահատված սրբազան առաքելական աթոռեն։

ԻՇԽԱՆ ՍԱՐԳԻՍ— Պետք է խոստովանիմ, մոնսենյոր, որ առաջին անգամ կլսեմ, թեև իրավ, որ խելքի մոտիկ է։

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ— Իրենց մեղքերը ծածկել գիտեն. վարպետ են այդ կողմեն մեր թշնամիները։ Անոնք կծածկեն, բայց մենք կբանանք։ Դո՛ւք պիտի բանաք ժողովուրդին աչքերը։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Մի՞թե իրավ է, մոնսենյո՛ր, այս զարհուրելի նորությունը։

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ— (Հեգնոտ) Գուցե նորություն է Սիր-Ատանին համար նաև անոր ամուսնությունը Հովհաննա թագուհիին հետ։

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ— Մոնսենյորը ըսել կուզե, որ սպանության մասնակից է և Հովհաննա՞։

ԻՇԽԱՆ ՍԱՐԳԻՍ— Ատոր, նայե՛, չեմ զարմանար. այդ երկուքը հին ու մութ կապեր ունեին իրարու հետ. չէ՞ որ Օհաննան Իտալիային բերողը Օշին իշխանն էր։

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ— Կերևակայեմ. Միջերկրականի ալիքներուն վրա,

լուսին գիշեր մը, երբ Օհաննան կտաներ իր թագավորին կին, ինչպես ոճիրը սաղմ առավ։ Հնդրավային Իտալիան ես լավ կճանչնամ. խիզախ կիներ են և պագշոտ։ Բացե՛ք, բացե՛ք, ըսե՛ք այս բոլորը ժողովուրդին, որ ամենքը գիտնան։ Եթե քիչ մըն ալ լռեք՝ պիտի կատարվի ավելի սարսափելին։

Ամենքը հարցական կնային իրարու. և կբացականչեն միաժամանակ.

ՃՈՍԼԻՆ— Ի՞նչ։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Այսի՞նքն։

ՊԱԼՈՆՑ— Ի՞նչը, մոնսենյո՛ր։

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ— Քարը երբ տեղեն փրթի՝ կդլտորվի մինչև անդունդին հատակը։ Հիմա ինչի՞ մասին կմտածեն ձեր պայլը գիշերցերեկ, և՛ հին մեղքերը գոցելու համար, և՛ ապագա վրեժեն ազատվելու համար։ (Ընդհանուր լռված հեռաձգություն) *Ան ինչպես սպաննեց հայրը, հիմա ալ սպաննել կուզե որդին։*

ՃՈՍԼԻՆ— Որդի՞ն. ա՜, քիչիկ մը...

ՍԱՐԳԻՍ ԻՇԽԱՆ— Լևոն թագավո՞ր։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Մոնսենյո՛ր, ա՞ռ ով ըսավ քեզի։ Նորեն պալատե՞ն։

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ— Ո՛չ։ Այս մեկը արդեն ըսավ ինծի ինքը Օշին Պայլը։

ՊԱԼՈՆՑ— Ըսավ ի՛նքը՝ Օշին Պա՞յլը։ Խենթեցե՞ր է։

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ— Ամենևին. շատ խելոք է. և հաշիվն ալ շատ պարզ։ Եկեր էր հետս առուտրի. խոստացավ ընդունիլ մեր սուրբ կաթոլիկ դավանանքը, ինքը և իր երկիրը, եթե ես ու կաթոլիկ եկեղեցին աչք գոցենք իր այդ գարշելի արարքին և ինքը վերջնապես տիրանա իր խլած գահին։

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ— Աղվո՞ր առուտուր է։

ՃՈՍԼԻՆ— Այո՛, քիչիկ մը։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Ե՞տքը, մոնսենյո՛ր։

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ— Ալ ի՞նչ ետքը։ Դուռը ցույց տվի ու վռնտեցի։ «Մեր մայր սուրբ եկեղեցին ոճիրներ ծածկելու վերարկու չէ՛», պոռացի երեսին. սմքեցավ ու գնաց։ Բայց պատանի թագավորին կյանքը կախված է մազէ մը։ Այս բոլորի մասին ներսը ժողովին մեջ խոսիլ չուզեցի. նախ որ խոստովանանքի նման բան մըն է առ

ալ. մեյ մըն ալ իմ դիրքս չի ներեր, որ ամեն բան խոսիմ բացբայց ձեր լեզուները աղատ են։

ՄԱՔՍՈՒՏ ԵՐԱՆԻ— Եվ պիտի խոսին, և պիտի խոսին։

ՃՈՍԼԻՆ— Եվ ինչպե՞ս պիտի խոսին։ Ձե՛ր սրբազնություն, ես հիմա արդեն ամեն բան գիտեմ քիչիկ մը։

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ— Ա՛խ, այդ զզվելի մարդեն ե՞րբ պիտի ազատվինք վերջապես։

ՀԱՅՐ ՊԱԼՈՆՑ— Շուտո՛վ, մեծ տիկին, Աստուծմով շուտով։

ԻՇԽԱՆ ՍԱՐԳԻՍ— Քանի մը շաբաթեն, կոմսուհի՛, մերն է Սիսը և պալատը։

ՌԻԹԱ— (Ցսպված հեգնությամբ մը) *Շատ շուտով կհաղթանակես, տե՛ր Կոպիտատի. այդպես մի՛ շտապեր. դեռ Օշին Պայլը նստած է իր արքայական պալատը, իր բանակներուն գլուխը և Լևոն թագավորն ալ իր ձեռքին տակը։*

ԻՇԽԱՆ ՍԱՐԳԻՍ— Բայց ո՛չ երկար, կոմսուհի՛։

ՌԻԹԱ— Այդ խոսքերը ես շատ եմ լսեր այս տարիներու ընթացքին։ Երբ հարցը կուգա մեղադրանքի, հայհոյանքի ու բամբասանքի՝ ա՜, կթափի ամեն կողմն, կարծես առատության եղջյուրեն։ Իսկ երբ հարցը կուգա գործելուն՝ իրագործելուն՝ ուրիշ բան է, արդեն ամեն մեկը կքաշվի իր դղյակը. իր գործերն ունի ու իր հաշիվները։ Եվ ես եկեր եմ այն համոզումին, որ ձեր հայհոյած ու ձեր բամբասած Օշին Պայլը հսկա մըն է մեր ամենքուս քովը. և ան իզուր չէ, որ նստեր է հոն. մենք բոլորս թզուկներ ենք անոր դեմը։ Դեռ կանուխ է, իշխա՛ն Սարգիս, դեռ մի՛ հաղթանակեր, դեռ իր գահին վրան է Օշին Պայլը։

ԻՇԽԱՆ ՍԱՐԳԻՍ— Բայց, դքսուհի Ամորի, կարծեմ...

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ— Դքսուհի Ամորիի շրթունքներուն կվայլե այդ հանդիմանությունը։ Ատիկա իր զենքն է, իր իրավունքը խթանելու համար մեր մեջի տկար հոգիները, ինչպես որ իր ներկայությունը և իր ազնիվ կերպարանքին հմայքը եղեր է միշտ խթան մը մեր մեջի ուժեղ հոգիներուն համար։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ — Բայց անցքերուն մեջը մնացինք, մոնսենյոր։ Երթա՛նք ճաշարան։ Հյուրերս զվարճացնելու համար այսօր ձեռնածու մը ունինք, որուն մատներուն ճարպիկությունը շտեսնված բան է։ Հրաշք բաներ կընե անբացատրելի. զարմանք է ու ծիծաղ։ Արդյոք քու սրբությունդ կհաճե՞ր թույլ տալ իր ներկայությանը։

ՄՈՆՍԵՆՅՈՐ — Ինչո՞ւ չէ։ Շատ հետաքրքիր արվեստ է, Սիր-Ատան, և շատ մարդկային։ Եթե կուզես՝ ամեն մարդու հոգիին մեջ ձեռնածու-մը կա թաքնված. և ինչքան այդ ձեռնածուն հարպիկ է ու վարպետ, այնքան ալ հոգին հետաքրքիր։ Երթանք նայինք ձեր ձեռնածուն։

Իրարու ետեւե և խոսակցելով ամենքն ալ կքաշվին աջի կողմնակի դուռնեն։

5

Ես է մնացած Ռիթան մառածումի մեջ։ Իսկ անոր շարժումներուն կիետեւի հեռուեն և տեսակ մը դարանակալ Հալկամ իշխանը։

Երբ Ռիթան ալ վերջապես դեպի դուրս կշարժվի, իշխանը առաջ կնետվի և ճամփան կկտրե։

ՀԱԼԿԱՄ ԻՇԽԱՆ — Դքսուհի Ամորի՛։

ՌԻԹԱ — (Զարմանքով կնայի անոր)։

ՀԱԼԿԱՄ — Վայրկյան մը. խնդրեմ. երկու խո՛սք։

ՌԻԹԱ — Ինծի՞ հետ։

ՀԱԼԿԱՄ — Դուն միթե իրա՞վ չես տեսներ ինչ որ իմ ձեռս կկատարվի՝ թե՞ չտեսնել կձեւացնես։

ՌԻԹԱ — (Ցրված) Փնչպե՞ս։

ՀԱԼԿԱՄ — Ամբողջ ժողովի ընթացքին իզուր անգամ մը հայացքդ բռնել փորձեցի։ Ես այլևս չեմ կրնար այսպես. չեմ կրնար։ Ի՞նչ. կկարծես՝ ես եկեր եմ հոս ժողովի՞. ի՞նչ ժողովի։ Ես եկեր եմ հոս, որովհետև գիտեմ, որ դուն հոս ես ըլլալու։ Ես եկած եմ քեզի համար, քեզի տեսնելու համար։

ՌԻԹԱ — Ահա՞ կեցած եմ դեմդ. ի՞նչ կուզես ինծմե։

ՀԱԼԿԱՄ — Խոսիլ կուզեմ. վերջապես խոսիլ կուզեմ։ Դուն գոցեր ես առջևս դղյակիդ դուռը, դուն գոցեր ես շրթունքներս, որ բան մը չհամարձակիմ ըսելու, և միայն գործածել կուզես ինծի քու նպատակներուդ համար։ Ես հակառակ չեմ. ըրեր եմ քեզի համար՝ ինչ որ ինծմե պահանջեր ես. և ասկե ետքն ալ պատրաստ եմ կատարելու՝ ինչ որ ինծմե պահանջես։ Քու այդ աչքերուդ համար, քու այդ նայվածքիդ համար, քու ամեն խոսքեդ, քու ամեն շարժումեդ ծորող հմայքիդ համար։

ՌԻԹԱ — Բայց դուն կմոռնաս, թե որու հետ կխոսիս։

ՀԱԼԿԱՄ — (Սաստիկ զրգռված) Ինչո՞ւ այդքան անառիկ բարձրերեն։ Որո՞ւն համար կպահես դուն քեզի ու քու այդ վայրենի դեղեցկությունդ։ Ամուսնո՞ւդ համար. ո՞վ խաբել կուզես։ Դուն կկարծես՝ ես չգիտե՞մ։ Փառասեր կին մըն ես դուն, այո՛, և հայացքդ միշտ բարձրերը կիյնա։ Եվ իրավունք ունիս։ Եթե քու շնորհներուդ հուրին տակ ինծի նման մարդիկը չեն դիմանար, եթե մոնսենյորին պես հին շուն-քու հրապույրիդ չի կրնար դիմադրել, ի՞նչ է որ Լեոն Բագավորը, այդ թագակիր պատանին, որ քու հմայքիդ դեմ դնել կարողանա։ Ի՞նչ զարմացած երեսս կնայիս։ Կկարծես աչքերը եղած են չտեսնելո՞ւ համար։ Միայն խնդրեմ ինծի սխալ չհասկըներս. ես հակառակ չեմ քու ծրագիրներուդ. ամեն մարդ իր ունեցած զենքերը կգործածե բարձրանալու համար ու հաջողելու։ Դուն կըրնաս պալատին մեջ մեծ դիրք ձեռք բերել, մեծ ազդեցություն, կըրնաս. և ատիկա հակառակ չէ իմ ծրագիրներուս, նույնիսկ կլրացնե իմ հաշիվներս. մենք իրարու օգնել կրնանք, իրարու հենել և իրար բռնել։ Միայն մեկ բան մը պետք չէ մոռնա դքսուհին, որ ես ալ իր ծրագիրներուն մեջ տեղ մը ունիմ և խոշոր տեղ մը։ Ես կրնամ նպաստել քեզի, որ հասնիս մինչև արքայական գահուն պատվանդանը, կրնամ և խանգարել, կրնամ և խորտակել բոլոր հաշիվներդ։ Ամփա՛դ, դքսուհի Ամորի՛, ահա՞ այսպես իմ առջևս կանցնի. և ես կսիրեմ քեզի։

ՌԻԹԱ — (Ոտքը ամուր գետին զարնելով ու զզվանքով) Հեռացի՛ր, հեռացի՛ր այս վայրկյանին քովես և չհամարձակիս մյուս անգամ մոտս գալու։

ՀԱԼԿԱՄ — Դքսուհի՛ Ռիթա, մտածե՛. մի մղեր ինծի ծայրահեղություն։

ՌԻԹԱ — Հեռացի՛ր խսկույն, թե չէ կպոռամ ու ամբողջ դղյակը գլխուդ կժողվեմ։

ՀԱԼԿԱՄ — Չէ՛. աղմուկը ավելորդ է։ Չես ուզեր՝ կերթամ։ Բայց կտուժես, դքսուհի՛. ես կլուծեմ ասոր վրեժը. մի՛ սոխպեր։

(Դուրս աջեն)։

Նախ կեցած է յարված ու դողդոջ, քիչ-քիչ կթուլնա և հանկարծ դռան յացով կինա մոտի բակակաթոռին գիրկը։

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ— (Սեղի դուռնեն ներս նետվելով ու շիտակ դեպի Ռիթան) *Ո՞ւր ես, քեզի կփնտրեմ. ի՞նչ կընես հոս մինակ։ Ռիթա՛, ի՞նչ ունիս դուն այսօր։* (Փաթթվելով) *Ինչո՞ւ կուլաս։*

ՌԻԹԱ— *Կուլամ կյանքս, կուլամ իմ ամբողջ կյանքս. իմ ծռած, ճմռտած, եղծված ու անպետք դարձած իմ կյանքս. իր ճամփեն ելած իմ խե՜ղճ կյանքս։ Կյա՜նք. ի՞նչ կյանք. կյա՜նք է ասիկա. քաշքշուկ, գյուրում, խեղաթյուրում ու խեղկատակություն։ Ուզածս ուրիշ, ըրածս ուրիշ։ Իսկ ո՞ր մեղքիս համար։ Եվ որո՞նց հետ, Աստվա՛ծ իմ, որո՞նց հետ։ Ես ի՞նչ գործ ունիմ անոնց հետ։*

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ— *Որո՞նց մասին կխոսիս, Ռի՛թա։ Նոր ի՞նչ է պատահեր։*

ՌԻԹԱ— *Նո՞ր նոր ոչինչ, Զապե՛լ, նոր ոչինչ. իմ ճակատագրիս դառնությունը հոդ է։ Միշտ հինը, միշտ նույնը, հավիտյա՜ն։ Ինծի համար նոր չկա։*

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ— *Կփոխվի՛, հոգիս, կփոխվի՛։ Այդպես մի՛ խոսիր. շուտով քու կյանքդ ալ կփոխվի. շատը գնաց, քիչը մնաց. կուգան ավելի բախտավոր օրեր։*

ՌԻԹԱ— *Բախտավոր օրե՞ր. ո՛չ. ատոնք ինծի համար չեն։ Բայց... բնչց կա մեկ հատիկ բախտավոր օր մը. մեկ հատիկ. այո՛, կա՛. և վազգամ, որ կմոռանա. կմոռանա։*

ՏԻԿԻՆ ԱՏԱՆ — *Թող գա՛ այդ մեկ հատիկ օրը. մեկալներն ալ անոր կհետևին. բախտն ալ դժբախտության պես խումբերով կուգա։ Ելի՛ր, երթանք լվացվե՛, ներսը կսպասեն մեզի։ Գիտե՛ս, որ մոնսենյորը քու սպասդ միշտ կզգա։*

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ՊԱԼԱՏԱԿԱՆ ՍՊԱՍՈՒՄԻ ՍԵՆՅԱԿԸ.

Պարզ սենյակ մը ընդարձակ ու սպահատակ. սեղան մը ու աթոռներ։

Ճակատը չորս բարակ սյուներով կազմված է եռևի մասեն. սյուներուն մեջ վարագույրներ։ Երբ վարագույրները բաց են՝ խորքը

կերևա դեպի վերին հարկը տանող լայն ու բարձր մարմար սանդուղը բազմաթիվ աստիճաններով։ Ելքի կեսին աստիճանները կընդհատին, կկազմեն բավական լայն հարթակ մը և ետքը նորեն կշարունակվին աստիճանները։

Սենյակի սյուներեն մինչև սանդուղը ընդարձակ անցք մըն է, որ կերթա աջեն ձախ։ Սանդուղին վարը երկու կողմեն բարձր ձուլ աշտանակներ բազմաթիվ մոմերով. նույնը նաև կեսի հարթակին վրա։ Սանդուղի ամբողջ երկայնքովը երկու եզերքեն գեղեցկակերտ ու ոսկեզօծ հենարան, իսկ մեջտեղը կարմիր կերպաս վերեն վար՝ վրայեն քալելու համար։

1

Սպասման սենյակի ճակատի սյուներուն վարագույրներեն միայն մեջտեղինն է կիսովին բաց։

Ա. պաշտոնյան նստած է մասնկոտ ու գլխահակ։ Բ. պաշտոնյան անհանգիստ կերթևեկե սենյակին մեջ։ Դուրսը իրարանցում. երկու պաշտոնյաները ականջ կդնեն. ներս կմտնե Գ. պաշտոնյան։

Ա. ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ— *Ի՞նչ բան է։*

Գ. ՊԱՇՏ.— *Վաշտ մը։ Միջին անցքերը կամրացնեն։*

Բ. ՊԱՇՏ.— *Իսկ գրավվա՞ծ մասը։*

Գ. ՊԱՇՏ.— *Ոչի՛նչ։ Գրավեր են ու նստեր։ Առայժմ հանդիստ է։*

Բ. ՊԱՇՏ.— *Փոթորիկեն առաջ եղող հանգիստը։*

Գ. ՊԱՇՏ.— *Հա՛, երևի հարձակման կպատրաստվին։*

Ա. ՊԱՇՏ.— *Իսկ իշխա՞նը։*

Դ. ՊԱՇՏ.— *Բերդապահներուն հետն է Գայլի դուռը։*

Բ. ՊԱՇՏ.— *Ալ օգուտ չունի։ Ալ օգուտ չունի։*

Ա. ՊԱՇՏ.— *Կկարծե՞ս։*

Բ. ՊԱՇՏ.— *Ալ ի՞նչ կարծեմ կամ չկարծեմ։ Ամբողջ քաղաքը իրենց ձեռքն է, ժողովուրդը իրենց հետ է, պալատին մեկ թևը իրենց ձեռքն է։*

Գ. ՊԱՇՏ.— *Անզգամները գիտեին, որ մեր բոլոր ուժերը սահմաններուն վրան են։*

Բ. ՊԱՇՏ.— *Բնականաբա՛ր. ատոր համար ալ այսպես հանկարծ։*

Գ. ՊԱՇՏ.— Եթե սա աջ թևերնիս կոտրած լլլայլին՝ մնացածին շատ կարևորություն չէի տար։

Բ. ՊԱՇՏ.— Անոնք գիտեն բոլոր մեր թույլ ու տկար կողմերը։ կացինին կոթը մեզմե է։

Ա. ՊԱՇՏ.— Քեզի՞ ինչ եղեր է, որ իրար ես անցեր։ Ո՛չ զավակ ունիս, ո՛չ ընտանիք։ Աստվա՛ծ իմ, ի՞նչ պիտի ըլլա իմ զավակներուս վիճակը։

Գ. ՊԱՇՏ.— Իշխա՛նը։

2

Երեքն ալ կմոտենան մուտքի վարագույրին ու կկենան խոնարհ ու ակնարկ։

Կմտնե Օշին, բերդապահը, ուրիշ երկու գինվորական և թիկնապահներուն պետը։

ՕՇԻՆ— (Վայրկյան մը խոնարհ կենալի պաշտոնյաներուն և հետո ճանգիտա, բայց խիստ) *Վախ ունենալ ու երկբայիլ ես կհասկնամ, երբ վտանգը հեռու է դեռ։ Շտկեցե՛ք ձեր այդ կոտրած քիթերն ու մեջքերը. թշնամին արդեն ձեր որջին մեջն է։ Հիմա վախը բոլորովին ավելորդ շռայլություն մըն է։ Դեռ երեկ, դեռ առաջին օրը, եթե այդքան կվախնայիք, եթե այդքան վստահություն չունեիք, պետք է ձգեիք ու փախչեիք, ինչպես ձեր ընկերներեն իմաստունները ըրին։ Հիմա այլևս ուշ է, բարեկամնե՛ր։ Ձեր իսկ լավության համար խորհուրդ կուտամ՝ զենք վերցուցե՛ք և օգնեցե՛ք կովողներուն։ Կռվի ժամանակ ամենեն դժբախտն ու ամենեն տառապողն ան է, ով անգործ է։ Անցե՛ք և պետքի՛ եկեք։* (Պաշտոնյաները դուրս)։

3

ՕՇԻՆ— (Դառնալով բերդապահին) *Բոլոր խնդիրը օր մը դիմադրելն է, լրիվ օր մը գիշեր ու ցորեկ. ատկե առաջ անկարելի է, որ եղբայրս հասնիլ կարողանա. իսկ մինչև մարաչախտը իր զունդերով չերևա՝ Սիսը չի մաքրվիր։ Երբ որ հասավ՝ կառնենք այդ լատինները երկու սուրի մեջ։ Ուրեմն ամբողջ օր մը պետք չէ թողնենք, որ անոնք մեջի բակեն ասդին շարժվիլ կարողանան։* (Մյուս զորավարին) *Կանանոցը հիմա դատարկած պիտի ըլլան. թագուհին*

փոխադրված է ձախ թևը՝ ամենեն ապահով մասը շենքի։ Դուն կանանոցը կամրացնես ինչպես պետք է, կդարձնես անառիկ. ատիկա մեր թիկունքն է և կհանձնեմ քեզի։

ԹԻԿՆԱՊԱՀՆԵՐՈՒՆ ՊԵՏԸ— *Ուրեմն թիկունքեդ ապահով եղիր, ավա՛դ իշխան։*

ՕՇԻՆ— *Գիտե՛մ։ Ճակատը կպաշտպանենք ես ու Օրգանը։ Դե՛։ դուն գնա՝ գործիդ։* (Թիկնապահներուն պետը կհեռանա. իսկ իշխանը կդառնա սպային) *Իսկ թագավո՞ր։*

ՍՊԱՆ— *Քաշված է իր բաժինը։*

ՕՇԻՆ— *Իր տրամադրությո՞ւնը։*

ՍՊԱՆ— *Գիտե, որ լուրջ վտանգի տակ ենք։*

ՕՇԻՆ— *Խոսեցա՞ր հետը։*

ՍՊԱՆ— *Լուռ է ու մտածկոտ. և անհանգիստ։*

ՕՇԻՆ— (Քիչ մը մտածելեն ետքը) *Ադե՛կ, կըսես իրեն իմ անունիս՝ թող զինվի ու թող գա իմ սեփական պահակ դունդս, ըլլանք միշտ միասին։*

ՍՊԱՆ— *Հրամա՛նդ, տե՛ր։* (Դուրս)։

4

Օշին հոգնած կնստի վայրկյան մը. կմտնե Մխիթար հայր-սուրբը։

ՄԽԻԹԱՐ— *Մինա՞կ է մեծ իշխանը։*

ՕՇԻՆ— *Այո՛, հայր-սո՛ւրբ, անցան ամենքն ալ մաղին ծակերեն։ Երբ ծովուն ափը ավազ կմաղեն՝ լեցնելուն պես, նախ նուրբ ու նրբին ավազն է, որ ծակերեն կփախչի. ետևեն սովորական ավազը՝ ավելի խոշոր. կմնան խիճերը. բայց երբ մաղողը կտանի անդին և ուժեղ ցնցումը կուտա՝ չգիտես ինչպես այդ խիճերն ալ կանցնին ծակերեն ու մաղին մեջ կմնան ամենեն խոշոր քարերը։ բացառիկները։ Իմ մաղիս մեջ մնաց միայն Հեթումը, իմ լավ Հեթումը, ան ալ երեկ ես ստիպեցի, որ հեռանա։*

ՄԽԻԹԱՐ— *Ինչո՞ւ։*

ՕՇԻՆ— *Կյանքի մարդ է անիկա. կսիրե ապրիլը. թող քաշվի առայժմ իր բերդը, վերջը քիչ-քիչ նորեն ջուրին երեսը կելլե. անոր դեմը ոչ չունին. ի՞նչ կարիք կա, որ ան ալ ինձի հետ մնա փլատակներուն տակը։*

ՄԽԻԹԱՐ— Ուրեմն... ուրեմն քու կարծիքովդ... Ուրեմն կկարծես, որ փլի՝ պիտի։

ՕՇԻՆ— Ինծի համար հարցը վճռված է արդեն շատոնց։ Ես պարտված եմ։ Իմ ուզածս, մյուսներուն ուզածը չէ։ Ինչ որ ինծի համար նպատակ մըն է ինքնին, ուրիշներուն համար միջոց մըն է միայն ելքի ու վայելքի։ Իսկ միս-մինակ մարդը ի՞նչ ուժ է որ գործնական կյանքին մեջ, ինչքան ալ կուզե համոզված ըլլա իր հոգիին մեջ։ Միտք մը պետք է հասուննա կյանքին մեջ, ինչպես պատուղը ծառին վրա։ Նախ կարծեցի, որ ետես ինծի նման մտածող բազմություններ կան, գուցե քիչ մը վարանոտ. ետքը հուսացի, որ նտեսես ինծի նման բազմություններ պիտի գան. հաշիվս սխալ ելավ. հիմա անկարելի է իրագործել. կտեսնեմ՝ դեռ խակ է պտուղը. և ժամանակ չկա, որ հասուննա. ցավը հոն է, որ ժամանակ չկա հասուննալու, որ գոնե քաղեն ուրիշները։ Այս փոթորիկներուն իր այս վիճակով չի դիմանար այս ծառը։

ՄԽԻԹԱՐ— Մի՞թե եկած ես այդ եզրակացության...

ՕՇԻՆ— Դուն չգիտես ի՞նչ դառն բան է, երբ հոգիիդ առջևը կտեսնես, որ կրայքայվին սիրած ծրագիրներդ, կտարտղնին հիմնած հասատատություններդ։ Ամեն ավելի ծանր բան չկա մարդուս համար։ Կյանքի մեջ արտաքին անկումները, արտաքին փլուզումները, ա՛յ, ինչպես հիմա այս տակնուվրայությունը, այնքան աղմուկ ունի և այնքան մեծ ու փոքր հոգ ու զբաղում իր հետը, որ ցավը կմոռցվի՝, կխեղդվի՝։ Բայց երբ միս-մինակ երկար դիշերները նստած կիսորհիս ու կգիտակցիս, որ իզուր ապրեցար, իզուր աշխատեցար, իզուր նվիրեցիր ուժերդ, ուրախություններդ ու անհատական բախտավորությունդ գաղափարի մը հաղթանակին, որ կտեսնես հաղթանակել չի կրնար։ Պարտություն ի՞նչ է որ դուրսը կուվի դաշտին վրա, պալատին մեջ կամ ուր որ կուզես. պարտությունը իսկապես լեղի է հոգիին մեջ։ Եվ որ հոգիին մեջ պարտված է՝ ալ անոր փրկություն չկա։ Մարդիկ նախ հոգիին մեջ կհաղթվին, հոգիին մեջ չհաղթվածը անպարտելի է։ Թող ծարի մը առաջ ըլլար այս հարձակումը իմ վրաս՝ անոնք քաղա՞ք կառնեին իմ ձեռքես, անոնք այս պալատը ո՞տք կդնեին։ Ա՜, հիմա՜. դյուրին է գրավել քաղաք մը, երբ խորտակված են, բաց են անոր դարպասները։

ՄԽԻԹԱՐ— Այն ատեն սակայն, չեմ հասկնար, ալ ինչո՞ւ կմնաս, ալ ինչո՞ւ այս դիմադրությունը։

ՕՇԻՆ— Անդամ մը բարձրացուցեր եմ այս դրոշակը, անդամ մը հանձն եմ առեր այս պետության պաշտպանությունը, Լեոնի ժառանգությունը և Լեոնը ինքը. խնամակալ եմ ու հայրացուն. պետք է խաղամ իմ դերս մինչև վերջը. ո՞ւր թողնեմ, որո՞ւն թողնեմ, ինչպե՞ս թողնեմ, ինչպե՞ս լքեմ թագավորը։

ՄԽԻԹԱՐ— Բայց կըսես՝ իզուր է, անխուսափելի։

ՕՇԻՆ— Միևնույն է ատիկա։

ՄԽԻԹԱՐ— Եվ քու կյանքդ է վտանգի տակ, որ պետք է խնայես։

ՕՇԻՆ— Մինչև հիմա իմ կյանքս զինանշան մըն էր ու թանկ էր. արժեր որ պաշտպանեի ու խնայեի։ Հիմա այլևս պարապ է հոգիս, պատռուած է զինանշանը. ալ ի՞նչ արժեք ունի այդ կյանքը, որ խնայեմ։ Հաշիվներս սխալ տեսա. այս տեսակի սխալները չեն սրբագրվիր. սխալները կվճարվին։

ՄԽԻԹԱՐ— Սարսափելի է, Աստվա՛ծ իմ, ի՞նչ պիտի ըլլա այս ամենուն հետևանքը։

5

Վարագույրը ետագ կբարձրացնե նախորդ սպան և այլայլած ինքնամի ներս ու նեմա անիրա։

ՕՇԻՆ— (Ետի դարձով) Ի՞նչ է պատահածը։ Խոսե՛։

ՍՊԱՆ— Տե՛ր, թագավորը...

ՕՇԻՆ— Ո՞ւր է թագավորը։

ՍՊԱՆ— Փախա՛վ։

ՄԽԻԹԱՐ— Ի՞նչ։

ՍՊԱՆ— Պարտեզի կողմը քարած դռնեն. ամբողջ խումբի մը հետ անցան հակառակորդին կողմը. հանկարծ, արագ ու անսպասելի, առաջվնե կարգադրեր էին ամեն ինչ։

ՕՇԻՆ— Ատոր համար էր ուրեմն այս ձախ թևի հարձակումը, որ այս կողմը ըլլա մեր ուշադրությունը։ (Գլուխը բաձալով) *Տիրոջ կամքը օրհնված ըլլա։ Ահա՛, Մխիթա՛ր, վերջացավ իմ դերս։ Տարօրինակ զգացում է, և՛ թեթևացում, և՛ անկացում։ Ալ հոգ չունիմ։ Եվ ալ չգիտեմ՝ ինչո՞ւ կապրիմ։*

Դարբը իրարանցում և ամենուն ուշադրությունը դարձվի այն կողմ: Երկոտ վիճաբանակն՝ խաչաձև մը զինվորներով, կբերեն ներս երեք հոգի, որոնցմե մեկը, նախկին գարձակարն է Օշինի:

ՉԻՆՎՈՐԱԿԱՆԸ— *Ավա՛գ իշխան, ներկայացան մեծ դուռը, թե խոսիլ կուզեն ավագ-պարոնին, երեքն ալ անգլեր։*

ՕՇԻՆ— (*Գարձակարին*) *Դո՞ն։ Եկա՞ծ ես խոսելու Կա՛ռն։*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ— *Գիտեմ, որ ավագ իշխանը գործի ժամանակ ավելորդ խոսքեր չի ախրեր։ Ընտրեցին ինծի նվիրատս, իբրև քեզի բարեկամ ու անձնվեր մարդ մը, միշտ քու բարիդ պանկացող եվ իմ շրջունգովս Լեոն թագավորն է, որ կիսոսի քեզի։ Լեոն թագավորը, որ հիմա իր հպատակներուն ու իր բարեկամներուն հետ է և իր հավատարիմ զինվորության գլուխը, կհայտնե քեզի՝ որ դուն դադրես քու փնամակալի պաշտոնեդ և կպահանջե, որ ինծի հանձնես պետական կնիքը և բանաս անմիջապես պալատին դրոները։*

ՕՇԻՆ— *Այդպա՞ս։*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ— *Ինծի այսչափն է պատվիրված։*

ՕՇԻՆ— *Աղե՛կ։ Ուրեմն կվերադառնաս ու կհայտնես Լեոն թագավորին իմ խորին երախտապարտությունս։*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ— *Պատրաստ եմ հայտնելու։ Իսկ կնի՞քը, դրոնե՞ը։*

ՕՇԻՆ— *Կնիքը կմնա հոն, ուր մինչև հիմա եղեր է. տեղը դուն ինծմե աղեկ գիտես, այն օրերեն, երբ այս նույն թափով ու նույն հավատարմությամբ, որով հիմա կծառայես ուրիշներուն, կծառայեիր ինծի։*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ— *Ես կծառայեմ իմ հայրենի թագավորությանս, իշխա՛ն։ Դուն էիր այս պետության գլուխը՝ կաշխատեի քու ձեռքիդ տակ. հիմա իմ թագավորս է, որ կենցնի պետության գլուխը, ինծի կմնա աշխատիլ իմ թագավորիս հրամանին տակ։*

ՕՇԻՆ— *Իրավունք ունիս։ դուն ձեռքդ, որ անցնին կաղրին հանձները, առնես ինձմե ստացած անատանները։*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ— *Խնդրեմ՝ դուն՝ իշխան։*

ՕՇԻՆ— *Թնդանեն է, Լեոն թագավորին չենք սոսկիր, որ վերադառնա իր հայրենիքն գահը պարտեզներուն ետևի գոց ու քարած ծուռ դռներեն։ Կհոգանք ավելի փառավոր ընդունելություն մը։*

ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ— *Թող ներե իշխանը։ պարզ չեղավ ինծի խոսքերուդ միտքը։*

ՕՇԻՆ— *Ուրեմն կսորվեցնես քու մանուկ թագավորիդ, որ մյուս անգամ իբրև բանբեր ընտրե մեկը, որուն ականջները ավելի արթուն ըլլան, քան իր խիղճը։* (Ձեռքով վռնդելու շարժում մը կրնե)։

Զինվորները կշարժվին դեպի դուրս, բանբերները իրենց առջևը ձգելով։ Անոնց հետ ելել կուգան նաև թիկնապահներուն պետը։

7

ՕՇԻՆ— *Թիկնապե՛տ։*

ՊԵՏԸ— *Հրամանդ, իշխա՛ն։*

ՕՇԻՆ— *Կժողվես իսկույն Կոռիկոսեն բերած իմ սեփական վոքրիկ գունդս միայն մեզոնք։ քանի՞ հոգի ենք։*

ՊԵՏԸ— *Քսանչորս, իշխա՛ն։*

ՕՇԻՆ— *Թեզմե՞վ։*

ՊԵՏԸ— *Այո՛, իշխան։*

ՕՇԻՆ— *Ինծմով կըլլանք քսանհինգ։ Պատրաստ եղեք։ այս իսկ վայրկյանին ճամփա պիտի իյնանք դեպի Կոռիվոս։*

ՊԵՏԸ— *Քու գունդդ պատրաստ է։ տե՛ր։*

ՕՇԻՆ— *Գնա՛։* (*Թիկնապահը դուրս. Օշին խոսքը կուղղե երկու զորականներուն*) *Ես կմեկնիմ բերդի։ ու գաղտնի վարի դուռեն, որ դեռ ապատ է բոլորովին։ Բերդին վարի դուռը նոսեմ գոցվելուն պես, դուք երկուքդ ձեր ձեռքովը կրանաք բերդին ու պալատին բոլոր մյուս դռները և կերթաք թագավորի հրամանին։*

Ա. ԶՈՐԱԿԱՆԸ— *Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ։ Անոնք այս արքունիքը առնել չեն կրնար. թող գան, նայիմ։ Անոնք մեր բերդերը առնել չեն կրնար. ձախ թևը հանկարծ եղավ, բնավ չէինք սպասեր, դիմադրություն ալ գրեթե չեղավ։ Հիմա թող գան, խնդրեմ։ Չեն կրնար, իշխա՛ն. ո՞ւր կերթաս. ինչո՞ւ։ կհանձնես. վաղը։ եղբայրդ կհասնի ու կջարդենք անոնց բոլորին քիթ ու պռունգը։*

ՕՇԻՆ— *Անո՞նք։ Այսինքն՝ որո՞նց քիթ ու պռունգը. քու թագավորի՞դ։*

Ա. ԶՈՐԱԿԱՆԸ— *Բայց... բայց դո՞ւն, ավագ-պարո՛ն։*

ՕՇԻՆ— Ես ի՞նչ Զլսեցի՞ թագավորիդ հրամաններ։ Ես այլես ավագ-պարոն չեմ. և հոս այլևս գործ չունիմ։

Բ. ՁՈՐԱԿԱՆ— Ես քեզի չեմ թողներ, Օշի՛ն իշխան, ես քեզի լրիվ չեմ կրնար։

ՕՇԻՆ— Ալ պետք չունիս իմ մասին հոգալու։

Բ. ՁՈՐԱԿԱՆ— Ես մինչև հիմա քու հրամանիդ տակն եմ աշխատեր. առիվ եաքն ալ միայն քու հրամանները լսել կուզեմ։

ՕՇԻՆ— (Խիստ կարուկ ու պաշտոնական) Իմ հրամանս արդեն լսեցիր։ Դացե՛ք, բացե՛ք իր պալատին դռները Լևոն թագավորին առջեր և խոնարհեցեր։ Անցե՛ք։

Զորականները վինվորական բարև կուտան ու կելլեն դուրս։

8

ՕՇԻՆ— (Դառնալով Մխիթարին) Հա՛յր սուրբ, մնացինք ես ու դուն. կմնա, որ մենք ալ բաժնվինք։ Մնաս բարո՛վ, Մխիթա՛ր։ Մաս այս պալատը հարուստ հույսերով ու ձգտումներով, լեցուն հոգիով. ծախսեցի ու մաշեցի բոլորը, ահա՛ կհեռանամ պարապ ձեռքերով։ Վատնված կյանք մը։

ՄԽԻԹԱՐ— Նվիրվա՛ծ կյանք մը։

ՕՇԻՆ— Անիծվա՛ծ կյանք մը։ Իսկ քեզի կցանկամ բախտավոր օրեր։

ՄԽԻԹԱՐ— Գալու են սև ու տխուր օրեր։

ՕՇԻՆ— Նայելով որո՞ւն։ Համենայն դեպս դուն անձնապես պատճառ չունիս դժգոհ ըլլալու։ Ահա՛ կուտամ քեզի վերջապես քու այնքան ցանկացած ազատությունդ։ Գնա՛ վանքդ, գնա՛ գյուղերդ, գնա՛, թափառե՛, երգե՛ ու ազոթե՛ ու երջանիկ եղիր։ Մնա՛ս բարով։

Կբռնեն իրարու ձեռք. ու ձախ ձեռքերնին իրարու ուսին դրած կմնան վայրկյան մը լուռ աչք-աչքի։

ՄԽԻԹԱՐ— Աստված քեզի հետ, Օշին իշխա՛ն։

ՕՇԻՆ— (Հեգնոտ) Հայոց թագավորին պալատը կհանձնեմ քեզի, Մխիթա՛ր հայր սուրբ։ Այսպես է խեղկատակ բախտը. կուտա չուզողին։ (Դուրս)։

9

ՄԽԻԹԱՐ— Իսկ ես կհանձնեմ քեզի, Տե՛ր, ամենակալ ու ամենազոր. կհանձնեմ քեզի հայ թագավորին այս տունը, անպակաս բրեն իր վրայեն քու սուրբ աջդ. և մեր վրայեն. այս դժբախտ, այս չարչարված, այս պառակտված ժողովուրդին վրայեն։

Դուրսը կլսվի հեռավոր աղմուկ ոտքի ու զենքի և խռնակցություն, որ հետզհետե կմոտիկնա։ Մխիթար կցնցվի, կընդհատե աղոթքը ու ականջ կդնե առանց շատ դիրքը փոխելու։ Բայց քիչ-քիչ կշրջվի և կկենա ուղիղ՝ երեսը դեպի վարագույրները դարձուցած։

Դուրսեն նախ կանցնին խումբ մը վինվորներ աջեն ձախ վինվորական քայլով. անոնց ետեն քանի մը հոգի։

ՁԱՅՆ ՄԸ— Բռնեցե՛ք մուտքերը. բոլո՛ր մուտքերը։ Դուք հո՛ս, սանդուղին գլուխը։

ՈՒՐԻՇ ՁԱՅՆ ՄԸ— Անզգամները մաեր են ծակը։ Զգո՛ւյշ, զգո՛ւյշ. զենքերը միշտ պատրաստ։

ՁԱՅՆԸ— Բա՛ց սա վարագույրները։

Երկու հոգի արագ կբանան սյուներուն մեջի բոլոր վարագույրները. սենյակը կդառնա սանդուղներու ստորոտին շարունակությունը։ Ներս կմտնե սենյակը ապա մը մերկ սուրը ձեռքին։

ՍՊԱՆ— (Մխիթարին) Ո՞վ ես դուն։

ՄԽԻԹԱՐ— Կտեսնե՛ս, բարեկա՛մս. եկեղեցիի սպասավոր մը։

ՍՊԱՆ— Բայց ի՞նչ կընես հոս։

ՄԽԻԹԱՐ— Կսպասեմ Լևոն թագավորին։

ՍՊԱՆ— (Խիստ) Թագավորին կսպասեն դուրսը և ո՛չ վարագույրներուն ետեր։ Տարե՛ք մյուս կալանավորներուն քովը։

Կուգան երկու վինվոր ու իրենց առջեր ձգած կտանին վարդապետը առանց ձեռք տալու կամ որևէ վիրավորանքի։

Սանդուղին առջեր իրարու դեմ կուգան աջեն ու ձախեն շարժվողները։

ԱՀ ԽՈՒՄԲԵՆ ՄԵԿԸ— Չկա՞։ Չգտա՞ք։

ՁԱԽԵՆ ՄԵԿԸ— Փախեր է։

ԱՋԵՆ ԶԱՅՆ ՄԸ— Ո՞ւր պիտի փախչի։ Փնտրեցե՛ք. պահված կըլլան։

Ու կանգնին ամեն մեկը իր ուղղությամբ:

ԶԱՅՆԵՐ— (Դուրսեն) Կեցցե՛... բռներ են, բռներ են։

ՄԵԿԸ— (Ներսեն) Բռնե՞ր են։ Պալը բռնե՞ր են։

ԴԻՄԱՑԻՆԵՆ ՈՒՐԻՇ ՄԸ— Ո՛չ, ո՛չ, ան չէ. ես կճանչնամ։

ՆԱԽՈՐԴԸ— Իհարկե որ կճանչնաս. հոգիդ հաներ է։

ԴԻՄԱՑԻՆԸ— Ա՛յ թե հիմա աչքիս իյնա։

ՔՈՎԵՆ ՄԵԿԸ— Աչքդ վկա։ Ան յոթը սարեն անդին է հիմա. վազե՛, որ բռնես։

ՆԱԽՈՐԴԸ — Շան որդին, փախե՞ր է կրսես։

ԽՈՒԼ ԱՂՄՈՒԿ— (Աջեն ու հեռուեն) Կեցցե՛, կեցցե՛ թագավորը... կեցցե՛ թագավորը...

Ամենքը կդառնան դեպի աջ, ամեն կողմեն եռ կուգան ու կխըռնին ասնդուղներու ն սյուներու մեջտեղի տարածության վրա:

ՄԵԿԸ— (Խոնարհին մեջեն) Ի՞նքն է, ի՞նքը՝ թագավորը, Պոհեմոնտին ենտեն։

ՔՈՎԻՆԸ— Հա՛, պարո՛ն. Սիր-Ատանն ալ։

ՆԱԽՈՐԴԸ— Ո՞վ է քովինը։

ԶԱՅՆ ՄԸ— (Բազմության մեջեն բարձր ու ճնշեղ) Կեցցե՛ Լևոն թագավորը։

ԲԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ— Կեցցե՛...

ՊԱՇՏՈՆՅԱ ՄԸ ԲԱՐՁՐԱԴԻՐ— (Աջեն գալով և իրար անցած) Ճամփա բացեք թագավորին։

ԶԱՅՆ ՄԸ— Թագավորը իր պալատը կուգա։

ՈՒՐԻՇ ՄԸ— Եվ հաղթակա՞ն։

ԶԱՅՆԵՐ— Ե՛տ, ե՛տ. տեղ բացե՛ք։

10

Բազմությունը երկուքի կճեղքվի:

Ծափերու, կեցցեներու, ոգևորության և աղմուկի միջով նախ կուգա վաշտ մը կինվոր, որ կբարձրանա ասնդուղներեն. ետևեն թագավորական վինանշանը. ետևեն խումբ մը բարձրաստիճան անձեր

ասուրերը մերկ. ետևեն Լեոն թագավորը իշխան Սարգիսի ու Սիր-Ատանի մեջտեղեն. թագավորին ետևեն նորեն իշխաններու, պաշտոնյաներու և զորականներու բազմություն մը, այլև քանի մը լատին հոգևորականներ. ետևեն թիկնապահ գունդ մը:

Հառաջապահ վինվորներուն մեկ մասը ասնդուղը բարձրանալով վերեն կերթան ներս. մեկ մասը կմնա ասնդուղին գլուխը շրջանաձև: Ասնդուղի միջին հարթակի վրա կանգ կառնե արքայական վինանշանը կրողը և անոր շուրջը կխռնի ընտրանին: Վինանշանին տակ կկենա թագավորը: Հարթակեն վար ասնդուղի երկու կողմերը կշարվին թիկնապահ վինվորները. իսկ պաշտոնյաներուն մեծագույն մասը կխռնին ասնդուղներուն ստորոտը:

ՄՈՒՆԵՏԻԿԸ— (Առաջ կուգա ճարթակին եզերքը՝ ձեռքը լռության շարժումով մը վեր բռնած) *Կկանչեմ հայ թագավորության պարոնները, դուքսերը, իշխանները, բոլոր վասալները. կկանչեմ հոգևոր պետերը, զորքերուն պետերը, պաշտոններուն տերերը և ամբողջ ժողովուրդը։ Կկանչեմ, լսեցե՛ք։ Ձեզի կխոսի Օշինի որդին՝ Լևոն թագավորը։* (Կդառնա ու խոնարհություն կրնե թագավորին):

ԼԵՎՈՆ ԹԱԳԱՎՈՐ— (Խորին լռության մեջ ինչ մը կենալեն ետքը ճստակ ու կտրուկ) *Կհայտարարեմ իմ թագավորությանս բոլոր վասալներուն, բոլոր իշխաններուն, հոգևոր թե աշխարհիկ, բոլոր հրամանատարներուն ու պաշտոնյաներուն, որ այսօրվընե լուծած եմ խնամակալությունը գահիս վրայեն, որ այսօրվընե ես իմ Ինքս եմ առած թագավորությանս բոլոր գործերուն ղեկավարությունը. ես եմ իմ աշխարհիս տերը և թագավորը։*

ԱՄԲՈՂՋ ԸՆՏՐԱՆԻՆ— (Ձեռքերը շարժելով և մեծ ոգևորությամբ) *Կեցցե՛ Լևոն թագավորը։*

ԶՈՐՔՆ ՈՒ ԱՄԲՈՒՆԸ— Կեցցե՛...

ԼԵՎՈՆ ԹԱԳԱՎՈՐԸ— (Նոր ճարեն խոր լռություն և ճանգիստ կիչխե) *Կհայտարարեմ իմ իշխաններուս, զորականներուս և պաշտոնյաներուս, որ զորքերուս սպարապետությունը այսօրվընե կը-հանձնեմ իմ սիրելի և հորամույն մեծ իշխանին, պարոն Պոհեմոնտին, որ կդառնա մարաջախտ։ Կանվանեմ իմ մշտական խորհրդական կոմս Սիր-Ատանը, որ կդառնա ջամպելայն։ Մշտական խորհրդական կանվանեմ նաև Կոպիտառի տերը՝ Սարգիս իշխանը։ Պալատիս, ինչպես և թագավորությանս ներքին ապահովու-*

թյունը կհանձնեմ իմ անձնվեր բարեկամիս, Ասկուռի տեր Հալկամ իշխանին, որ կդառնա սենեշալ։ Բոլոր գրամական հաշիվներուն հսկողությունը կհանձնեմ Հայր դը-Լաթուրին, որ կդառնա պրաքսիմոս։ Իսկ հայր Ներսես Պալոնց վարդապետը կնշանակեմ քարտուղար պալատիս, որ է ջանցլեր։ Եվ կհրամայեմ ամեն մեկուն ասոնցմե, որ անցնին անմիջապես իրենց պաշտոններուն գլուխը. կուզեմ, որ տիրե կարգը, հանգիստը և արդարությունը իմ թագավորության մեջ։

ԽՈՒԹՆ ՈՒ ԽԱՌՆ ՁԱՅՆԵՐ— Ամե՜ն... ամե՜ն...

ՈՒՐԱԽ ՈՒ ԲԱՐՁՐ ՁԱՅՆ ՄԸ— Շնորհավո՜ր նոր պաշտոնները։

ԲԱԶՄԱԹԻՎ ՁԱՅՆԵՐ— Շնորհավո՜ր... շնորհավո՜ր...

Թագավորը ավագանիին հետ կբարձրանան սանդուղներեն վեր, անոնց ետեւեն ալ թիկնապահ զորքերը։ Իշխաններեն քանի մը հոգի դեպի վար կուգան։ Վար եկողներուն մեջեն է Հալկամ իշխանը, որուն կմոտենան շատերը վարի բարմութենեն, կսեղմեն ձեռքերը ու կշնորհավորեն։ Զորավարի մը հետ կհամբուրվին։ Ու քիչ-քիչ վարի բարմությունն ալ կքաշվի աջ ու ձախ։

11

Մաքսուտ Երանի քաշելով ձոսին Անհողի թեւեն՝ կբերե սպասումի սենյակը։

ՄԱՔՍՈՒԹ ԵՐԱՆԻ— Բաժնեցի՛ն, տեսա՞ր. մեծերը իրենք իրենց մեջ բաժնեցին. և նորեն ես ու դուն դուրսը։ Երբ պետք է կռվեցնեն, վազցնեն, գլուխդ փորձանքի մեջ նետեն՝ մենք՝ ալ մարդու կարգ կանցնինք, մեզի ալ կկանչեն, փիսփիսի. գործը վերջացավ մի՝ փի՞սա։

ՁՈՍԼԻՆ ԱՆՀՈՂ— Մի՛ վախնար. կստանաս, դուն ալ քու ոսկորդ կստանաս։

ՄԱՔՍՈՒԹ ԵՐԱՆԻ— Ոտքերս կստանաս։ Շուն են, կխաբեն, կխաբեն. հիմա ալ ասոնք պիտի հեծնեն մեր մեջքը։ Շուն են, ընտանավտաս։ Դուն նորեն նույն անհողն ես մնալու, ինչ որ եղեր ես միշտ, ես ալ նորեն նույն անկուտին։

ՁՈՍԼԻՆ ԱՆՀՈՂ— Հապա՜, թող փորձեն. այս շենքը իրենց գլխուն կփլցնեմ։

ՄԱՔՍՈՒԹ ԵՐԱՆԻ— Իրա՞վ։ Դուն ի՞նչ ես որ. ո՞ւժդ ինչ է որ։ Մենք գլուխը չենք, որ կոտոշ ունենանք, մենք ոտքերը չենք, որ սմբակ ունենանք. գիտե՞ս մենք ինչ ենք. մենք պոչն ենք, պոչը։

12

Սյուներուն մեջ կերևա Հալկամ իշխանը քանի մը զորականներու հետ։

ՀԱԼԿԱՄ— (Դեպի դուրս) *Հազարապե՛տ, պալատին այս մուտքը կհանձնեմ քու հսկողությանդ։ Առանց քու դիտության ո՛չ մեկը, կհասկնա՞ս, ո՛չ մեկը, ո՛չ ներս է մտնելու և ո՛չ ալ դուրս գալու։ Ամեն քիչ-միչ կասկածելի անձ կբերես ինծի։ Ա՛յ, ես կըլլամ հոս, ամենեն հարմար տեղն է։* (Կմտնե սպասումի բաժինը) *Հա՜, դուք եք հոս. պիտի գրավեմ ձեր անկյունը. կնստեք, զինվորական վիճակ է։*

ՁՈՍԼԻՆ — Խնդրե՜մ, խնդրե՜մ, իշխան Հալկա՜մ։ Նախ բոլոր պրոտվս կշնորհավորեմ քու այդ նոր բարձր պաշտոնդ, որուն իրավ որ միայն դուն էիր արժանի։ Եվ ինքզինքս կդնեմ քու տրամադրությանդ տակ. քեզի համար գիտես, որ պատրաստ եմ ամեն ինչի։

ՀԱԼԿԱՄ— Շնորհակալ եմ. տեսնեմ, կյանամ, բան մը կընենք։ Իսկ առայժմ կխնդրեմ, որ ձգեք մեզի առանձին, խոսելիք ունիմ զորավարին հետ (ցույց տալով իր ետեւեն եկող երկու զորականներ)։ *Եվ կխնդրեի, որ ձեր հեռանալեն առաջ՝ գոցեիք սա վարագույրները։*

ՄԱՔՍՈՒԹ ԵՐԱՆԻ— (Մաղրով, ընկերոջը) *Տեսա՞ր. աս ալ մեր բաժինը։*

Վարագույրները կքաշեն ու դուրս։

13

ԳՆԴԱՊԵՏ ԱՐՏԱԿ— (Գրերե պատանի, կխոսի մեծ ջերմությամբ) *Ի՞նչ հաղթություն, Հալկա՛մ, ի՞նչ հաղթություն։ Փառավոր հաղթանակ, լիակատար. հաղթելը ասանկ կըլլա. ասոր կըսեն՝ եկա՛, տեսա՛, հաղթեցի՛։*

ՀԱԼԿԱՄ— Բայց Օշինը փախավ. ատիկա մեծ թերի է. պետք չէ ձգեինք մեր ձեռքեն։ Վարի մուտքերը չփցկեցինք. սխալ էր։

ՀԻՆ ԶՈՐԱՊԵՏ ՄԸ— Բոլոր մուտքերը երբեք չեն խցկեր, իշխա՛ն Հալկամ. հին պատերազմական օրենք է, միշտ փախուստի համար մը պետք է թողնես պարտվածին։ Եթե վարի դուռները բռնեինք՝ այսպես դյուրին և այսպես աժան չէինք գրավեր պալատը։ Փախուստի ելք մը ձգելը պայման է միշտ հաջողության։

ՀԱԼԿԱՄ— Ուրեմն դուն տեսար աչքովդ, երբ կփախչեին։

ՀԻՆ ԶՈՐԱՊԵՏԸ— Այո՛, աշտարակին թեև արդեն հեռու էին։

ՀԱԼԿԱՄ— Ինչքա՞ն կըլլային։

ՀԻՆ ԶՈՐԱՊԵՏԸ— Երեսուն, քառասուն։

ՀԱԼԿԱՄ— Միա՞յն։ Աղե՛կ։ Ես անիկա ձեռքես բաց չեմ ձգեր։ Պետք է բռնվի, քանի դեռ եղբորը հետ չէ միացեր, ինչ գնով կուզե ըլլա։ Պետք չէ իրեն ժամանակ տանք, որ խելքի դա։ Զորավա՛ր, իսկույն երեք հարյուր ձիավոր կդնես Արտակի հրամանին տակ, կապմ ու պատրաստ, քու լավագույն կտրիճներեդ, ամենեն խիզախ։

ՀԻՆ ԶՈՐԱՊԵՏԸ— (Վառանոտ ուսերը ցնցելով) *Ինչպես որ կհրամայես։*

ՀԱԼԿԱՄ— Դե՜, գնա՛ շուտ ու կարգադրե՛, վայրկյան մը պետք չէ կորսվի։ (Զորավարը դուրս)։ *Արտա՛կ, լսեցի՛ր. Օշինը բռներ է Առանայի ճամփան։ Գիտես ի՞նչ սպառնալիք է մեր գլխուն։ Ահա՜ իր գլուխը կհանձնեմ քեզի. և միայն քեզի։ Այդ հին զորավարենբուն վստահություն չունիմ. կամ դանդաղ են, կամ վարանոտ, կամ գութ ունին, կամ վախ ունին։ Ինծի պետք է քեզի պես կտրիճ մը, որ իր սրովը իր ճամփան բանալ կուզե։ Իսկ քեզի պետք է կենդանի ու հանդուգն գործ, քեզի պետք է կռիվ, ոստյուն, փառք ու բարձրացում։ Այդպես չէ՞։*

ԳՆԴԱՊԵՏ ԱՐՏԱԿ— Հապա ալ ինչո՞ւ կապրինք. հապա ալ ինչո՞ւ ենք աշխարհ եկեր, իշխա՛ն։

ՀԱԼԿԱՄ— Ահա՜ քու բախտը կդնեմ քու ձեռքդ։ Ա՛ռ այդ կտրիճները ու գնա՛. ջախջախես պիտի այդ օձին գլուխը։ Կհասկնա՞ս ինչ կըսեմ։

ԳՆԴԱՊԵՏ ԱՐՏԱԿ— Կրկնելու պետք չունիս։ Յաջողություն։

ՀԱԼԿԱՄ— Կեցի՛ր։ Քանի մը պետք ունի՞ս։

ԳՆԴԱՊԵՏ ԱՐՏԱԿ— (Սյուներուն մեջեն) *Շա՜տ. կհաշվենք, երբ վերադառնամ, երբ իր գունդ գլուխը նետեմ ոտքերուդ տակ։* (Կդառնա, որ դուրս ելլե, դեմ-դեմի կուգա թագուհիին հետ, կխոնարհի ու կշտապե դուրս)։

14

Կմտնե Ալիս թագուհին, հետը երկու պահակ։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ— (Դժգույն ու դողդոջ) *Ըսին ինծի, որ դուն ես հոս տնօրենը։*

ՀԱԼԿԱՄ— Այո՛, թագուհի՛, այդպես է Լեոն թագավորին հրամանը։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ— Իսկ ո՞ւր է հայրս։

ՀԱԼԿԱՄ— Հա՞յրդ։ Չգիտեմ, թագուհի։ Մենք ալ հիմա ճիշտ բու հայրդ փնտրելու վրա ենք։ Կգտնենք. ասեղ չէ, որ կորչի։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ— Ես քեզի կհարցնեմ, ո՞ւր է Օշին թագավորահայրը։

ՀԱԼԿԱՄ— Իսկ ես հիմա քեզի ուրիշ բան մը պիտի ըսեմ, բանի որ ինքդ ոտքովդ եկեր ես ինծի։ Քեզի դեմ, իբրև մեր թագավորի կողակցին դեմ, շատ ծանր ամբաստանություններ կան։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ— Ի՞նչ։ Ինչե՞ր կխոսիս։

ՀԱԼԿԱՄ— Շատ ծանր մեղադրանքներ։ Մինչև այդ բոլորը քննվին, մինչև դատավորները իրենց վճիռը տան, դո՛ւն, թագուհի՛, Լեոն թագավորի հրամանովը ձերբակալված ես։

ԹԱԳՈՒՀԻՆ— (Կնցած է շիտակ, մատացած, աչքերը խոշոր բացած ու ձեռքերը առաջ)։

ՀԱԼԿԱՄ— (Դեպի դուրս) *Հազարապե՛տ։* (Երբ վերջինը կերևա սյուներուն մեջ) *Առաջնորդե թագուհին աշտարակի կապույտ սենյակը։ Կղրկվի քեզի, թագուհի՛, ինչ որ պետք է. միայն ոչ ոքի հետ պետք չէ տեսնվիս. և առանց թույլտվության դուրս դալու իրավունք չունիս. ուրիշ ոչինչ։* (Դուրս)։

Թագուհին թեթև մը կերերա, քայլ մը ետ կընե թույլ և գետին իյնալու վրա է, որ պահակները առաջ կնետվին ու կգրկեն։ Թևերեն մուած կիանեն դուրս։

15

Նույն միջոցին խոսելով առաջ կուգան Սիր-Ատան ու նոր արատոդպետը։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— (Գլխովը թագուհիին կողմը ցույց տալով) *Ասոնք գործի տխուր կողմերն են։*

ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏԸ— Խե՜ղճ կին. այո՛. բայց պետք է։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Անտարակույս. Լևոն Թագավորին առջևը ճամփան պետք է մաքրվի։

ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏԸ— Նոր Թագավորին նոր Թագուհի։ Պետք է Արևմուտքեն հարս մը, իսկական Թագուհի։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Իհարկե. ազնիվ արյունով, նոր պայմաններուն նոր կապեր։

ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏԸ— Նո՛ր, նո՛ր, ամե՛ն ինչ նոր և ամե՛ն ինչ արևմտյան։ Աստվա՛ծ իմ, ինչպես վայրենի է հոս ամեն բան. պետք է փոխել, ազնվացնել։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Ահա՜, իշխա՛ն, ատոր համար կանչված ես՝ պալատը մեր ոտք դրած օրեն. գործի դիր քու հին փորձառությունդ։

ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏԸ— Այո՛, երկար տարիներ աշխատած եմ Տյուրոսի արքունիքին մեջ, վերջն ալ Կիպրոս Կամակուստայի արքունիքը։ Կճանչնամ, Սի՛ր, Արևելքը. և ջանացեր եմ բոլոր ուժերս ի սպաս դնելու՝ մեղմելու համար արևելյան կոպտությունը, գոնե մասամբ պատրաստելու համար, ներարկելու համար մեր լատին բարքերը, մեր ֆրանկ լեզուն, մեր ուսուցիքը, մեր հագուստները, մեր նիստն ու կացը, մեր ծեսերը, հանդեսները։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Այո՛, հանդես մը. պետք է անմիջապես պալատական փառավոր հանդես մը, պարերով, ներկայացումով ու պերճանքությամբ, որ ամենքը զգան, թե այն հին փտած բաները անցան. թե եկած են նոր մարդիկ ու նոր կարգեր, թե հիմա իսկապես պալատ մըն է ասիկա, արքայի մը ապարանքը, արևմտյան արքունիք մը։

ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏԸ— Դուն ատիկա ձգե ինծի։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Մանավանդ որ պետք է ներկա ըլլա և մոնսենյորը։ Հա՛, տես մոռցա. աբբա հայրը պետք է տեսնեի։ Իսկույն պետք է մարդ ղրկել։

Կդառնա, որ դուրս ելլե, կմտնե Ռիթա Ամորի, պինվորականի մը առաջնորդությամբ։

16

ԶՈՐԱԿԱՆԸ— Հալկամ իշխանը հոս չէ՞։

ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏԸ— Նոր դուրս ելավ, իսկույն կանչեմ, դքսուհի Ամորի Լուսինյան։ (Դուրս)։

ՍԻՐ-ԱՏԱՆ— Դքսուհին եթե կհաճի նստիլ։ Կշնորհավորեմ բոլոր սրտով։ Դուն հիմա իրավամբ իրավունք ունիս հպարտ ըլլալու. այս ամենուն մեջ մեծ է քու ազդեցությունդ։ Արդար ըլլալու համար՝ այս պալատը այլևս քուկինդ է. և կհուսամ շատ շուտով մեծ բախտը կունենանք ամենքս ողջունելու հոս քու ազնիվ ամուսինդ՝ ժուան մեծ դուքսը։ (Կմտնե Հալկամ) Ինծի կնոջ դքսուհին։ (Դուրս)։

ՀԱԼԿԱՄ— (Հանգիստ առաջ կուգա և լուրջ կխոնարհի ճարգանմով) Կոմսուհի Ամորին ինծի է հարցուցեր։ Պիտի խոստովանիմ՝ մեծ անակնկալ մըն է։ Արտասովոր պատիվ մը, որ մեր հաղթանակի այս առաջին վայրկյաններուն հիշեր է ինծի իշխանուհին։

ՌԻԹԱ— Իշխան, ո՞ւր է պայլը, ո՞ւր է Օշին պայլը։

ՀԱԼԿԱՄ— Աստված է վկա, բախտավոր մարդ է այդ Օշին պայլը։ Այսօր ինծի հանդիպող բոլոր կիները Օշին պայլը կհարցնեն։

ՌԻԹԱ— Իսկ ո՞ւր է ան։

ՀԱԼԿԱՄ— Ա՜ն։ (Հեգնուտ) Քանի քեզի կճանչնամ՝ անոր անունն է քու շրթունքիդ և անոր անունն է քու հոգիիդ մեջ։ Չկա՛, չկա՛ այլևս Օշին պայլ. հիմա փոշի մըն է անիկա մեր ոտքերուն տակ. փշացած, ջնջված, եղմված գեռուն մը մեր կրունկներուն տակ։ Թո՛ղ, ալ հերիք է. նայե՛ շուրջդ. տե՛ս, այլևս մերինն է և՛ իշխանությունը, և՛ թագավորը, և՛ պալատը. և ես եմ հիմա հոս տերը։

ՌԻԹԱ— Գիտեմ. և ատոր համար է, որ եկեր եմ քեզի. ո՞ւր է Օշին պայլը։

ՀԱԼԿԱՄ— Ալ ի՞նչ կուզես իրմեն. չէ՞ որ խորտակված է։

ՌԻԹԱ— Այո՛, բայց կապրի՛։ Ես կուզեմ իր մահը, և ի՛մ հրամանովս, ի՛մ աչքերուս տակ։

ՀԱԼԿԱՄ— Դքսուհի Ամորի՛, ճիշտ խոսքը կուզե՞ս. այս վայրկյանիս կուզեի ես ըլլամ այդ հաղթված, այդ զզվելի փախստականին տեղը։ Ինչ բախտավոր է այդ սրիկան, որ բռներ է այդպես պինդ քու խելքն ու միտքը։ Ես կուզեի, որ ինծի ալ այդպես ատես. ատե՞ս, բայց կապվիս. այդպե՞ս կապվիս։

ՌԻԹԱ— Ըսե՛. իրա՞վ է, որ կենդանի է։

ՀԱԼԿԱՄ— Կենդանի է, սակայն մի վախնար, չի ազատվիր մեր ձեռքեն։ Միայն թե դուն այլևս պիտի չտեսնես այդ մարդուն երեսը, պետք չէ նայիս անոր աչքերուն. երբե՛ք։ Գուցե հիմար է

ըսած խոսքս, բայց կնախանձիմ, կըմբոնե՞ս, կնախանձիմ պարզապես։

ՌԻԹԱ— Ուրեմն զրկել կուզես ինծի իմ միակ զենքիս։

ՀԱԼԿԱՄ— Ի՞նչ։

ՌԻԹԱ — Ձե՞ս թողնելու, որ ապատվի հոգիս վերջապես իր կապանքեն։ Եվ դուն կըսես թե սիրեր ես ինծի ու հիմա ալ՝ թե կնախանձիս, ա՞ս է քու սերդ։

ՀԱԼԿԱՄ— Ի՞նչ է քու միտքդ, ա՛յ կին։ Զարհուրելի հոգի ունիս դուն։ Բացառիկ կին էիր, առաջին օրեն գիտեի, բայց անըմբռնելի մութ հոգի մը ունիս, մարդ ճամփան կկորսնցնես։ Ի՞նչ է հիմա ուզածդ։ Ատել կհասկնամ, վրեժ ըսվածը նույնպես կհասկնամ, մարդ ենք բոլորս ալ. բայց այն վրեժխնդրությունը ինչ որ քու հոգիդ մեջն է, հիվանդոտ բան մըն է, անբնական, անհասկնալի։

ՌԻԹԱ— Նախ օգնե ինծի, կհասկնաս վերջը։

ՀԱԼԿԱՄ— (Հանկարծ) Աղե՛կ։ Կառաջարկեմ քեզի փոքրիկ առուտուր մը. եթե տամ քու ձեռքդ այդ մարդուն մահը, ի՞նչ պիտի ըլլա քեզմե իմ ստանալիք փոխարենը։

ՌԻԹԱ— (Կուռուկ) Որոշե գինը ինքդ։ Ի՞նչ որ ուզես։ ի՞նչ որ ուզես. անսահման իրավունք։

ՀԱԼԿԱՄ— Ռի՛թա, կհասկնա՞ս խոսքերուդ իմաստը։ Կըմբռնե՞ս ինչ կխոստանան շրթունքներդ։

ՌԻԹԱ— Շրթունքներս կխոստանան, ինչ որ հոգիս կհասկնա, գիտե ու կուզե։

ՀԱԼԿԱՄ— Եվ կուզե՞...

ՌԻԹԱ— Ձե՞ս զգար, ա՛յ կույր, որ այս բոլորը քեզի համար կընեմ։

ՀԱԼԿԱՄ— Ինծի՞ համար, որ միշտ արհամարհեր ես ու վրնտեր։

ՌԻԹԱ— Այր մարդիկդ, որ ամեն բան հասկնալ կերևակայիր, չեք հասկնար արևուն տակի ամենեն պարզ բաները. աչքեր ունիք ու չեք տեսներ։ Այո՛, հեռու եմ պահեր քեզի ինծմե, որովհետև երդում եմ ըրած աստծո ահեղ դատաստանին օրովը՝ սեր չունենամ, բախտավորություն չունենամ, վայելք և ուրախություն չունենամ մինչև որ աչքերուս դիմացը անոր մահը չտեսնեմ։ Հասկցա՞ր վերջապես, թե ինչու համար վազեր եկեր եմ մոտդ և թե ինչու այսպես

կշտապեմ։ Ազատե՛ ինծի երդումես. դարձո՛ւր ինծի ազատություն։ բախտս ու կյանքին վայելքը տուր ինծի...

ՀԱԼԿԱՄ— Ես՞նթ են կանայք, կատարյալ խենթ են կանայք։ ինչո՞ւ կուտայիր այդ տեսակ երդում. ի՞նչ իմաստ։

ՌԻԹԱ— Այդ պարապ խոսքերը ձգե հիմա և օգնե, օգնե ինծի անմիջապես, եթե իրավ որ արժեք մը ունիմ ես քեզի համար։

ՀԱԼԿԱՄ— Արժե՞ք մը... (Ուրախ զգեստությամբ) Այս վայրկյանիս հատուկ սուրհանդակ կհանեմ ամենախիստ հրամանով, որ սպասեն քեզի ու քու կարգադրությանդ։

ՌԻԹԱ— Շնորհակալ եմ։

ՀԱԼԿԱՄ— Բայց, Ռի՛թա, մեկ բացահայտ պայմանով. ինչ ալ որ ըլլա արդյունքը քու արշավիդ, վերադարձիր դուն իմս ես։

ՌԻԹԱ— Կրկնելդ ավելորդ էր. արդեն տվի քեզի իմ բացարձակ պատասխանս. ի՞նչ կուզես ավելին։

ՀԱԼԿԱՄ— (Կմոտենա, դողդոջուն կբռնե անոր ձեռքը և շեշտ նայելով աչքերուն) Այն ատեն... այն ատեն... թող որ անգամ մը շրթունքնե՛րդ...

Ռիթա աչքերը կգոցե ու կմնա անշարժ։ Հալկամ կգրկե, կհամբուրե ու կքաշվի հետ։

ՀԱԼԿԱՄ— Գնա՛, Գնա՛ ու դարձիր շուտով. հետդ կդնեմ իմ լավագույն մարդիկս։ (Վարագույրը բարձրացնելով) Հազարապե՛տ, առաջնորդե դքսուհին փոքր ընդունարանը և դրկե իսկույն Աշոտը ինծի։ Իշխանուհի՛ Ամորի, կուգամ քիչ մը հետո ինքս անձամբ ճամփու դնելու քեզի։ (Բարձր պահած է վարագույրը, ուրկե Ռիթան կանցնի դուրս)։

Հալկամ պահ մը կեցած է մինակ, անշարժ ու հափշտակված, կոնակը վարագույրին և դեռ մեկ ձեռքով վարագույրին եզերքը բռնած։ Վերջը ծանր ու հապճեպան քալվածքով կուգա առաջ։ Կմտնեն երկու բարձրաստիճան պաշտոնյաներ։

Ա. ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ— Զբաղվա՞ծ է իշխանը. չխանգարե՞նք։

ՀԱԼԿԱՄ — Ո՛չ, ո՛չ, եկո՛ւր։ Եկո՛ւր, սիրելիս, ընդհակառակը։ Կմտածեի։ Եվ գիտե՞ս՝ ինչ կմտածեի։ Ի՞նչ քաղցր բան է հաղթանակը. կյանքի հաղթանակը։ Երբ արգելքները մեկը մյուսի ետևեն կթափին վար, դռները կբացվին, պարիսպները կխոնարհին, և...

ըմբոստ հոգիները կենթարկվին։ Հաղթե՞լ ու բարձրանալ. հաղթե՞լ ու պահանջել. հաղթե՞լ ու վայելել։ Ա՛ս է կյանքը. ա՛ս է կյանքի մեջ միակ արժեք ու հրապույր ունեցող բանը։ Արժե ապրիլ միայն այդ վայրկյաններուն համար։ Արժե ապրիլ միայն հաղթելու, հաջողելու համար։ Հոգիս այնպե՞ս ուռած է հիմա այս բոլոր արագ ու անհավատալի դեպքերեն, այս նետի պես վեր սլացող բարձրացումեն, որ հոգիս պոռալ կուզե ամբողջ աշխարհին, հնչեցնել կուզե ամենուն ականջին հաղթանակը, գովքը հաղթանակին։

ՊԱՇՏՈՆՅԱՆ— Իրավունք ունիս. ատոր մեջն է ուրախությունը. և ատոր համար է արդեն, որ կանայք ալ միշտ կդառնան հաղթողին շուրջը։

ՀԱԼԿԱՄ— (Դառնալով մյուս պաշտոնյային) Ինծի նայե՛. կհրամայես արքունի մառանապետին ամենեն ընտիր գինիները թող դուրս հանե այսօր, ամենեն հին ու փրփրուն գինիները իր հին ու մգլոտ մառաններեն։ Այսօր իրիկունը կուզեմ, որ մեր բոլոր ընկերները, մեր բոլոր բարեկամներն ու ամբողջ պալատը, կուզեմ, որ ուրախություն խմե այս իրիկուն և հաղթանակը հնչեցնե։ Կլսե՞ս, այս իրիկուն պալատին մեծ սրահը, ընթրիքի սեղանին վրա գինին պետք է գետի պես հոսի. մեր ուրախությունը, մեր հաջողությունը, մեր հաղթանակն ու խենթությունը հյուսվին հոսող գինիին ու հորդին, հորդին սեղաններն վար, սրահներեն վար, սանդուղներեն վար, պալատեն ու քաղաքեն ալ վար. հորդի, ուռի ու ողողե ամբողջ մեր աշխարհը, ամբողջ մեր թագավորությունը. մե՛ր թագավորությունը։ Ես մեր հաղթանակը տոնել կուզեմ։ Կեցցե՞ հաղթությունը...»

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԱՏԱՆԱ. ԼԱՏԻՆ ՎԱՆՔԻ ՄԸ ՊԱՐՉ ՍՐՍԼԸ

Ճակատը երկփեղկ դռներ, որոնք բաց են և կիսանեն նեղ ու փոքրիկ պատշգամը, որ բակին վրա կնայի։

Ձախի դուռը սովորական երթևեկի դուռն է. աջի մուտքը կտանի ներքին սենյակները։

Դեպի ձախ սեղան մը և պարզ աթոռներ։ Սեղանի վրա երկու մոմ։ Քանի մը մոմեր պատեթուն։

Գեղապետ Արտակ նստած է սեղանին առջևը. քովը աթոռին ուրիշ մը. տասնապետ մը կեցած է ոտքի։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Ո՛չ մեկը, ո՛չ մեկը, ո՛չ հոգևոր, ո՛չ աշխարհական։ Թող երթան-գան ետևի բակով։ Այս բակը ո՛չ ոք. ո՛չ ներս, ո՛չ դուրս։ Եվ ինչպես ըսի՝ մարդ պետք չէ գիտնա, թե ով է ներսը։ «Բակը գրավված է թագավորի հրամանով ժամանակավորապես». վերջացավ. ուրիշ ոչ մեկ բացատրություն (Տասնապետը դուրս)։

ԸՆԿԵՐԸ— Բայց մեյ մը պատմե տեսնեմ՝ ինչպե՞ս եղավ ասիկա. ո՞ւր վրա հասաք։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Ամբողջ գիշերը հոգին հանեցի գունդիս, բայց, ա՛յ, հետևանքը գրեթե շարունակ ձիերը չափ ձգած են եղեր և ամենեն կորուսկ, անսովոր ճամփաներով. հետս հրաշալի առաջնորդներ ունեի։ Լուսաբացին Ատանայի մոտերն էինք, գրավել տվի ճամփան. մարդ ղրկեցի, որ հեռվեն դիտեն իր բռնած ուղղությունը և մոտեցան թե չէ՝ շրջապատված էին։ Ներկայացա ինքս և իսորին հարցանքով հայտնեցի, որ ավելի առաջ երթալ չի կրնար, մինչև որ Լևոն թագավորեն հատուկ հրաման չգա։ Նայեցավ ինծի, նայեցավ մեր գրաված դիրքերուն, քիչ մը մտածեց ու ըսավ՝ ինքը կմնա, եթե իր մարդիկը ազատ ձգենք, որ մեկնին։ Ես ավելի ուրախ էի. և ան բռնի հարկադրեց իր մարդիկը, որ հեռանան և ինքը մնաց։

ԸՆԿԵՐԸ— Ատ ի՞նչ խելք է. ինչո՞ւ ճամփեց իր մարդիկը. ա՞ս է ձեր նշանավոր Օշին Պայլը։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ — Ատված, որ ուզե մեկը պատժել՝ ամենեն առաջ անոր խելքը կառնե գլխեն։

ԸՆԿԵՐԸ— Է, ե՞տքը։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Ետքը ի՞նչ։ Շրջապատեցինք ու առոք-փառոք բերինք այս լատին վանքը. ամենեն մոտիկն էր. վախցա, որ դուրսը եթե երկար մնա՝ կճանչնան և ով գիտե ինչ կպատահի. ինքն ալ շուն մարդ է և իմ տղոցս մեջն ալ շատ կապը կտրածները կան. որ թողնեի՝ տեղնուտեղը շանսատակ կընեին։

ԸՆԿԵՐԸ— Է՛, ինչո՞ւ չթողիր. ինչո՞ւ կպահես, որ մեր գլխուն նորեն փորձա՞նք մը հանե։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Ես ի՞նչ գիտեմ. ետևես հատուկ հրաման, հատուկ սուրհանդակ, որ անպատճառ ողջ բռնենք։ Հոս հասանք թե չէ՝ տա-

ի ներսի սենյակը, իսկույն փովեցավ բազմոցին վրա, վերարկուն բաշեց գլխուն ու անմիջապես քնացավ։ Մինչև հիմա ալ քնացած է։

Բանեն աղմուկ կլսվի, ձիերու տրտուր. ընկերը դեպի պատշգամ կվազե նայելու։

ԸՆԿԵՐԸ— Ձիավորներ են։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Երևի պալատեն։

ԸՆԿԵՐԸ— Կին մը կա մեջը։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Վա՜յ. աղեկ նշան չէ։

Երկուքը միասեղ դուրս կելլեն ձախեն։ Վայրկյան մը պարապ. դուրսը խառն խոսակցություն։ Ձախեն կմտնե իշխանուհի Ամորի և անոր եռանեն գնդապետը խիստ հարգալից։

2

ՌԻԹԱ— Ո՞ւր է։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— (Աջի դուռը մատնանիշ) *Նե՛րսը։*

ՌԻԹԱ— Մինա՞կ։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Անշո՛ւշտ։

ՌԻԹԱ— Սենյակն ու շենքը ապահո՞վ։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Ոչ մեկ ելք փախուստի։

ՌԻԹԱ— Հսկողությո՞ւնը։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Դքսուհին թող վստահ ըլլա իմ վրաս։

ՌԻԹԱ— Այո՛, պալատը մեծ վստահությամբ կխոսեին քու վրադ. և Հալկամ իշխանը հատկապես հանձնարարեց, որ ամեն ինչ ընեմ քու օգնությամբ։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Մեծ պատիվ է ինծի։

ՌԻԹԱ— Արդեն կեցվածքդդ ու աչքերդդ ալ կերևա, որ խելացի ու համարձակ մարդ ես. և շատ ուրախ եմ, որ քեզի պես արթուն մեկը ըլլալու է իմ աջակիցս։ (Ցոցեն թուղթ մը ճաճելով) *Կարդա՛։*

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— (Թուղթը արագ աչքե անցնելեն եռքը) *Այո՛, դքսուհի՛ Ամորի, արդեն բերանացի ալ նույն հրահանգը բերած են ինծի. որ անպայման հետևիմ հրամաններուդ։ Կլսե՛մ։*

ՌԻԹԱ — (Քիչ մը մտածելեն եռքը) *Ձենքը առա՞ծ ես ձեռքեն, թե դեռ վրան է։*

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Զուգեցի ավելորդ խնդիր հանեմ. չուզեցի, որ

կասկած ունենա, մանավանդ պատվիրած են՝ կռիվ խուսափիմ։

ՌԻԹԱ— Այո՛, բայց ատիկա քիչ մը անզգույշ գործ չէ՞։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Ո՛չ, դքսուհի՛. ձեռքը սուր մը կա թե ոչ՝ մեծ կարևորություն չունի։

ՌԻԹԱ— Բայց ան քաջ մարդ է ու կռվի վարժ։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Է՛, հետը մենամարտության ելլելու միտք չունինք։

ՌԻԹԱ— Բայց իր հաշիվը պետք է մաքրվի։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Թող ատ ըլլա քու հրամանդ, ես գործը կկարգադրեմ շատ ավելի դյուրին ու անաղմուկ։

ՌԻԹԱ— Այսինքն... ինչպե՞ս...

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Օրինակի համար այս պատշգամը. երբ բիչիկ մըն ալ մութը կոխե և երբ վառենք ներսի մոմերը, հոս կըլլա լույս և դուրսը մութ. դուրսը բակն է. բավական է, որ մոտեցնեմ մարդը դեպի պատշգամը ու վերջացավ. կուզե առյուծի պես քաջ ըլլա և արջի պես ըմբիշ։

ՌԻԹԱ— Չհասկցա։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Ներսեն դուրս աչքը շատ բան չի տեսներ, բայց դուրսեն ներս հիանալի և վարը ունիմ ադեղնավորներ, որոնց նմանը թուրքի հորդաներուն մեջ չես գտներ. ոչ մեկուն նետը իզուր չի թռչիր ադեղեն. բավական է, որ գլուխը երևա վարեն, վերջացավ, վայրկենական։

ՌԻԹԱ— (Մտածկոտ) *Այդպե՞ս։* (Կելլե կերթա դեպի պատշգամը, կկենա, կնայի վար, կդիտե ռենյակի այդ մասն ու կդառնա իր նախորդ տեղը)։ *Այդպե՞ս։ Աղե՛կ։* (Կնստի ու քիչ մըն ալ մտածելե եռքը)։ *Այդ բոլորը աղեկ. բայց նախ գործ ունինք կատարելիք։ Լսե՛ և դիտցիր միայն դո՛ւն։ Քու նետերդ անոր գլխուն մեջ ցցելեդ առաջ՝ կան բաներ անոր գլխուն մեջ, որ պետք է հանկե դուրս հանել. շատ կարևոր պետական գաղտնիք. կան և քանի մը շատ անհրաժեշտ թղթեր իմ հանգուցյալ կեսրոջս կալվածներուն, Կիպրոսի թագուհիին, որոնց պահված տեղը ան գիտե միայն։*

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Հա՛, հիմա կհասկնամ. բայց շատ դժվար գործ է. չենք հաջողելու. ան լուռ է քարի պես և զարմանալի կերպով խուլ ու անտարբեր ամեն բանի։

ՌԻԹԱ— Ես ունիմ ձեռքս բանալիներ անոր հույսերը և ադահությունը բանալու, իսկ եթե համառի՝ խնդիրը շուտ կվերջանա։

Ինչպես որ ըսիր՝ որևէ կերպով մը իշխանը կրնամ կմոտեցնեմ պատշգամին, և այդ պարագային կուզեմ, որ ամեն ինչ կատարվի խկուլն, իմ աչքիս առջևը և առանց աղմուկի։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Այդ կոզմեն բոլորովին հանդիսա թող ըլլա դքսուհին. նեռերու ամբողջ խուրձ մը, շունչ քաշելու ժամանակ չունենար և աղմուկ ալ չըլլար։

ՌԻԹԱ — Եթե խոսքդ պահել չկրնաս՝ դիտցիր, որ վրա կուտաս պրոիդ։ Եվ ափսո՜ս կըլլա քու այդ գեղեցիկ կերպարանքիդ ու կրտրիճ երիտասարդությանդ և քու փառավոր ապագայիդ, որ ես արդեն հիմակվընե կնախատեսեմ։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Իմ երիտասարդությունս, իմ կյանքս ու ապագաս անշուշտ որ քաղցր բաներ են, դքսուհի՛, որոնց համար արժե որ մեր նեռերը չվրիպին. բայց հիմա այդ բոլորեն բարձր քու խոսքդ կա, քու այդ տաք նայվածքդ և քեզի հաճելի ըլլալու իմ բուռն տենչանքս, որ երբեք, երբեք չի կրնար վրիպիլ։ Ամբողջ ժամանակ մեր աչքերը այս դռանն է ըլլալու և մեր նեռերը մեր ազեղներուն։

ՌԻԹԱ— Շնորհակալ եմ քու ոգևիվ զգացումիդ համար։ Իսկ եթե այնպես դարձավ խնդիրը, որ հայրդիմ համոզել և հարկ ըլլա առայժմ հետաձգել, այն ժամանակ ես ինքս իր հետը դուրս կուգամ այս ձախ դուռնեն ու կկանչեմ քեզի։ Կոպտավիրես պահակներուն ոչ ոք տեղեն չշարժի, և ինչ որ հրամայեմ քեզի, կկատարես անմիջապես. ինչ ալ որ պետք ըլլա, որ հրամայեմ. նույնիսկ եթե հրամայեմ, որ բանաք դռեները և ձին տաք իրեն, որ հեռանա։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Բայց... բայց եթե հանկարծ չվերադառնա՞։

ՌԻԹԱ— Այդպես միամիտ մի՛ ըլլար. գուրսը վրան խիստ հրսկոզներ կան. ատիկա արդեն մե՛ր գործը։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Հրամանը քուկդ է, դքսուհի՛։

ՌԻԹԱ— Դե՛, ուրեմն դնա՛ ու ներս բեր։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Բայց դքսուհին նախ քիչ մը հանգստանար գուցե. հեռու ճամփե է եկած և կին է. նախ պատառ մը հաց ուտեր. վանքեն բերել կուտամ։

ՌԻԹԱ— Շատ շնորհակալ եմ քեզի՝ քու այդ հոգածությանդ համար. վե՛րջը. նախ գործս վերջացնեմ, ատիկա վերջը. հանդիսաբ վերջը։ Բե՛ր կալանավորը։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Քու հրամանդ։

3

Գնդապետը կերթա աջի դուռնեն դուրս։ Ռիթա դեմքի խոր ու ուխտուր արտահայտությամբ մը երկու ձեռքերով կսեղմե կուրծքն ու ինչանա հուզումը խեղդելու։ Վերջը կամաց մը կնստի սեղանին գլուխը հանդիսավոր ու լուրջ արտահայտությամբ։

Կբացվի նորեն աջի դուռը և կմտնե Օշին՝ գնդապետին ետևեն։ Օշին քայլ մը կընե և իր դեմը տեսնելով իշխանուհին՝ ապշած ու ցնցված կանգ կառնե։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Ավա՛ղ-պարոն, դքսուհի Ամորին այս վայրկյանիս կուգա Սիսեն, պալատեն, կարևոր խնդիրներու մասին քեզի հետ խոսելու։ Պարտք կհամարեմ հայտնելու՝ որ ունի թագավորական կնիքով հարկ եկած լիազորությունները և ինչպես ես ու մենք ու ամենքս, այնպես ալ դուն, իր բացարձակ հրամանին տակն ենք. ամեն ինչ կախված է իր խոսքեն ու որոշումեն։ Գիտցիր ասիկա ձեր խոսակցության միջոցին։ Դքսուհի Ամորին որևէ, ուրիշ հրաման մը ունի՞։

ՌԻԹԱ — Վառե քոլոր մոմերը, որ լույս ըլլա ներսը. կուզեմ, որ լույս ըլլա հոս ներսը։

Գնդապետը կվառե սեղանին մոմերեն մեկը և անով բոլոր մյուս մոմերը։ Այդ միջոցին լուռ են։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— (Ավարտելեն ետքը) Ուրիշ հրաման։

ՌԻԹԱ— Եղի՛ր գուրսը և եղի՛ր պատրաստ... հրահանգիս։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— Հրամա՛ն, դքսուհի՛։ (Խոր գլուխ կուտա և ձախեն դուրս)։

4

ՌԻԹԱ— (Երկար լռութենե մը ետքը) *Խոսե՛, Օշի՛ն իշխան։*

ՕՇԻՆ— Խոսքը քուկինդ է, իշխանուհի՛, քանի որ նեղություն ես կրեր և այսքան ճամփա ես կտրեր իմ ետևես։

ՌԻԹԱ— Կհուսամ՝ չես զարմանար ետևեդ եկած ըլլալուս։

ՕՇԻՆ— Ո՛չ. այսինքն՝ չգիտեմ. համենայն դեպս եկած ես ճիշտ վայրկյանին։ Ահա՜, ես պարտված, փախստական ու կալանավոր թագավորի հրամանով։

ՌԻԹԱ— Եվ գիտե՛ս անշուշտ, թե ինչու եմ եկած։

ՕՇԻՆ— Եկած ես ըսելու, թե ինչքա՞ն հիմար ու անպետք է եղած իմ ամբողջ կյանքս ու վարմունքս, թե ի՞նչ ասֆիճան տմարդի եմ եղած քեզի հետ, ինչպե՞ս տանջեր ու ճմռտեր եմ քու հոգիդ ու երիտասարդությունդ։ Խոսե՛, ես պատրաստ եմ լսելու դատապարտությունս քու շրթունքներեդ. այդ շրթունքներեն հոսող դատափետումը ես հրճվանքով կըմպեմ, կխմեմ ագահ գինովի մը պես. խոսե՛, իրավունք ունիս, զա՛րկ երեսիս։

ՌԻԹԱ— Ո՛չ, դուն իմ մասին այդպես ցած մտածել չես կրընար. գիտմամբ կկեղծես։ Ես երբեք ոչ մեկ մեղադրանք չեմ ունեցած քու երեսիդ նետելու, ինչպես հաջողությանդ ու հաղթանակիդ օրերուն, այնպես ալ հիմա ձախողանքիդ վայրկյանին։ Այո՛, շատ եմ լացեր ու տանջվեր. ծածկելն ի՞նչ օգուտ, դուն անշուշտ գիտես և առանց իմ ըսելուս։ Ցավ՝ շատ, մեղադրանք՝ բնավ։ Եվ ի՞նչը մեղադրեի. դուն պակա՞ս ես տառապեր. մենք միշտ հասկցեր ենք իրար։ Ես հարգեր եմ քու հոգիդ օր-օրի ավելի բարձր, ես խոնարհեր եմ քու հոգիիդ մեծության առջև օր-օրի ավելի չերմեռանդ, ինչ չափով որ տեսեր ու հասկցեր եմ, թե որքա՞ն բացառիկ ես դուն, աննման ուրիշներուն, թե ինչպե՞ս միակ ես դուն, ի՞նչ աստիճան անշահախնդիր ու ազնիվ և ինչքա՞ն դժբախտ ես դուն։ Դուն այս ժամանակի մարդը չես։ Դուն գալիք մարդն ես դուցե, և ժամանակդ առաջ ես եկած։ Ես կուզեմ, որ դուն մնաս ու շարունակես։ Եկեր եմ, որ բանամ դռներդ ու արձակեմ կապանքդ։

ՕՇԻՆ— Այո՛. քուկինիդ նման ազնվական հոգիներուն վրեժը այս կերպով կառնվի. կըմբռնեմ, որ դուն չես խնայելու ինձի. և արդար է։

ՌԻԹԱ— Ի՞նչ վրեժ, իշխա՛ն. մի՛ բարդացներ իմ դժվար վիճակս նոր բարդումներով։ Լսե՛ մերկ ու պարզ եղելությունը. դուն դատապարտված ես մահվան անմիջապես. մինչև հիմա կատարված կըլլար, եթե ես միջամտած չըլլայի։ Ես մեծ ճիգով ու ծանր գնով գնեցի մեր այս տեսակցության իրավունքը, հիմա քեզի հետ ըլլալու իրավունքը, քանի մը ժամ քու կյանքիդ ու քու մահվանդ տերն ըլլալու իրավունքը։ Հիմա կրնամ ամե՛ն ինչ. մեկ-երկու ժամ ետքը գուցե արդեն ուշ ըլլա, արդեն անկարելի։ Հիմա ես կարձակեմ քեզի. դնա՛ շուտով միացիր եղբորդ. և եթե արագ շարժվիս ու կարուկ, ինչպես քու բնավորությունդ է, կհաջողիս նորեն. անոնց

մեջը միաբանություն չկա. նախանձ, կռիվ ու անվստահություն փոխադարձ՝ ինչքան կուզես։ Գնա՛, զա՛րկ ու շարունակե՛ քու գործդ։

ՕՇԻՆ— Գո՞րծ. ո՞ր գործը. որո՞ւն համար. ինչո՞ւ համար։ Եվ դո՞ւն. իսկ դո՞ւն։

ՌԻԹԱ— Դուն նորեն մի մտածեր ինծի, ինչպես որ մինչև հիմա չես մտածած, երբ կյանքը պահանջեր է քեզմե, որ չմտածես։ Իմ ճակտիս ալ աս է գրած, որ զոհը ըլլամ, որ փրկանքն ըլլամ մեծ մտածումի մը հաջողության։ Մինչև հիմա եղած եմ կամքիս հակառակ, տեսակ մը կռվելով ու դիմադրելով. հիմա ահա՛ կուգամ քեզի իմ կամքովս, կըլլամ այդ փրկանքը իմ ուզելովս։ Չէ՞ որ ավելի արժեքավոր է ատիկա գործին համար և քեզի համար ալ կարծեմ ավելի գնահատելի։ Միթե կրնա՞ս մերժել, միթե կհամարձակի՞ս ետ մղելու այս տեսակ առաջարկ մը։ Չէ՞ որ կուզեմ քեզի հետ ըլլամ, քեզի համար ըլլամ, քեզի նման ըլլամ։

ՕՇԻՆ— (Կուլա, բայց առանց խոսքը ընդհատելու և առանց որևէ ցնցումի) Աստվա՛ծ իմ, ինչ թշվառ ու կարճամիտ է մարդ արարածը։ Ով ըսես կանչեցի ինծի, մոռեցուցի ինծի, կապել ուզեցի ինծի ու իմ գաղափարիս, ամեն անսիրտ, ամեն ապուշ ու սրիկա. և հեռացուցի ինծմե այն միակ անձը, այն միակ հոգին, որ իմս էր, հարազատս էր, և նույնալար, որ կըմբռներ մտածումս և կձգտեր ինծի հետ։ Լսե՛ ինծի, դուն, որ հրեշտակ մըն ես։ Ես շնորհակալ եմ քեզի անհո՞ւն քու այս տեսակցությանդ համար, քու այս անքող խոսքերուդ համար, քու պատճառած մեծ ու անփոխարինելի մխիթարանքիդ համար։ Շնորհակալ եմ անշա՛փ. բայց այսչափը հերիք է. ալ ուրիշ ոչինչ չառաջարկես ինծի։ Ես ո՛չ արժանի եմ այդ տեսակ զոհաբերության մը և ո՛չ ալ ինքնին կարելի բան մըն է ատիկա։ Զգե՛ ինծի ու դարձիր տուն։

ՌԻԹԱ— Ինչպե՞ս ձգեմ։ Քեզի կըսեմ՝ այս սենյակեն ելլեմ թե չէ, մահն է ներս մտնելու։

ՕՇԻՆ— Թող կատարվի Աստծու կամքը. ես շատոնց հաշտ եմ մահվան հետ։ Ես այլևս պարապ ման մըն եմ, ուրկե թափված է թանկագին յուղը։ Ես կյանքի մեջ այլևս տեղ չունիմ։

ՌԻԹԱ— Իսկ ե՞ս։ Հասկցի՛ր. ես մինչև հիմա ապրեր եմ քեզմով և միայն քեզմով. առանց քեզի չեմ ապրիր ես։ Եթե մեռնիլ կուզես, ապե՛կ. բայց նախ պարտք մը ունիս ինծի հանդեպ. պետք է ինծի մեռնես։

ՕՇԻՆ— Ե՞ս, ձեռք բարձրացնեմ քու վրա՞։

ՌԻԹԱ— Տե՛ս, քու սուրդ մնաց քու մեջքիդ մինչև հիմա՝ այդ գերագույն գործածության համար։ (Ոտքի ելելով ու առաջ գալով) *Ահա՜ ես։*

ՕՇԻՆ— Դուն կհավատա՞ս, որ ես իմ սրովս խոցեմ քեզի։

ՌԻԹԱ— Դուն անգամ մը արդեն խոցեր ես ինծի քու այդ սուրեն շատ ավելի սուր սրով մը։

ՕՇԻՆ— (Խեղճացած) *Կտեսնե՞ս, որ թշվառական մըն եմ, տկար ու վատոգի։ Հոգիդ սպաննելու քաջությունը ունեցա, մարմինդ սպաննելու չեմ համարձակիր։* (Հանկարծ) *Ռի՛թա, բա՛ց աչքերդ, արթնցի՛ր քու այդ ապուշ երազեն. ու հասկցի՛ր, ես անարժան մըն եմ եղեր միշտ քու սիրուդ ալ, քու վշտիդ ալ, արցունքիդ ալ, նվիրմանդ ալ։ Լսե՛. դուն երիտասարդ ես և գեղեցիկ և օժտված նուրբ ընդունակություններով. նետե՛ ինծի հոգիեդ. իմ մահս ու չքացումս թող հաշտեցնե քեզի կյանքին հետ. գնա՛, ապրե՛ քու երիտասարդ կյանքդ, գնա՛ վայելե քու արևդ։*

ՌԻԹԱ— Ուրիշ խոսքով՝ նորեն կլքես ինծի։

ՕՇԻՆ— Բայց քու խնդրածդ չի խնդրվիր, Ռի՛թա. այդ՝ տեսակ բան կատարել կարելի չէ. ձգե այդ միտքը. ձգե ընդհանրապես մահվան միտքը. դուն պետք է ապրիս. և, ա՜խ, բախտավոր ապրիս։

ՌԻԹԱ— Աղե՛կ, աղե՛կ։ Քանի որ չես ուզեր... քանի որ այդպես կցանկաս... քանի որ քու ձեռքդ վրա չերթար... քանի որ այդ է բացարձակ կամքդ։ Փորձեմ, փորձեմ քու ըսածդ։ Բայց... կուզեմ, որ տեսակ մը հետս ըլլաս. կուզեմ շոշափելի բան մը քեզմե, քու ունեցածեդ։

ՕՇԻՆ— Ի՞նչ ունիմ, որ ինչ տամ քեզի, Ռի՛թա. ես հիմա աղքատ մըն եմ ու կալանավոր մը. և ինչո՞ւդ է պետք։

ՌԻԹԱ — (Հանկարծ ու պահանջկոտ) *Ա՜յ, տո՛ւր ինծի ապարոշդ։*

ՕՇԻՆ— Անպետք բան է, Ռի՛թա։

ՌԻԹԱ— Բայց քանի որ կխնդրեմ։

ՕՇԻՆ— (Հանելով գլխեն և ուսերեն մեռամսե ապարոշը, կդնե սեղանին վրա ժպտելով) *Բայց ի՞նչ պիտի ընես։*

ՌԻԹԱ— Կըսեմ, չեմ ծածկեր քեզմե։ Բայց նախ նստե՛. քիչ մը երկար է և շատ ալ նոր բան չէ։

ՕՇԻՆ— Ի՞նչը։

ՌԻԹԱ— Պատմելիքս։ Կհիշե՞ս Բերդուսի մեր ծովափը. ժայռերուն վրայի այն գեղեցիկ հարթակը կանանչներով բաղեղված ու առանձին, որ դուն այնքան կսիրեիր և ուր կքաշվինք մենք՝ ես ու դուն, երբ մեզի կուգայիր. հո՛ն էր, որ դուն առաջին անգամ գըրկեցիր ինծի, կհիշե՞ս։

ՕՇԻՆ— Ե՞տքը։

ՌԻԹԱ— Օր մը այսպես դուն նոր էիր մեր տունեն հեռացեր, հուրջս այդ մեր առանձնոցը դեռ լեցուն էր քու ձայնովդ, քու շունչովդ, էությամբդ, գգվանքովդ. և հոգիս ալ լեցուն քեզմով կիսայտար ու կդողար։ Եկավ հայրս շիտակ դուրսեն, շիտակ իր ձիուն վրայեն. եկավ քաշեց գլխեն ապարոշը, դրավ նստարանին և հոգնած նստեցավ։ Մեջս պահանջ կար խնդալու, կատակելու, խենթություն մը ընելու. ուզեցի խաղ մը ընեմ հայրիկիս։ Առի նստարանեն ապարոշը նետեցի մազերուս (Կրնե ինչպես որ կրսե) *ահա՜ այսպես ու կեցա դիմը։ Հայրս կզգաստեր։*

ՕՇԻՆ— Է, ե՞տքը։

ՌԻԹԱ— «Է, ե՞տքը», ըսավ ան ալ ճիշտ քեզի պես։ «Ա՛յ՝ ըսի. հիմա կտեսնեսս։ Եվ սկսա ետ-ետ երթալ դեպի ծովը, դեպի ժայռին ծայրը, դեպի անդունդը։ (Ինքն ալ կամաց-կամաց ետ-ետ կերթա դեպի պատշգամը) *«Կեցի՛ր, պոռաց հայրս, հերիք է, ետեղ ծովն է»։ Վարը ծովն էր ետևես, ծով մըն ալ իմ մեջս. վարը ծովը կալեկոծեր, ալեկոծ էր և իմ մեջիս ծովը, ուր դուն էիր, ուր քու փոթորիկդ էր։ Ըսի հորս. «Չշարժվիս, չըլլա թե տեղեդ շարժվիս. այն ատեն իրավ որ կիյնամ»։ Տեսնելու էիր հայրիկիս աչքերը. կխնդար ակամա և սարսափ կար նայվածքին մեջ։ Իսկ ես գինով էի. գինով էի քեզմով. քու սիրովդ, գգվանքովդ ու կքաշվեի միշտ ետ, միշտ ետ, դեպի եզերքը, դեպի ժայռին վերջը... դեպի վերջը... վերջը...*

Նետերու ամբողջ խուրձ մը շաչյունով կուգան ու կգամվին դռան եզերքին ու դեմի պատին. նետերեն ոմանք աղմուկով կթափին գետին։

Օշին քնապղորեն ձեռքը սուրին կցատկե վեր. Ռիթա անշունչ փռված է գետին՝ երեսն ի վար։ Օշին խելագար նայվածքով ու դողդոջուն քայլ մը կառնե դեպի Ռիթան ու կծռի վրան։

Այդ միջոցին դուրսը աղմուկ կբարձրանա. ձախի դուռը կբացվի թափով և ներս կնետվի գնդապետը և ամբողջ խումբ մը նիկակավոր։

Օշին գլուխը կբարձրացնե և դանդաղ կշտկվի, կելլե ոտքի։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— (Ապշած) *Դուն դեռ ոտքի՞ ես։*

ՕՇԻՆ— (Ամբողջ ճասակովը կուղղվի) *Ինչպես որ կտեսնես։*

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— (Սարսափած) *Ա՜... դքսուհի՛ն։*

ՕՇԻՆ— *Այո՛, ձեր դքսուհին՝ ես սպաննեցի։*

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— *Նենգ, դավ ու ոճիր մինչև վերջին վայրկյանդ։* (Կդառնա իր գինվորներուն բուռն կատաղությամբ) *Ահա՜ այս մարդն է մեր թագավորությունը կործանողը, մեր բոլոր դրացիները մեզի թշնամի դարձնողը, ձեզի, մեզի, բոլորս սուրին բերանը տվողը, մեր թագավորը մորթել ուզողը, ահա՜ դքսուհին սպաննողը. սատկեցուցե՛ք այդ գարշելի արարածը...*

Ընդհանուր շնչառության նմանող թառանչ մը կլսվի և ամբողջ խումբը նիկակներն առաջ ուղղած կիսաշրջանաձև կշարժվի Օշինի վրա։

Օշին կեցած է արձանի պես անշարժ. հարձակողներուն մեջեն հապիկ կնկատուի իր թեթև ընկրկիլն ու թեքվիլը անոնց միահամուռ կատաղի կարկին տակ։

ԳՆԴԱՊԵՏԸ— (Կվազե դեպի Ռիթայի մարմինը և խորին ցավով կնայի անոր վրա) *Իշխանուհի Ամորի՜...*